

Pinnallinen sota

Pirkka Ilari Hanttu

Helsingin Yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Maailmanpolitiikka

Pro gradu -tutkielma

Kesäkuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen	Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Politiikan ja viestinnän tutkimuksen maisterinohjelma	
Tekijä – Författare – Author Pirkka Hanttu		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Paikallinen sota		
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Maailmanpolitiikka		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro-gradu tutkielma	Aika – Datum – Month and year 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 86
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Afganistanissa on käynnissä konflikti, joka alkoi vuonna 2001. Konflikti on kuvattu kahtiajaoksi virallisen hallinnon ja uskonnollisen Taliban liikkeen välillä. Tarkasteltuna toimijoita ja heidän motiivejaan pintaa syvemmältä tulee esille monimuotoisempi konflikti. Tutkielman valossa konflikti näyttäytyy sisällissotana paikallisten toimijoiden kesken. Afganistanin hallinto rakentui vuonna 2001 sodan voittaneelle Pohjoisen-liiton verkostolle. Tästä johtuen sotalordien valta levisi kattamaan lähes koko maan. Sotalordit saivat paikallisen autonomian hallitsemillaan alueilla. Autonomisilla alueilla ei toiminut virallista hallintoa tai oikeusjärjestelmää. Hallinta ja riitojen sovittelu oli puolueellista ja mielivaltaista. Muodostui tila jossa, väkivaltaisuuDET eivät olleet riippuvaisia virallisista identiteeteistä. Paikallistasolla poliisit voivat taistella toisiaan vastaan, ja toisaalta tehdä yhteistyötä Talibanin kanssa. Järjestäytynyt rikollisuus oli integroitunut vertikaalisesti hallintoon ja Talibanin. Paikallisten heimot liittoutuivat hallintoon tai Talibanin varmistukseen resurssit paikallisiin taisteluihin. Kilpailevan heimon liittyessä hallintoon oli toisen liitettävä Talibanin, jotta pystyttiin vastaamaan kilpailijan kasvaneeseen suorituskyykyyn. Paikalliset verkostot käyttivät kansainvälisiä toimijoita hyväksi. Paikalliset ilmiantoivat kilpailijansa kansainvälisille toimijoille Talibanin tai Al Qaidan taistelijana. Kansainväliset toimijat suorittivat operaatioita tiedon perusteella. Kansainvälistä terrorisminvastaista sotaa käytettiin henkilökohtaisten kaunojen selvittämiseen. Afganistanin talouden erityispiirteet olivat merkittävässä roolissa konfliktin jatkuvuuteen. Massiivinen oopiumteollisuus yhdistettynä perinteiseen Hawala-rahoitusjärjestelmään mahdollistaa talouden pyörimisen länsimaisen valvonnan ulkopuolella. Afganistanissa 90 prosenttia rahaliikenteestä tapahtuu Hawala-järjestelmän kautta. Hawala yhdistettynä heikosti valvottuun viralliseen pankkijärjestelmään mahdollisti laajamittaisen rahanpesun ja yhteydet globaaliin maailmantalouteen.</p> <p>Tutkielmassa kuvataan Afganistanin konfliktia monimuotoisemmin, kuin ”virallisessa” kahtiajakoon perustuvassa kuvauksessa. Monimuotoisemmassa selityksessä toimijoiden yhtenäisyys on kiistelty ja identiteetit ovat vain keino saada resursseja. Afganistanissa on käynnissä monta paikallista taistelua vallasta. Tutkielmassa pyritään syventämään ”virallista narratiivia” ja selittämään toimijoiden liukuvuutta. Konfliktia tarkastellaan Mary Kaldorin uuden sodan teorian lähtökohdista. Kaldorin teoriaa syvennetään tukevalla tutkimuksella. Teoreettinen viitekehys nivoutuu kokonaisuudeksi, joka mahdollistaa mikrotason lähteiden valossa tutkia epävirallista puolta yhteiskunnasta ja yhdistää se viralliseen.</p> <p>Konfliktin ratkaisua tulisi etsiä perinteisten rakenteiden kuten heimorakenne ja hawala-rahoitusjärjestelmä yhdistämisellä nykyaikaisiin rakenteisiin. Perinteisten ja legitiimien toimintamallien sivuuttaminen epävirallisena, johtaa vieraiden toimintamallien tuomiseen kulttuuriin. Organisoitua väkivaltaa tulee ilmenemään Afganistanissa jatkossakin, kysymys on siitä, onko väkivalta poliittista vai henkilökohtaista. On löydettävä ratkaisu, jossa paikallisilla on omistajuutta. Tutkielma tarjoaa uusia näkökulmia siihen miten virallinen länsimaiden näkökulmasta ja legitiimi afgaanien näkökulmasta eroavat merkittävästi toisistaan, kuten poliisi ja Taliban.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords		
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Riikka Kuusisto		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

1 JOHDANTO	4
1.1 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TUTKIMUSONGELMA	6
1.2 VIRALLINEN NARRATIIVI	7
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	11
2.1 KÄSITTEET	12
2.1.1 <i>Kapina</i>	12
2.1.2 <i>Narratiivi</i>	12
2.1.3 <i>Heimo</i>	13
2.1.4 <i>Vastapalvelusverkosto</i>	14
2.1.5 <i>Konflikti</i>	15
2.2 KONFLIKTIN TUTKIMISEN TASOT	16
2.3 UUSIEN SOTIEN KÄSITE	18
2.3.1 <i>Mary Kaldorin Uudet sodat</i>	18
2.3.2 <i>Mary Kaldorin uuden sodan teorian kritiikki</i>	21
2.4 VÄKIVALLAN LOGIIKKA SISÄLISSODISSA	23
2.4.1 <i>Summittainen väkivalta</i>	24
2.4.2 <i>Valikoiva väkivalta</i>	25
2.5 KAPINALLISTEN TOIMINTALOGIIKKA	26
2.6 JÄRJESTÄYTYNEEN RIKOLLISUUDEN STRATEGINEN LOGIIKKA	28
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	35
3.1 LÄHTEIDEN VALIKOIMINEN	35
3.2 TUTKIMUKSEN TÄRKEIMMÄT LÄHTEET	36
4 AFGANISTANIN ERIKOISLUONTEESTA	39
4.1 <i>Hallinta</i>	39
4.2 <i>Kulttuuri</i>	42
4.3 <i>Talous</i>	44
5 ANALYYSI	48
5.1 <i>Makrotaso</i>	48
5.2 <i>Mesotaso</i>	53
5.3 <i>Mikrotaso</i>	60
5.4 <i>Paikallisten verkostojen konflikti</i>	68
6.0 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖS	77
6.1 JOHTOPÄÄTÖS	77
LÄHTEET	81
LIITTEET	86

1 Johdanto

Maailma ei ole aina sitä miltä se näyttää. Tarkastelemme maailmaamme omista lähtökohdistamme, oman maailmankuvamme kautta. Tapa, jolla ymmärrämme ja käsittelemme todellisuutta, on opittua ja osaltaan kulttuurisidonnaista. Tarkastellessa vierasta kulttuuria helposti etsimme sieltä piirteitä, jotka ovat meille tuttuja. Yhtäläisyyksien puuttuessa pyrimme luomaan tai muuttamaan vieraan kulttuurin ilmiön itsellemme tutuksi. Edellä esitetty ongelma on tutkielman keskiössä, kansainvälinen yhteisö tulkitsee Afganistanin konfliktia omista lähtökohdistaan. Afganistanin valtiolle on pyritty rakentamaan länsimaissa toimiva hallintajärjestelmä. Tämän vieraan länsimaisen hallintajärjestelmän tuominen Afganistaniin on osoittautunut haastavaksi. Tämä ilmenee Frank Ledwidgen tutkimuksesta, jossa hän väittää avustustyöntekijöiden ja ulkomaalaisten toimijat naivistisesti olettaen paikallisten viranomaisten vastaavan heille annettua identiteettiä. Annettujen identiteetti ymmärretään edustavan samaa kuin länsimaissa. Länsimaalaiset olettivat poliisin ja ministerin omaavan samat toiminnot kuin kotimaissaan, vaikka Afganistanissa ja monessa muussa kehittyvässä maassa poliisi on toimivaltuudet omaava rikollinen, jolla on virkapuku ja ministeri rikollinen yrittäjä, joka pyrkii kartuttamaan omaisuutta ja sitä kautta vastapalvelusverkostoaan ja vaikutusvaltaansa. Tätä ennakoasetelmaa kutsutaan nimellä ”nomenclatural fallacy. (Ledwidge 2017: 27.) Tutkielman löydösten valossa Ledwidgen kuvaus on totuudenmukainen, ja tämän ongelman ymmärtäminen mahdollistaa näkemyksemme avartamista vastaamaan todellisuutta Afganistanissa.

Nykymuotoiset valtiot ovat historiallisesti tarkasteltuna nuori ilmiö. Englantilainen filosofi Thomas Hobbes kuvaili modernin valtion muotoa kirjassaan *Leviathan* 1600-luvun puolivälissä. Kansainvälinen yhteisö on määrittänyt valtion Montevideon konventiossa 1930-luvulla. Valtiolla tulee olla neljä ominaisuutta: väestö, maa-alue, hallinto ja kyky muodostaa suhteita toisten valtioiden kanssa (Klabbers 2017: 75). Afganistanin tapauksessa kansainvälisesti hyväksytty valtion ei ole korkein auktoriteetti heimoille, jotka asuvat sen alueella. Paikalliselta tasolta tarkasteltuna ”valtio” saattaa olla hyvinkin etäinen käsite. Valtion hallinto ole koskaan näyttäytynyt tai vaikuttanut instituutiona paikallisten toimijoiden elämään, toimeentuloon, tai kulttuuriin. Afganistanissa ihmisten elämää on vuosisatoja hallinnut heimojen valta ja uskonnolliset säännöt. Valtio on näytellyt vähäistä roolia alueen ihmisten toimintaan. Osana länsimaisen käsityksen ongelmaa on asetelma virallisen ja epävirallisen välillä. Aikaisemmin kuvattu valtio ja käsityksemme sen rakenteesta ja toimijoista koetaan viralliseksi. Virallisia asioita mitataan ja niitä pystytään tukemaan virallisia länsimaisia kanavia pitkin. Epävirallinen on jotain mikä pitää korjata

ja tuoda virallisen piiriin. Rikollisuus on epävirallista ja se käsitetään erillisenä ilmiönä virallisesta. Afganistanissa paikallistasolla virallinen, saattaa olla epävirallinen valtiollisella tasolla. Esimerkiksi Talibanin varjohallinto, joka on legitiimi ja virallinen ihmisille, jotka käyttävät sitä, mutta epävirallinen kansainvälisten mittareiden mukaan.

Tämänhetkinen tilanne Afganistanissa oli erittäin monimutkainen. Yhdysvallat ovat tehneet rauhan Talibanin kanssa. Afganistanin hallinto ei ollut mukana rauhanneuvotteluissa, mutta on osa sopimusta (BBC: 2020). Rauhansopimuksesta huolimatta dynamiikat, jotka olivat ylläpitäneet taisteluita, ovat historiallinen jatkumo. Viralliset identiteetit muuttuvat, mutta taistelut jatkuvat. Valtion alueella on noussut uusi islamistinen järjestö ISIS-Khorasan, jota vastaan hallinto ja Taliban taistelevat yhdessä (VOA: 2020). Nykyinen konflikti on jatkumo samoille dynamiikoille, jotka alkoivat noin neljäkymmentä vuotta sitten Neuvostoliiton miehittäessä maan. Tuosta ajasta lähtien jatkuneet taistelut ovat murtaneet perinteisiä hallintorakenteita ja muokanneet yhteiskunnan sosiaalisia-, poliittisia- ja taloudellisia ominaisuuksia. Jakolinjat, joiden mukaan taistellaan, eivät ole kansallisia, vaan paikallisia ja historiallisia. Afgaaneilla on moninainen identiteettien järjestelmä, ja toimintaa määrittävää identiteettiä pystytään vaihtamaan tarvittaessa. Identiteeteistä merkittävimpiä ovat suku, heimo, asuinpaikka, etninen heimo, uskonto sekä Neuvostoliiton vallan aikainen jakolinja mujahideeneihin tai kommunisteihin. Nämä identiteetit määrittävät toimintaa, verkostojen ja liittoumien syntymistä ja muokkaantumista. Konfliktia on tutkittu monesta eri näkökulmasta ja pyritty ratkaisemaan sotilaallisilla ja diplomaattisilla keinoilla, tuloksetta. Afgaanien ja länsimaiden pyrkimykset rakentaa valtiota eivät ole onnistuneet ja massiiviset taloudelliset avustukset eivät ole tuoneet haluttua kehitystä. Positiivisen kehityksen puute nostaa esille kysymyksen, onko käsityksemme konfliktista riittävä voidaksemme ymmärtää sitä?

Afganistanin konfliktista on luotu virallinen ”narratiivi”, joka keskittyy viralliseen hallintoon ja pelkistettyyn kuvaan tilanteesta. Virallisessa narratiivissa konflikti yksinkertaistetaan kahtiajakoiksi hallinnon ja Taliban-liikkeen välillä. Virallinen narratiivi on mustavalkoinen kahtiajako, joka muistuttaa Yhdysvaltojen presidentin George Bushin kuuluisaa lausetta, hänen julistaessa terrorismin vastaisen sodan syyskuussa 2001 ”joko olet puolellamme tai olet terroristi” (The Guardian: 2001). Tämä luo sodalle narratiivin, joka keskittyy virallisiin toimijoihin ja toimintamalleihin. Länsimaiden toimet ovat rajoittuneet tämän ymmärryksen mukaisesti rakentamaan länsimaisen mallin mukaista hallintoa ja taloutta. Tarkoituksena on ollut luoda valtio, jossa on vahva keskushallinto, jolla on länsimaiset instituutiot ja toimintamalli.

Tutkielman tarkoitus on muodostaa monimuotoisempi kuvaus Afganistanin konfliktista. Tutkielma pyrkii avartamaan käsitystä konfliktista tuoden esille dynamiikkoja, jotka vaikuttavat sen jatkumiseen kuten: legitiimit toimintamallit, järjestäytyneen rikollisuuden

vertikaalinen integraatio hallintoon ja paikalliset jakolinjat. Afgaanit kokevat legitiimeiksi erilaiset toimintamallit ja instituutiot kuin länsimaalaiset. Tutkielmani perustuu olettamalle, että konfliktin virallinen narratiivi on pinnallinen kuvaus. Kuvaus ei tuo esille kaikkia dynamiikkoja, jotka ylläpitävät väkivaltaisuuksia.

Tutkielma ei ole ensimmäinen yritys selittää Afganistanin konfliktia monimuotoisemmin. Yhden voimakkaimmista selityksistä on tarjonnut Mary Kaldor kirjassaan ”New and old wars: Organized violence in a global era” (Kaldor: 2012) teorialla, joka nimettiin uuden sodan teoriaksi. Hänen kirjansa kuvaa sodan muuttunutta luonnetta ja mahdollistaa uudenlaisen lähestymistavan sen tutkimiseen. Kaldor on soveltanut tutkimustaan viralliseen narratiiviin Afganistanista, joka sijoittuu tutkimuksen makrotasolle. Uuden sodan teoria soveltuu Afganistanin tilanteen tarkasteluun makrotasolta, mutta sen soveltaminen paikalliselle eli mikrotasolle on haasteellista. Uuden sodan teoria on kehys, joka ei paljasta toimintalogiikoita taisteluiden takana. Kaldorin teoria vahvuus on sotatalouden käsite, jossa hän nostaa näkyville ahneuden yhdeksi konfliktin jatkumiseen vaikuttavista syistä. Afganistanin sotatalouden ymmärtäminen vaatii tutkimuksen eri tasojen yhdistämistä makrosta- mikrotasolle. Sotataloudessa yhdistyy globaali talous ja valtion sisäiset toimijat. Teoriakehys toimii tarkastelun kehikkona konfliktin eri tasojen lähteiden tarkastelulle. Teoriakehys tai lähteet eivät yksinään lisää selitysvoimaa, mutta yhdistettäessä ne johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi on mahdollista muodostaa syvempi ymmärrys tilanteesta.

Tutkielmassa väitän, että Afganistanissa merkittäviä konfliktia ylläpitäviä voimia ovat vallan ja taloudellisen hyödyn tavoittelu sekä oman heimon selviytymisen varmistaminen. Identiteetti, nationalismi ja uskonto ovat näiden tavoitteiden taustalla. Dynamiikkoja tarkastellaan konfliktin eri tasoilla ja Afganistanin maantieteellisten, taloudellisten ja sosiaalisten olosuhteiden kautta.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma

Tutkielman tavoite on syventää Afganistanin sodasta muodostettua virallista narratiivia ja selittää toimijoiden identiteettien liukuvuutta. Tutkimusongelma on monimuotoisemman narratiivin luominen, joka yhdistää tutkimuksen eri tasot ja yhdistää viralliset ja epäviralliset ilmiöt. Virallinen narratiivi perustuu identiteeteille, uskonnolle ja nationalismille, nämä ovat relevantteja, mutta eivät ainoita konfliktia selittäviä tekijöitä. Heimojen väliset ristiriidat, paikalliset kaunat, henkilökohtaisen vallan ja vaurauden tavoittelu ovat merkittävässä osassa konfliktia. Näiden paikallistasolta nousevien syiden rooli kansallisen politiikan muokkaamisessa ja heijastuen sitä

kautta kansainväliseen politiikkaan on merkittävä. Tarkastellessa virallisia identiteettejä syvemmälle teoriakehyksen ja lähteiden kautta, väitän niiden olevan toissasijaisia suhteessa yhteiskunnalliseen asemaan ja vastapalvelusverkostoihin. Taloudellisen hyödyn tavoittelu on merkittävä motivaatio kaikilla toiminnan tasolla.

Tutkielmassa kuvailen ensiksi virallisen narratiivin, minkälainen se on: kuinka se on luotu, ja mitä päämääriä sillä pyritään saavuttamaan. Seuraavassa luvussa siirryn avaamaan tutkielmassa käytettäviä tieteellisiä käsitteitä ja teorioita. Tutkielma perustuu sodan kuvauksen muutokselle, jonka juuret ovat sodan ominaisuuksien muutoksessa. Sodan muutoksen prosessia kuvataan Mary Kaldorin uuden sodan teorian kautta. Teoria asetetaan tieteelliseen kontekstiin, esitellään ja tarkastellaan kriittistä keskustelua, jota uuden sodan teoriasta on käyty. Uuden sodan teoriaa tueksi lisätään käsitteitä eri toimijoiden toimintalogiikoita, väkivallan logiikka sisällissodissa, kapinallisten toimintalogiikka ja järjestäytyneen rikollisuuden strateginen toimintalogiikka. Kolmannessa luvussa esitellään tutkimuksen toteutus, merkittävimmät lähteet ja niiden kerääminen. Neljännessä luvussa siirrytään kontekstin luomiseen Afganistanista yhteiskuntana, käydään läpi Afganistanin erityispiirteitä kulttuurin ja talouden kautta. Viides luku on analyysiosio, jossa tarkastellaan tutkittavaa kohdetta, makro-, meso- ja mikrotasoilta, pyrkien luomaan yhteyksiä näiden välille. Kuudennessa luvussa esitellään yhteenveto ja johtopäätökset. Luvussa esitellään keskeiset löydökset ja niiden merkitys tämänhetkiseen tilanteeseen. Seuraavaksi siirryn esittelemään virallista narratiivia, joka on ohjannut kansainvälisen yhteisön toimintaa toistakymmentä vuotta.

1.2 Virallinen narratiivi

Tässä alaluvussa esittelen ”virallisen” vallitsevan narratiivin Afganistanin konfliktista. Tutkielma perustuu kyseisen narratiivin syventämiseen. Esittelen narratiivin tieteellisestä näkökulmasta ja sen jälkeen kuvailen, kuinka narratiivi on muodostunut. Vallitseva narratiivi on länsimaiden luoma kuvaus Afganistanin Konfliktista. Kuvaus sijoittuu tutkimuksen makrotasolle. Tutkielmassa kuvaus on nimetty viralliseksi narratiiviksi. Narratiivin perustana on poliittisen realismin valta ja valtiokeskeisyys. Narratiivissa toimijat on jaettu kahteen; valtiollisiin ja ei-valtiollisiin. Ei-valtiolliset toimijat kuvataan yhtenäisinä valtion hegemonian haastajina, joiden tavoitteena on kaataa hallinto. Valtiokeskeisyyden käsite on peräisin kansainvälisen järjestelmän ominaisuudesta, joka johtuu sen alkuperästä valtioiden välisinä sääntöinä anarkisessa maailmanjärjestelmässä. Valtiokeskeinen ajatusmalli hallitsee kansainvälisen politiikan käytäntöjä. Tämän mallin kautta, yhdistettynä kansainväliseen oikeuteen, joka on kansallisvaltioiden yhteisesti luoma ja ylläpitämä,

muodostuu kansainvälisen oikeuden soveltaminen. Mallin soveltaminen ei-valtiollisiin toimijoihin sekä näissä toimiviin yksilöihin on hankalaa, koska ne ovat valtion sisäisen oikeuden piirissä (Klabbers 2017: 320). Afganistanin konfliktin makrotason narratiivi on yksinkertaistettu yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi, tämä on välttämätöntä, jotta länsimaiden poliitikot ja kansalaiset pystyvät käsitteellistämään ja ymmärtämään konfliktia. Seuraavaksi esittelen virallisen narratiivin vuodesta 2001 nykypäivään.

Afganistanin islamistinen tasavalta (Government of the Islamic Republic of Afghanistan, GiRoA), on kansainvälisesti tunnustettu valtio. GiRoA saa tukea kansainväliseltä yhteisöltä. Maassa vallitsee kansainvälistä luonnetta vailla oleva aseellinen konflikti. Siinä hallinto käy väkivaltaista taistelua Taliban-nimisen kapinaliikkeen kanssa. Uskonnollisessa narratiivissa Talibanit ovat uskonnollisesti motivoituneita kapinallisia, jotka vastustavat demokraattisia oikeuksia ja naisten oikeuksia, joita Afganistanin valtio edistää. Taliban pitää Afganistanin hallintoa ulkomaalaisten luomuksena ja kiistää sen legitimitetin. Talibanin päätavoite on karkottaa ulkomaalaiset miehittäjät Afganistanista ja perustuu islamistinen emiraatti alueelle (Martin 2014: 2-3). Talibanilla on turvapaikka (sanctuary) naapurimaassa Pakistanissa Pashtujen heimovyöhykkeellä, josta sitä johdetaan Quettan kaupungista käsin. Liike kuvataan Pakistanin valtion käskyläiseksi (proxy). Kapinaan on liitetty myös etninen ulottuvuus heimojen vastakkainasetteluna, jossa pääetniset heimot; pashtut, uzbekit, tajik ja hazarat taistelevat vallasta.

Konfliktin alkaessa 2001 länsiliittouman pyrkimyksenä oli voittaa ”uskonnollinen terrorismi” Talibanin ja Al Qaidan muodossa sotilaallisesti miehittämällä valtio (Gopal 2010: 107). Tarkoitus oli luoda kehitystä turvallisuuden kautta. Tämä oli tarkoitus toteuttaa oikeuslaitosta ja poliisia kehittämällä, jotta saataisiin muodostettua oikeusvaltio, jossa lakia noudatetaan (rule of law). Kehitysapua suunnattiin maahan, jotta hallinto pystyisi ulottamaan kontrollin kattamaan valtion alueen, ja talous saataisiin toimimaan. Virallinen narratiivi asettaa valtion rakenteen ja toimintalogiikan keskiöön Afganistanin yhteiskunnan ongelmissa.

Vuonna 2001 Pohjoisen-liitto Yhdysvaltojen avustuksella kaatoi islamistisen Taliban-hallinnon. Afganistaniin pyrittiin luomaan voittajien toimesta demokraattinen järjestelmä, joka perustuu vahvalle keskushallinnolle (Barfield 2010: 339). Valtion suorituskykyjen puuttuessa alueet jaettiin Pohjoisen-liiton komentajille, jotka toimivat kuvernööreinä ja hallinnon edustajina (Emadi 2010: 226; Parlow 2016: 83-85). Bonn-sopimuksen perusteella perustettiin väliaikaishallinto (Afghan interim authority, AIA), jonka johtoon määritettiin Hamid Karzai, ja hallintoa alettiin rakentamaan kolmevuotisen perustuslaillisen prosessin mukaan (Parlow 2016: 28-30). Tueksi perustettiin YK:n toimesta NATO johtoinen kansainvälinen kriisinhallintajoukko Afganistaniin (International security and assistance force, ISAF). ISAF:in rinnalla toimi Yhdysvaltojen itsenäinen operaatio enduring

freedom (OEF). ISAF toimi suurimmissa kaupungeissa, mutta pienellä voimalla (Malkasian 2013: 76). OEF operoi maanlaajuisesti, mutta sen vahvuus oli myös rajoittunut. Kansainvälinen yhteisö perusti paikalliset jälleenrakennustiimi PRT (provincial reconstruction team) toimintamallin, jonka avulla oli tarkoitus integroida turvallisuuden ja kehityksen kattamaan koko maan alueen. Ensimmäiset paikalliset jälleenrakennustiimit PRT:t perustettiin vuonna 2003 OEF operaation alaisuuteen. Samana vuonna NATO otti ISAF operaation alaisuuteensa, ottaen hallintaansa kaikki PRT:t. Vuoteen 2006 mennessä ISAF oli luonut läsnäolon lähestulkoon kaikkiin provinsseihin (Eronen 2008: 9-11). Samana vuonna levottomuudet alkoivat kärjistyä ja Taliban kapinaliike vahvistui. Afganistanin hallinto, länsiliittouman tuella, taisteli valtion hallinnasta. ISAF tukikohtaverkostoa laajennettiin ja Afganistanin turvallisuusjoukkoja pyrittiin kouluttamaan. Länsiliittouman käyttämä strategia oli ylhäältä alaspäin suuntautuva ja keskittyi viholliseen. Vuonna 2010 liittouma pyrki muokkaamaan toimintaansa vastakapinallistoiminnan mukaiseksi (Counter-insurgency, COIN). Yhdysvallat lisäsi joukkoja merkittävästi, tämä tunnetaan nimellä ”Obama surge”, jolla tavoiteltiin alueiden hallintaa ja väestölähtöistä toimintamallia (Malkasian 2013: 142). Pyrittiin luomaan mekanismeja, joilla pystyttäisiin saavuttamaan alueiden hallintaa ja legitimizeettää hallinnolle, kuten kylien rauhoittamisoperaatiot (village stabilization operations, VSO) ja paikallinen kyläpoliisi (Mann 2015: 73). Afghan local police, ALP). Tuloksia saavutettiin, mutta Taliban pystyi muokkaamaan toimintamallejaan. Vuonna 2014 länsiliittouman piti vetäytyä Afganistanista ja muuttaa operaatio Resupport Missioksi (RS); afgaanien piti ottaa vastuu turvallisuudesta. Tukikohtaverkostoa pienennettiin ja miesmäärää laskettiin. RS operaatio oli tukevassa roolissa, ja sen taistelevina joukkoina toimi erikoisjoukot. Erikoisjoukkoja käyttö rajoitettiin tilanteisiin, joissa hallinnon joukkojen tappio oli ilmeinen. Kuten 2015 Talibanin vallatessa Kunduzin kaupungin, jolloin erikoisjoukot lähetettiin tukemaan ja ohjaamaan ilmasta maahan tulta. Kunduz vallattiin takaisin kahdessa viikossa (Obaid: 2015). Vuonna 2015 suuri osa länsiliittouman maista ilmoitti jäävänsä operaatioon, koska afgaanit eivät olleet pystyneet luomaan turvallisuutta ja hallintaa itsenäisesti. Vuonna 2020 olemme edelleen samassa tilanteessa, jossa osa maan hallinnasta on kiisteltyä ja vain suurimmat kaupungit ja niiden ympäristö hallinnon vallassa (Everstine: 2019).

Virallinen narratiivi Afganistanin konfliktista on kansainvälisen järjestelmän logiikan mukainen. Konflikti kuvataan kahtiajakona hallinnoksi ja kapinallisiksi, jossa virallinen ja epävirallinen toimija käyvät taistelua valtion hallinnasta. Kansainvälinen yhteisö pyrkii rakentamaan Afganistanin hallinnosta länsimaista ja soveltamaan siihen länsimaisia standardeja (Ledwidge 2017: 143,157). Narratiivi on länsimaiden sekä Afganistanin eliitin rakentama palvelemaan kummankin tarpeita. Afganistanin eliitti syöttää tietoa, mitä kansainväliset toimijat

ovat halunneet kuulla (Parlow 2017: 152, 181). Länsimaiden toimintamalli voidaan tarkastella liberalistisesta näkökannasta demokraattisen rauhan teorian kautta. Tästä näkökulmasta katsoen tarkoituksena on muovata kohdevaltiosta ulkopuolisten ohjeistuksella demokratia, jotta syntyisi kehitystä, joka johtaa rauhaan. Lähtökohta on rauhanrakentaminen kansainväliseltä tasolta alaspäin paikalliselle tasolle ”top down” menettelyllä. Tämä muovaaminen alkoi Bonnin sopimuksesta 2001, jossa valtion eri kehitysalueet jaettiin: Yhdysvalloille armeija, Saksalle poliisi, briteille huumeet ja italialaisille oikeusjärjestelmä (Peters 2009: 113). Virallisen narratiivin kirjallisuutta edustaa ”counter-insurgency” kirjallisuus, joihin kuuluvat lähteinä toimineet Seth Jonesin ”In the graveyard of empires” (Jones: 2010) ja David Kilcullenin ”Out of the mountains” (Kilcullen: 2013). Kirjat perustuvat hallinnon ja sissiliikkeen (insurgency) väliselle vastakkainasettelulle. Toinen merkittävä kategoria on sodasta kertovat poliittisesti suuntautuneet kirjat kuten Bob Woodwardin ”Bush at war” (Woodward: 2002), jossa keskitytään Yhdysvaltojen toimiin Talibanin ja Al Qaidan kukistamiseksi. Kolmas esimerkki on avustusjärjestöjen ja valtiollisten virastojen raportit kuten Yhdysvaltojen Afganistanin erikoiskomissio (Special inspector General for Afghanistan reconstruction, SIGARS). SIGARS tuottaa neljännesvuosittain kattavan raportin Afganistanin tilanteesta joka on virallisen narratiivin mukainen kahtiajako hallintoon ja kapinallisiin. Näissä kuvauksissa hallitseva osapuoli edustaa väestöä, joka asuu sen alueella. Virallinen narratiivi kuvaa tilanteen kehittymisen hyvin selkeästi, mutta tarkasteltuna mikrotasolta asiat eivät ole niin yksinkertaisia. Seuraavaksi siirrytään käsittelemään tutkielman teoreettista viitekehystä.

2 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa esittelen tutkielmassa käytettävän teoreettisen viitekehksen. Luku pitää sisällään käsitteet, aiemmat tutkimukset, käytettävät teoriat ja tutkimukset. Käsitteet kapina eli insurgency, narratiivi, heimo, vastapalvelusverkosto ja konflikti ovat keskeisiä tutkielman kannalta, toiset niistä ovat kiisteltyjä ja vaativat selvitystä mitä niillä tarkoitetaan tässä tutkielmassa. Käsitteiden avaamisen jälkeen selvennän tutkielmassa käytettävät tutkinnan tasot: makro-, meso- ja mikrotaso. Niiden avulla pystyn yhdistämään ja erittelemään toimijoita eri tasoille. Tutkinnan tasojen jälkeen siirryn tutkielman asettamiseen tieteelliseen kontekstiin. Tutkielma keskittyy sodan ominaisuuksien tarkasteluun, mutta sodan luonne on sitä yhdistävä tekijä. Mary Kaldorin ”uuden sodan teoria” perustuu sodan poliittiselle luonteelle. Kaldor määrittää sodan seuraavalla tavalla ”an act of violence involving two or more organised groups framed in political terms” (Kaldor 2013: 13). Määritelmä mahdollistaa tarkastella konfliktia monimuotoisempänä kuin perinteisen sodan kuvauksen kautta. Perinteinen sodankuvaus perustuu valtioille ja taisteleville armeijoille, tästä esimerkkinä toimii Carl Von Clausewitzin ”modernin sodan teoria”. Kaldorin määritelmän valossa sotaa on mahdollista tarkastella järjestäytyneen väkivallan kautta, riippumatta ovatko motiivit henkilökohtaisia vai poliittisia. Kyse ei ole motiiveista vaan siitä miten narratiivi rakennetaan väkivallan ympärille. Määritelmä nostaa esille poliittisen narratiivin merkityksen. Uuden sodan teoria asettaa tutkimuksen paikalleen sodan ominaisuuksien muuttumisen kannalta. Kaldorin teorian ja sen kritiikin esittelyn jälkeen siirrytään esittelemään tutkimuksia joissa on pääteoriaa tukevia toimintalogiikoita. Käytän näitä toimintalogiikoita vaihtoehtoisen narratiivin rakentamiseen Afganistanin konfliktista. Toimintalogiikoita on kolme ja ensimmäinen on Stathis Kalyvaksen väkivallan logiikka sisällissodissa, toinen Seth Jonesin kapinallisten toimintalogiikkaa ja kolmas James Cockaynen järjestäytyneen rikollisuuden strategista logiikkaa. Näiden tutkimusten tulosten avulla pystyn käsitteellistämään Afganistanin tilanteen ja tuomaan näkyville toimintamalleja, jotka ovat aikaisemmin jääneet vähälle huomiolle.

2.1 Käsitteet

Tutkielman keskeinen haaste ovat käsitteet, joita käytetään, ne eivät ole yksiselitteisiä, koska ovat sosiaalisesti tuotettuja. Käsitteiden ollessa kulttuurisidonnaisia tai hyvin tarkkaa ammattikieltä, kuten insurgency, sanoille ei ole kunnollista suomennosta. Käsite voidaan ymmärtää monella tavalla. Vaikeampi käsite on kulttuurillinen käsite gawn, jolle ei ole englannissa eikä suomessa vastaavaa termiä. Termin tarkoitus on selitettävä, jotta lukija ymmärtää mitä sanalla tarkoitetaan. Tässä alaluvussa selvennetään keskeiset käsitteet tutkielmassa.

2.1.1 Kapina

Kapina eli insurgency on termi, joka on noussut esille sodan muuttuneiden toimintatapojen myötä. Se on kehittynyt sotatieteissä omaksi akateemiseksi alalajikseen vastakapinallistoiminnaksi counterinsurgency (COIN) tutkimus. Tämä johtuu pitkälti toimintaympäristön ja toimintatapojen muutoksesta. Nykymuotoisen Yhdysvaltojen COIN strategian ja tutkimuksen nimekkäitä pioneereja ovat: David Petraeus, James Mattis, David Kilcullen ja Stanley McCrystall (Davidson 2016: 2; Kilcullen 2010: X). Insurgency on määritelty Yhdysvaltojen armeijan toimesta seuraavalla tavalla. Insurgency on organisoitu liike, jonka tarkoituksena on kaataa olemassa oleva virallisesti nimitetty hallinto, käyttäen keinoina valtionvastaista toimintaa ja aseistettua konfliktia. Se voidaan kuvailla myös pitkittyneeksi organisoiduksi poliittis- taloudelliseksi kamppailuksi, joka on suunniteltu heikentämään vakiintuneen hallinnon, miehittäjän tai muun poliittisen hallinnon hallinnan ja legitimitetin heikentämistä ja insurgent-hallinnan kasvattamista. (Army field manual 2006: 1) Tässä tutkimuksessa käytän sanasta insurgency käännöstä kapina ja sanasta insurgent käännöstä kapinallinen. Kapinaan linkittyy käsite counterinsurgency (COIN), jolla tarkoitetaan niitä toimia, joita hallinnot tekevät kapinoiden voittamiseksi. Kolme asiaa määrittävät COIN toimintaa; kapinan luonne, hallinnon luonne ja ympäristö. Käsitteet kapina ja COIN muodostavat kahtiajaon hallinnon ja kapinan kesken, tämä yksinkertaistaa narratiivia ja asettaa lähtökohdat monimuotoiselle toiminnalle erittäin hankaliksi.

2.1.2 Narratiivi

Narratiivi on keskeisessä osassa tutkielmaani. Thomas Johnsonin mukaan narratiivilla tarkoitetaan tarinoiden systeemiä, joka muodostaa yhdenmukaisen ja kokonaisvaltaisen näkökulman maailmasta. Narratiivit mahdollistavat maailman ymmärtämisen. Narratiivit sisältävät kaavoja,

jotka ovat yhteensopivia yhteiskuntaamme ja auttavat meitä ymmärtämään jokapäiväistä elämäämme. Niiden tarkoituksena on selittää, kuinka asiat tapahtuvat ja, kuinka ne liittyvät toisiinsa (Johnson 2018: 8). Ensimmäisenä esimerkkinä voidaan nostaa Afganistanin sodan virallinen narratiivi, se on luotu palvelemaan tiettyä päämäärää. Sen avulla luomme käsityksen tapahtumista kentällä, nämä voivat erota todellisuudesta. Toisena esimerkkinä narratiivin muodostamisesta voidaan nostaa Talibanin hallitsemat alueet, joissa Taliban omaa narratiivien luomisen monopolin. Alueilla on heikko kommunikaatio infrastruktuuri ja lukutaidottomuus on korkealla. Talibanin tuottaa narratiivia, joka on yhdenmukainen uskonnollisesti jaettavan viestin kanssa. He käyttävät perinteisiä menetelmiä tiedon levittämiseen, muslimien pyhäpäivän perjantain rukoushetket moskeijassa, runot ja tarinat sekä varoituskirjeet (night letters). Väestö ei pysty todentamaan tiedon todenperäisyyttä, joten se muodostaa maailmankuvansa sen mukaisesti (Johnson 2018: 53; Kilcullen 2010: 2). Tarkasteltaessa Afganistanin hallinnon luomaa ja ylläpitämää virallista narratiivia, johtaa se valtion eliitin ja suurimpien toimijoiden tutkimiseen. Keskittyminen eliittiin ja suuriin etnisiin identiteetteihin mahdollistaa eliitin pitää itsellään ”kulttuurin monopoli” tutkittavassa kohteessa. Eliitit toimivat länsimaisten tutkijoiden ja virkamiesten ainoina liittymäpintoina kyseiseen kulttuuriin. Länsimaisilla toimijoilla ei ole yhteyttä paikalliselle tasolle. Eliitit pystyvät tästä syystä muovaamaan käytettävää narratiivia sopimaan omiin tarpeisiinsa. Martin tuo tämän ongelmallisuuden esille kirjassaan ”An intimate war”. Länsimaiset toimijat eivät pysty luomaan yhteyttä paikallisiin toimijoihin kielitaidon ja paikallisten dynamiikkojen ja kulttuurin ymmärryksen puutteen takia (Martin 2014: 140, 234).

2.1.3 Heimo

Afganistanissa yhdellä toimijalla voi olla monta identiteettiä, lisäksi hänellä voi myös olla monta heimoidentiteettiä. Afganistanin perustuslaissa heimot ovat määritelty sosiaalisiksi ryhmiksi (gawn) (Gopal 2010: 74; Fotini 2012: 123). Heimot voidaan jakaa kolmella tapaa, etnisyyden, asuinpaikan tai uskonnon kautta. Valtio tunnistaa alueellaan neljätoista etnistä heimoa: Pashtu, Tajikki, Hazara, Uzbekki, Turkmanni, Baluch, Pachaie, Nuristani, Aymag, Arabi, Qirghiz, Qizilbash, Gujur ja Brahwi. Uskonnollisesti heimot jaotellaan islamin uskon mukaan kahteen suuntaukseen, shiia ja sunni. Asuinpaikka määritellään maalla tai kaupungissa (rural or urban). Kaksi kolmasosaa Afganistanin väestöstä asuu maaseudulla. (Sungur 2016: 438.) Lisäksi on neljäs epävirallinen tapa, joka on muodostunut muistuttamaan heimojakoa, Neuvostoliiton vallan aikainen Mujahideen vastaan kommunisti jakolinja. Jakolinja määrittää edelleen lojaalisuuksia ja jakolinjoja sukujen ja heimojen välillä. (Bijlert 2010: 3.) Mikrotasolta tarkasteltuna sana gawn paikallisten ihmisten käyttämänä tarkoittaa sosiaalista ryhmää, joka perustuu solidaarisuuteen. Afganistanin tapauksessa

gawn voidaan käsittää heimona alaheimona, klaanina, alaklaanina tai kylänä. Tästä syystä identiteettien selvittäminen ja määrittäminen on hankalaa (Sungur 2016: 438). Gawn-identiteetti on joustava. Käytettävä identiteetti on tilannesidonnainen, käytetään sitä mikä on hyödyllisin. (Rubin 2002: 25.)

Afganistanissa sukulaisuus on luottamuksen ja solidaarisuuden lähtökohta. Sukulaisuus on ollut keskeinen keino poliittisten ja taloudellisten resurssien mobilisoinnissa. Afganistanissa yhteiskunta on isälinjainen (patrilineal), jossa sukulaisuus ja omaisuus periytyvät miespuoliselle jälkeläiselle. Pojat perivät isänsä omaisuuden, ja jatkavat sillä työskentelyä yhdessä. Isälinjainen suku muodostaa yhteisön, joka puolustaa toisiaan. Tämä voi myös johtaa kilpailuun miespuolisten serkkujen kesken, kilpailu nousee siitä, kuka jatkaa heimon hallintaa vanhimman kuoltua. (Martin 2014: 5-6.) Afganistanissa harjoitetaan strategisia avioliittoja ja sukulaisuus avioliiton kautta ovat tärkeä mekanismi heimojen välisten liittojen muodostuksessa ja sovintomekanismina (Gopal 2010: 79). Tässä tutkielmassa sana heimo käsittää sosio-poliittisen muodostelman, jossa sukulaisuus muodostaa merkittävimmän siteen yhteiskunnassa, heimo sana viittaa paiston kieliseen sanaan gawn. Perhe on perusyksikkö tässä muodostelmassa, sitä seuraa laajennettu perhe, klaani, etninen heimo ja liittouma. Mikrotason lähtökohta mahdollistaa tutkimuksen toteuttamisen paikallistasolta. Suuret etniset heimot näyttelevät roolia makrotason tutkimuksessa ja virallisissa narratiivissa.

2.1.4 Vastapalvelusverkosto

Patronage eli vastapalvelusjärjestelmä ei ole yksiselitteinen käsite, sen tarkoittaessa eri asiaa eri tieteenaloilla. Antropologeille se on sosiaalinen suhde, joka on kahdenkeskeinen. Se on käyttäytymismalli, jossa on vertikaalinen valtasuhde, joka on vastavuoroinen. Esimerkkinä maanomistaja ja viljelijä, jotka ovat riippuvaisia toisistaan, vaikka suhde on epätasapainossa. Suhde on kaksipuoleinen ja se ymmärretään jatkuvana. Poliitiikan tutkijoille patronage on hallinnan tapa, poliittisten suhteiden ylläpitoon tarkoitettu työkalu. Se voidaan käsittää myös organisaation tai valtion resurssien jakamisena, poliittista tukea vastaan. Patronagen tutkiminen on virallisen organisaation tutkimista ja se käsitetään hallinnon ominaisuutena. Poliitiikan tutkija Alex Weingrod nostaa esille Lattimoren mallin valtion ”solumaisesta rakenteesta”, jossa voimahahmo (patron) asiakassuhteet (client) syntyvät valtion rakenteesta, jossa auktoriteetti on hajautettua ja valtion toimet ovat rajoitettuja. Valtion hallintaan syntyy aukkoja kylän, kaupungin ja valtion välille. Tämä solumaisen rakenteen muodostumiseen vaikuttaa kaksi seikkaa, ensimmäiseksi, kun erilaiset yhteisöt ja alueet, jotka muodostavat valtion, ovat heikosti liitoksissa toisiinsa. Toiseksi poliittisen rakenteen keskittyminen pääkaupunkiin ja isoihin keskuksiin, ja sen ulottuminen maaseudulle on

rajoittunut järjestyksen ylläpitoon ja tulojen keräämiseen. Maaseutua ei pyritä kehittämään ja hallinta jätetään paikallisille viranomaisille, kuten poliiseille ja oikeuslaitokselle. Poliittista auktoriteettia ei pystytä ulottamaan maaseudulle, koska valtio ei ole tarpeeksi vahva saavuttaakseen väkivallan monopolia. Maaseudut ovat perinteisesti olleet rakenteeltaan hajanaisia ja sosiaaliset yhteisöt ovat eristyksissä, joka johtaa niiden sosiaalisten suhteiden rajoittuneisuuteen lähipiirin kesken. Edellä mainitut tekijät muodostavat solumaiseen rakenteeseen rakoja, joihin tarvitaan välittäjiä. Eri alueiden ja sosiaalisten yhteisöjen muodostamat kerrostumat tarvitsevat välittäjiä yhdistyäkseen, välittäjät ollessa voimahahmoja. Heidän valtansa perusta on pääsy ulos yhteisöstä ja pääsy ylemmän auktoriteetin resursseihin. (Weingrod 1968: 377-284.) Tässä tutkielmassa käytetään Weingrodin määritelmää patronage ilmiöstä. Patronage-network käännetään sanaksi vastapalveluverkosto.

2.1.5 Konflikti

Aseellinen konflikti ja sota ovat päällekkäisiä käsitteitä, ja niiden ero kansainvälisessä politiikassa on häilyvä. Arvostettu tutkimusohjelma Uppsala conflict data program ”UCPD” pitää yllä tilastollista tietopankkia sodista. Tilastollisesti se määrittää aseellisen konfliktin seuraavasti ”Kiistelty yhteensopimattomuus liittyen joko hallintoon tai alueeseen tai molempiin, voimankäyttö kahden osapuolen toimesta johtaa vähintään 25 taisteluihin liittyvään kuolemaan vuodessa. Kahdesta osapuolesta toisen pitää olla valtio” (Contested incompatibility that concerns government or territory or both, where the use of force by two parties result atleast 25 battle related deaths in a year. Of these two parties at least one has to be a state). Taisteluihin liittyvien kuolemien määrän on täytyttävä joka vuosi, jotta ne lasketaan aktiivisiksi. UCPD erottelee sodan ja konfliktin taisteluun liittyvien kuolemien määrällä. Kun määrä ylittää tuhat kuolemaa vuodessa, muuttuu konflikti sodaksi. Konfliktit voivat olla valtioiden välisiä (international armed conflict) tai valtioiden sisäisiä konflikteja (non-international armed conflict) (Allansson 2020). Suuri osa moderneista konflikteista on valtion sisäisiä, joissa osapuolina on valtio ja vähintään yksi ei valtiollinen osapuoli. Valtioiden sisäinen konflikti voi olla kansainvälistynyt, joka tarkoittaa vähintään yhden ulkopuolisen valtion lähettävän joukkoja jommankumman osapuolen tueksi. Afganistanin konflikti on määritelty valtion sisäiseksi aseelliseksi konfliktiksi, joka on kansainvälistynyt. (Dimmers 2017: 3.) Perinteisen käsityksen mukaan sota on organisoitua väkivaltaa, jolla on poliittiset päämäärät. Sodan institutionalisoituminen on lähtöisin Clausewitzin modernin sodan teoriasta, jonka muodostuminen on kulkenut modernin valtion kehityksen kanssa. Modernin sodan teorian näkökulmasta sodat ovat valtioiden välistä toimintaa, jota säädellään kansainvälisellä sodan lailla, Geneven konventiot eli

International humanitarian law (IHL). Haasteeksi on noussut, kuinka käsitellä toimijoita, jotka eivät ole valtiollisia. Kansainvälisessä oikeudessa asiaa käsitellään kansallisena konfliktina. Tutkimuksen monipuolistuminen on mahdollistanut uusia näkökulmia konflikteille. Sodan ominaisuudet, joita Kaldor kuvailee uuden sodan teoriassa, ovat olleet olemassa vuosisatoja, mutta jääneet virallisen tutkimuksen varjoon. Kaldor tuo esille sodan yhtenä ominaisuutena rikollisuuden, jonka hän määrittää tässä kontekstissa organisoiduksi väkivallaksi, jolla on yksityiset päämäärät. (Kaldor 2013: 6). Tässä tutkielmassa käytetään UCPD määritys konfliktista, tilastollisena käsitteenä. Kansainvälisen oikeuden määritelmää oikeudellisena käsitteenä. Tieteellisenä käsitteenä käytetään Kaldorin määritelmää ”Sota on poliittiseksi kuvattu väkivallanteko, jonka osapuolina on yksi tai useampi aseistettu ryhmittymä”(Kaldor 2013: 13).

2.2 Konfliktin tutkimisen tasot

Afganistanin konflikti on monimutkainen ja monitasoinen, tutkielmassa käytän konfliktin tutkimuksessa käytettyjä tasoja: makro-, meso- ja mikrotaso. Tasot vastaavat sosiologiassa käytettyjä tasoja, jotka ovat verrattavissa sotatieteissä käytettyihin: strateginen, operatiivinen ja taktinen taso. Poliitiikan tutkimuksessa ne ovat: kansainvälinen, kansallinen ja paikallinen. Konfliktin tutkimuksen ja sosiologian edellä mainitut määritelmät eri tasoille antavat tässä tapauksessa voimakkaan selitysvoiman, koska ne tutkivat sosiaalista toimintaa, makrotaso isojen systeemien kuten yhteiskunta, mesotaso keskikokoisten systeemien kuten verkostojen, ja mikrotaso pienten systeemien kuten heimo, perhe ja yksilöt. Tutkielmassa käytetään tasoja, jotka Johan Galtung (Galtung 2013) määrittää konfliktin ratkaisulle, ja täydennetään Stathis Kalyvasin (Kalyvas 2006) väkivallan tasojen tutkimisen tasoilla. Tässä alaluvussa kuvaillaan konfliktin tutkimuksen tasot siinä merkityksessä, kuinka niitä käytetään tässä tutkielmassa. Kuvaus aloitetaan makrotasolta ja siirrytään mesotasolle, jonka jälkeen käsitellään mikrotaso.

Makrotaso käsittelee valtioiden välistä toimintaa. Valtiot ovat maantieteellisesti määritellyjä maita ja kansakunnat ovat kulttuurillisesti, historian, kielen tai uskonnon mukaan määritellyjä alueita. Valtioiden viralliset edustajat, kuten valtionpäämiehet ja diplomaatit omaavat monopolin asioiden hoitamisen. Kansakunnan intressi ja monopolin omaavan eliitin intressit saattavat olla eri (Galtung 2013: 73). Kalyvas täydentää makrotason tutkivan eliittejä, ideologioita ja politiikan linjauksia. Makrotason tutkimus on yleistä historian, sotatieteen ja maailmanpolitiikan tutkimuksessa. Tutkimuksessa toimijat nähdään yhtenäisinä, keskeisten toimijoiden paikallisena ilmentymänä, paikalliset dynamiikat ja tapahtumat kentällä ovat vain osa isoa narratiivia. Paikallisia tapahtumia tulkitaan makrotason narratiivin mukaan ja toimijoiden todelliset motiivit jäävät

pimentoon. Väestö yhdistetään siihen toimijaan, joka pitää alueita hallussaan. (Kalyvas 2006: 309.) Esimerkiksi Afganistanissa hallinto ja Taliban, missä kaikki väkivallanteot yhdistetään Talibaniin, ja väestö Talibanin hallitsemilla alueilla oletetaan olevan myötämielisiä Talibanille.

Mesotasolla konfliktia analysoidaan ryhmittymien suhteiden kautta, niiden liittoumien ja vihamielisyyksien perusteella. Tutkimus kohdentuu valtion sisälle, ja se kattaa sosiologisen-, taloudellisen-, sosiaalisen-, filosofisen -ja poliittisen ulottuvuuden (Galtung 2013: 46). Kalyvas täydentää tutkimuksen tapahtuvan teorian ja empirian kautta käsittäen sodankäynnin prosessina. Pelkkä sodankäynnin menetelmien tutkiminen ei kuitenkaan pysty tuottamaan mekanismeja, jotka ruokkivat väkivaltaa. Tutkimus kohdistuu erilaisiin verkostoihin; organisaatioihin, etnisiin ryhmiin, johonkin tiettyyn osaan yhteiskuntaa. Vastapalvelusverkot toimivat linkkinä makro- ja mikrotason välillä, täyttäen hallintaan syntyneitä aukkoja. Afganistanin tilanteesta mesotasolla on kirjoitettu sotatieteen, historian ja vastakapinallistoiminnan piirissä. (Kalyvas 2006: 9.)

Syvin tasoista on mikrotaso, jossa käytetään antropologian menetelmiä. Mikrotasolla pyritään selvittämään paikallisten yhteisöjen sisäisiä dynamiikkoja, kuten sukujen, heimojen ja yksilöiden välisiä suhteita ja käytöstä. (Kalyvas 2006: 10). Mikrotasotietoa on vaikea saada löytää, koska jotta sen dynamiikkoja on mahdollista ymmärtää, pitää olla ymmärrys kontekstista eli toimintaympäristöstä. Väitän, että ilman kontekstin ymmärrystä, mikrotason tutkimuksen lähteet on vaikea ymmärtää erilliseksi dynamiikaksi. Lähteet ymmärretään osaksi virallista narratiivia ja pyritään liittämään siihen. Kontekstin saavuttaminen tarkoittaa historian, kulttuurin ja muiden tutkimuksen tasojen ymmärtämistä.

Tutkielmassa pyritään integroimaan kolme tutkimuksen tasoa yhteen, aloittaen makrotasolta, jossa Taliban on yhtenäinen uskonnollinen joukko ja hallinto käsitetään länsimaisittain yhtenäiseksi valtion etujen ajajaksi. Analyysiosiossa tämä virallinen narratiivi murretaan, ja tuodaan esille toimijoiden piilossa olleita motiiveja. Tavoitteena on muiden tasojen analysoinnin kautta tuoda esille hajanaisuutta makrotasolla. Toimijoiden yhteydet ja menneisyys paljastavat rooleja, jotka ovat olleet aikaisemmin poissuljettuja. Makrotasolla identiteetit ja dynamiikat ovat näennäisesti selkeitä, mutta tarkasteltaessa pintaa syvemmmältä identiteetit sekoittuvat, ja makrotason virallinen jakolinja osoittautuu harhaanjohtavaksi. Siirryttäessä kohti paikallistasoa löydetään eroavaisuuksia ja rakoilua yhtenäisyydestä, maakunnat, etnisyydet ja oman edun tavoittelu tekevät tilanteen vaikeaselkoiseksi.

2.3 Uusien sotien käsite

Sodat ovat muutosta aiheuttava prosessi, joten ne ovat koko ajan muutoksessa, tämä tekee niiden ymmärtämisen ja selittämisen vaikeaksi. Hew Strachan on kuvannut asiaa ”Jotta olisi mahdollista tunnistaa sodan muutos ja sen vaikutukset kansainvälisiin suhteisiin, on tiedettävä mitä sota on.” (Strachan 2007: 2). Hänen mukaansa käsitykseemme sodasta vaikuttavat henkilökohtaiset kokemukset ja viimeaikaiset historialliset tapahtumat. Hän viittaa erityisesti Euroopassa viimeksi käytyyn toiseen maailmansotaan. Tässä luvussa luodaan tieteellinen konteksti, johon Kaldorin uuden sodan teoria asettuu. Maailmanpoliittinen toimintaympäristö muuttui 1990-luvulla merkittävästi, ja tämä vaikutti sodan ominaisuuksien muutokseen. Aluksi kuvaillaan lähtökohta modernin sodan teoria, jonka jälkeen esitellään kaksi uuden sodan teoriaa. Tämän jälkeen käsitellään uuden sodan teorioiden saamaa kritiikkiä. Lopuksi esitellään Mary Kaldorin uuden sodan teoria.

2.3.1 Mary Kaldorin Uudet sodat

Kaldorin mukaan uudet sodat käydään tyypillisesti muuttuneessa toimintaympäristössä globalisaation heikentämissä valtioissa, jotka eivät valtiona pysty toteuttamaan perustehtäväänsä. Tämä johtaa valtion legitimitietin heikentymiseen, josta seuraa organisoidun väkivallan yksityistymisen. Taisteluihin osallistuvien motiivit perustuvat usein identiteettiin ja henkilökohtaisiin taloudellisiin kannustimiin. Uusissa sodissa valtioiden talous perustuu rikolliselle toiminnalle ja ulkopuoliselle rahoitukselle. Taloutta hallitsevat ”paikalliset eliitit” ja heidän vastapalvelusverkostonsa, jotka toimivat makrotasolta mikrotasolle. Näissä olosuhteissa valtiollinen ja ei-valtiollinen, julkinen ja yksityinen, virallinen-epävirallinen, sisäinen ja ulkoinen, taloudellinen ja poliittinen, ja jopa sota ja rauha sekoittuvat keskenään. Näiden keskeisten erottelujen hämärtyminen ovat syy ja seuraus väkivallalle. (Kaldor 2013: 2.) Sodasta muodostuu sosiaalinen systeemi, jossa resurssit allokoidaan väkivallan käytön kautta. Sodasta tulee itsessään tarkoitus taloudellisten ja poliittisten hyötyjen ylläpitämiseksi. Tämä ilmiö muokkaa sosiaalisia suhteita ja toimijoiden käytöstä. Kaldor väittää sodan poliittisen narratiivin pitävän koossa hajaantunutta liittoumaa, jonka sisällä on monia eri toimijoita, joilla on erilaiset motiivit. (Kaldor 2013: 11). Uudet sodat ovat rationaalista toimintaa, jotka voidaan käsittää osapuolten yhteisenä hankkeena (Kaldor 2013: 12-13). Sodasta muodostuu yhteiskunnan normaalitila, joka takaa osapuolille toimeentulon. Organisoidun väkivallan, pelon ja epäjärjestyksen ylläpito on monille toimijoille taloudellisesti kannattavampaa kuin rauha.

Tutkielmassa nostetaan keskiöön Kaldorin teorian sotatalous, joka on päinvastainen kuin sotatieteilijä Carl Von Clausewitzin tarkoittama valtiollinen sotatalous. Clausewitz määrittä sotataloudella valtion talouden muuttamiseksi palvelemaan sodankäynnin tavoitetta, hyvänä esimerkkinä Saksa toisessa maailmansodassa. Globalisoidut uudet sodat sisältävät valtion pirstaloitumista ja hajautumista. Valtioiden tulot pienentyvät, ja tilalle nousee uudenlaisia rahoituskeinoja, kuten yksityinen saalistustalous, joka perustuu ryöstelylle ja varastamiselle, humanitäärisen avun ”verotukselle”, diasporien rahalliseen tukeen (remittance) ja rikolliseen talouteen. Sotatalous on uusia sotia ylläpitävä syy, se muuttaa toimijoiden motiiveja. Tarkasteltaessa motiiveja on vaikea erottaa toimijoita, jotka käyttävät poliittista väkivaltaa henkilökohtaisen taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi ja niitä, jotka käyttävät väkivaltaa rahoittaakseen poliittista toimintaansa. Kaldorin esille tuoma ongelmallisuus on keskiössä tutkielmassa: kuinka erottaa rikolliset, jotka käyttävät poliittista valtaa, ja poliitikot, jotka käyttävät rikollista valtaa. Sotatalous on hajautetun globaalin talouden osa, johon valtion sisäinen osanotto on vähäistä, ja tulot ovat riippuvaisia väkivallan jatkuvuudesta. (Kaldor 2013: 3.) Sotatalouksien yhdistyminen globaaliin talouteen virallisten ja epävirallisten mekanismien kautta mahdollistavat niiden ylläpidon ja taloudelliset kannustimet toimijoille. Esimerkkinä tästä Afganistanissa toiminut huumekauppias Haji Mohammad Khan, joka tuki mieluummin Talibania kuin hallintoa, koska huumekauppa oli tuottoisampaa Taliban hallinnon aikana (Peters 2009: 111).

Kaldorin mukaan epäonnistuneissa valtioissa globalisaatio on tuottanut mekanismeja, jotka ovat haitallisia yhteiskunnan kehitykselle, kuten makrotalouden tasapainotus, säätelyn purkaminen ja yksityistäminen. Nämä käytännöt vaikuttavat lisäämällä työttömyyttä ja julkisten resurssien väärinkäyttöä. Ne johtavat tuloerojen kasvamiseen ja kiihdyttävät muuttoliikettä. Valtion sisäinen muuttoliike johtaa kaupungistumiseen ja valtion rajat ylittävän diasporan kasvamiseen. Nämä seikat vaikuttavat sotatalouden kehittymiseen. Syntyy saalistustalous, rikollisuus kasvaa, korruption ympärille muodostuu verkostoja, mustat pörssit kukoistavat ja aseiden- sekä huumeiden salakuljetus tehostuu. (Kaldor 2012: 108-109.) Valtioilla on toimimaton keskushallinto. Nämä valtiot eivät täytä ominaisuuksiltaan modernin valtion määritelmää: ne eivät omaa väkivallan monopolia, hallitse maantieteellisesti rajattua aluettaan. Ne eivät myöskään ole Benedict Andersonin teorian mukaan kuviteltuja yhteisöjä, joka pitää sisällään ajatuksen kansasta valtion perustana (Anderson 2007). Valtion ollessa kykenemätön ylläpitämään fyysistä kontrollia alueestaan ja hallitsemaan kansaa on sen legitimitetti heikko ja verojen kerääminen mahdotonta. Korruptio ja hallinnan yksityistäminen, kuten James Cockaynen määrittämä rikollinen autonomia, jossa rikollinen toimija saa toiminnanvapauden hallitsemallaan alueella ja täyttää osan valtion tehtävistä. Nämä seikat johtavat valtion legitimitetin heikkenemiseen ja verojen maksamatta

jättämiseen valtiolle. Ilman ulkoista rahoitusmekanismia tästä prosessista seuraa paine leikata valtion kuluja, joka osaltaan heikentää valtion kykyä turvallisuuden takaajana, koska se ei pysty säilyttämään hallintaa armeijan yksiköistä ja turvallisuuskoneistostaan. Kontrollin vähentyessä armeijan yksiköt pirstaloituvat ja alkavat ajaa omia päämääriään. Syntyy saalistustalous, jossa julkiset ja yksityiset toimijat ajavat omaa taloudellista etuaan: maksimoiden hyötyä virallisesta tai epävirallisesta valta-asemasta käsin. (Kaldor 2012: 96.)

Kaldor selittää, että uusissa sodissa käytetyt menetelmät perustuvat toisen maailmansodan jälkeen kehitettyihin sodankäynnin muotoihin, sissisodankäynnin taktiikoille ja vastavallankumoukselliselle toiminnalle. Niiden ominaisuuksia on yhdistelty; taktiikoissa suositaan liikkuvuutta ja yllätystä, kuitenkin välttämällä avointa taistelua. Taistelut ovat harvinaisia ja maa-alueet saadaan hallintaan kontrolloimalla väestöä. Väestön kontrolli perustuu identiteettiin, ja alueista tehdään identiteetiltään homogeenisiä. Väestönsiirtojen avulla ympäristö luodaan sallivaksi organisoidun väkivallan ryhmille ja vihamieliseksi muille. Väestönsiirtojen taktiikoita ovat: eri ryhmää edustavien systemaattinen tappaminen, etniset puhdistukset eli väestön karkottaminen voimakeinoin ja alueen muuttaminen asuinkelvottomaksi. Tämä pitää sisällään alueen fyysisen turmelemisen, elinkeinon rappeuttamisen, psykologisen painostuksen ja historian ja kulttuurin tuhoamisen. Hallinta perustuu jatkuvaan pelkoon, turvattomuuteen ja vastakkainasetteluun toista kohtaan. (Kaldor 2012: 132-135.) Kaldor määrittää uusia sotia kuvaavaksi tekijäksi osapuolien moninaisuus, joka on seurausta organisoidun väkivallan yksityistymisestä. Toimijat koostuvat verkostoista, joissa on valtiollisia ja ei-valtiollisia sekä paikallisia ja kansainvälisiä toimijoita. Kaldor nimeää toimijoille viisi päätyyppiä: tavanomaiset sotilaalliset joukot tai niiden jäänteet, puolisotilaalliset-ryhmittymät, itsepuolustusjoukot, ulkomaalaiset palkkasotilaat ja kansainväliset joukot. (Kaldor 2012: 96.) Toimijoiden tavoitteet perustuvat identiteettiin, tarkoituksena on saada valtaa tietylle identiteettiryhmälle valtion hallinnossa. Poliittinen mobilisaatio identiteetin ympärille on sodan päämäärä. (Kaldor 2012: 2.)

Kaldorin uuden sodan teoriassa on kaksi syytä väkivallalle ahneus ja identiteetti. Kaldorin teoria on makrotason tutkimukseen perustuva, ja perustuu oletamaan suuresta jakolinjasta ”virallisesta narratiivista”, jossa oletetaan olevan selkeitä virallisia identiteettejä. Kaldor olettaa väkivallan perustuvan näille identiteeteille. Hän väittää identiteetteihin perustuvan väkivallan lisäävän siviileihin kohdistuvaa väkivaltaa. Kaldorin teorian vahvuus on sen kyky tuoda esille organisoidun väkivallan yksityistäminen ja toimijoiden taloudellisen hyödyn ja vallan tavoittelun säilyttäen olemassa olevan valtion toiminnassa, sieltä saatavien resurssien takia. Kaldorin keskittyessä kuvaamaan sodan virallisia ominaisuuksia ja luonteen muutosta, pyrin lisäämään teorian selitysvoimaa yhdistämällä siihen tutkimuksissa esille nousseita toimintamalleja. Väkivalta

on keskiössä konflikteissa, ja ymmärtäminen, miksi sitä käytetään ja mihin tarkoituksiin, on merkittävässä asemassa. Väkivallan eri muotojen käytön eroavaisuuksien ymmärtäminen mahdollistaa toimijoiden motiivien selvittämisen. Afganistanin konflikti on kuvattu kapinana ja sitä on tutkittu tästä näkökulmasta, tuon esille kapinallisten toimintalogiikat, mutta tämän ollessa riittämätön selittämään tilannetta täydennän toimintalogiikoita järjestäytyneen rikollisuuden strategisella logiikalla. Rikollinen strateginen logiikka on sovellettavissa lähes kaikkiin paikallisiin toimijoihin Afganistanissa.

2.3.2 Mary Kaldorin uuden sodan teorian kritiikki

Mary Kaldorin uuden sodan teoriaa kritisoidaan, koska se väittää sodan luonteen muuttuneen. Kritiikeissä käsitellään sodan valtioiden kehitysvaiheen vaikuttavan sodan ominaisuuksiin. Esille on noussut myös historiallista kritiikkiä, ovatko uudet sodat uusia, vai onko samoja ominaisuuksia esiintynyt aikaisemmin. Kysymys onko uusille sodille tieteellistä näyttöä, on myös nostettu esille. Tässä alaluvussa käsitellään Mary Kaldorin teorialle esitettyä kritiikkiä.

Yksi kritiikeistä koskee teorian oletusta valtioiden maantieteellisen suvereniteetin ja autonomian heikkenemisestä. Kritiikin on esittänyt Berta Jasiukėnaitė, joka perustelee kritiikkinsä uusien sotien esiintymisellä kehittyvässä valtioissa, jotka eivät ole koskaan olleet yhtenäisiä. Valtiot ovat perustuneet heimorakenteille, missä heimot ovat muodostaneet identiteettinsä taistelemalla samanlaisia heimoja vastaan. Heimojohtajuus ja sotalordismi koetaan esivaltioillisenä tilana, jossa on hallinta, mutta ei länsimaisesti hyväksyttävässä muodossa. Olosuhteisiin vaikuttaa myös se, että suurimmassa osassa valtioita, joissa esiintyy uusia sotia, on kansainvälisen yhteisön toimesta tunnistettu ja taattu itsenäisyys. Valtioilta puuttuvat ulkoiset uhat ja tarve turvata valtion olemassaolo. Tämä johtaa valtioiden sisäiseen valtataisteluun, ja hallintojen hallitsevan eliitin oman vallan turvaamiseen valtion edun kustannuksella. (Jasiukėnaitė 2010: 34.)

Colin Fleming väittää uusien sotien olevan muuttumattomia ”vanhoja” Clausewitzin modernin sodan kaltaisia sotia. Hän perustelee väittämänsä sodissa esiintyvälle politiikalle ja sotatalouden muodolle. Clausewitzin modernin sodan teoriassa sota on politiikan jatke, joka tekee siitä poliittista toimintaa. Uuden sodan teoria perustuu havainnolle, että sota ei ole enää valtiollisen politiikan jatke, vaan yksityisten päämäärien ajaja. Julkisten poliittisten päämäärien muuttuminen yksityisiksi viittaa sodan luonteen on muuttumiseen. Fleming on tehnyt havainnon, että sota on edelleen poliittista, vain politiikan päämäärät ja toimijat ovat muuttuneet. Väkipolitiikka ja politiikka on muuttunut yksityisten tahojen toimintamalliksi. Poliitiikka on edelleen tärkeänä osana sotaa, ja tässä mielessä sodan luonne ei ole muuttunut, muutos on tapahtunut toimijoissa ja niiden päämäärissä. (Fleming 2009: 232, 226.) Fleming nostaa esille myös uusien sotien kaltaisen sotatalouden

historiallisena ilmiönä. Modernina aikana rikolliseksi tuomittava toiminta oli aikaisemmin käytäntö. Taloudelliset motiivit ja ryöstely olivat normaalia toimintaa keskiaikaisissa konflikteissa, hyvänä esimerkkinä kolmekymmentävuotinen sota Euroopassa, joka rahoitettiin osaksi ryöstelyllä. Flemingin väitteen keskiössä on ajatus, että sota on palaamassa samanlaiseksi kuin se oli ennen modernin valtion syntymistä. Jasiukénaité asettuu samalle kannalle Flemingin kanssa sotatalouden historiallisesti yhteydestä. (Fleming 2009: 225; Jasiukénaité 2010: 31.)

Edward Newman tukee Flemingin väittämiä kritisoimalla uuden sodan teorioita historiallisen kontekstin puutteesta. Hän väittää kaikkien uuden sodan ominaisuuksien olleen olemassa ja näkyvillä viimeisen sadan vuoden aikana. Toimijat, motivaatiot, maantieteellinen konteksti, inhimilliset vaikutukset, poliittinen ekonomia ja konfliktin sosiaaliset rakenteet eivät ole muuttuneet siinä mittakaavassa kuin uuden sodan teoriassa väitetään. Syy miksi näennäistä eroa on nähtävillä, johtuu akateemisten toimijoiden, virkamiesten ja poliitikkojen antamasta huomiosta näille ominaisuuksille. Ymmärrys konflikteja muodostavista ja ylläpitävistä dynamiikoista on lisääntynyt, varsinkin sosiaalisten ja taloudellisten ominaisuuksien osalta (Newman 2004: 179). Berta Jasiukénaité vahvistaa Newmanin kritiikkiä historiallisen kontekstin puutteeseen, sekä lisää uuden sodan teorialle ongelmaksi tieteellisen koherenssin puutteen. (Jasiukénaité 2010: 27.)

Melander, Öberg ja Hall kritisoivat uusien sotien teorioita puutteellisesta tilastollisesta näytöstä ja historiallisen kontekstin puutoksesta. He väittävät uusien sotien teorioiden liioittelevan identiteettipolitiikan ja hallinto heikentävän globaalin talouden vaikutusta siviiliväestöön. Väittämät he perustelevat tilastollisella tutkimuksella, joka suoritettiin vuonna 2006. (Melander 2009: 506.) He näyttävät vuoden 2006 tutkimuksessa tilastollisesti sotien määrän, intensiteetin ja siviili-kuolemien olevan laskussa. He myös kiistävät, että maansisäisten pakolaisten määrä ei ole nousussa, koska siitä ei ole riittävästi näyttöä. He myös kiistävät siviiliuhrien lisääntyneen suhteessa sotilasuhreihin. (Melander 2006: 13-20.) Heidän 2009 vuoden tutkimuksessa väitetään etnisten konfliktien eroavan ideologisista. Etnisissä konflikteissa on vaikeampi liittyä vastustajan puolelle, tämä yhteensopimattomuus johtaa todennäköisemmin summittaiseen väkivaltaan, jonka tarkoituksena on tehdä alueista homogeenisia. Kylmän sodan jälkeisissä konflikteissa on myös jouduttu turvautumaan paikallisiin resursseihin rahoituksen hankkimiseksi, koska suurvallat lopettivat sotien rahoittamisen ideologisista syistä. Paikallisiin rahoituskeinoihin kuuluvat; siviilien ja raaka-aineiden ryöstöt, rikolliset toimet ja laiton talous ja diasporan tuki nämä toimet saattavat lisätä inhimillistä kärsimystä. Tutkimus kuitenkin painottaa valtioiden hallintojen olevan pahimpia massamurhaajia ja pakkosiirtojen suorittajia. (Melander 2009: 530.)

2.4 Väkivallan logiikka sisällissodissa

Afganistanin konflikti on sisällissota, jonka väkivallan luonne on ominaista sisällissodille. Stathis Kalyvas kirjassaan ”The logic of violence in civil war” esittelee tutkimustuloksiaan väkivallan muodoista sisällissodissa. Hänen löydöksensä ovat relevantteja tutkielman näkökulmasta Afganistanin konfliktiin. Tässä alaluvussa määritetään aluksi konteksti ja käsitteet, joita Kalyvas käyttää. Tämän jälkeen esittelen hänen tutkimuksensa tulokset, jotka ovat sovellettavissa Afganistanin kontekstiin, jossa varsinkin valikoiva väkivalta ja ilmiannot näyttelevät merkittävää roolia.

Sisällissodalla tässä kontekstissa tarkoitetaan ”Tunnustetun suvereenin valtion alueella tapahtuva aseellinen taistelu, jossa molemmat taistelevat osapuolet ovat yhteisen auktoriteetin piirissä väkivaltaisuuksien alkaessa ”Armed combat within the boundaries of a recognized sovereign entity between parties subject to a common authority at the outset of hostilities” (Kalyvas 2006: 5). Näin ollen sisällissodat ovat ympäristöjä, joissa aseistetut toimijat kilpailevat hallinnasta toistensa kanssa, mutta hallinnan saavuttamiseksi heidän pitää pystyä suostuttelemaan tai pakottamaan väestö puolelleen. Sisällissotien luonteen johdosta toinen osapuoli menettää väkivallan monopolin alueellaan. Syntyy tilanne, jossa valtion alue ei ole kokonaan kenenkään hallussa, ja osasta alueita tulee kiisteltyjä. Kiistellyillä tai hallitsemattomilla alueilla valtio on kykenemätön suorittamaan velvollisuuttaan ja takaamaan väestölle perustatarpeita. Valtiosta voidaan käyttää termiä epäonnistunut tai heikko valtio (failed or weak state). Seth Jones määrittelee heikkojen valtioiden tunnuspiirteiksi, väestön perustarpeiden täyttämiseen tarvittavan kyvyn puute; turvallisuusviranomaiset ovat liian heikkoja pystyäkseen vakiinnuttamaan auktoriteettinsa alueilla. Valtion instituutiot ja byrokratian rakenne eivät ole riittävän toimivia hallinnon toteuttamiseksi; osa syy tähän on puute ammattitaitoisista ja koulutetuista virkamiehistä. Valtion poliittiset ja juridiset instituutiot ovat tehottomia ja ovat menettäneet luottamuksen. (Jones 2010: 156.) Valtion osittaisen suvereniteetin menettäminen sisäisen konfliktin johdosta johtaa myös siihen, että valtion sopimus- ja muusta toiminnasta osana kansainvälistä yhteisöä tulee mahdotonta, koska kansainvälisen yhteisön ja muiden valtioiden luottamus konfliktissa olevan valtion kykyyn noudattaa ja pitää sopimukset on rajoitettu. Alueellisen kontrollin ollessa kiistelty vallitsee tilanne, missä on tiedon saannin epätasapaino; toimijat ovat epätietoisia siitä, kuka kuuluu vastapuolelle ja he pyrkivät käyttämään siviilejä tämän tiedon hankkimiseen.

Kalyvaksen tutkimuksen mukaan sisällissodissa on kahdenlaista väkivaltaa valikoivaa (selective) ja summittainen (indiscriminate). Molemmat väkivallanmuodot ovat viestinnällisiä ja omaavat selkeän tarkoituksen. Väkivallan on tarkoitus muuttaa sen kohdeyleisön käytöstä

väkivallan käyttäjän haluamaan suuntaan. Hallinnan työkaluna väkivalta on resurssi, jolla on samanaikaisesti strateginen ja taktinen ulottuvuus. Poistettaessa vastustaja toimintakentältä saadaan aikaan taktinen etu, mutta samalla viestitään yleisölle valtaa ja haluttua käyttäytymistä. (Kalyvas 2006: 26.) Järjestäytynyt rikollisuus käyttää myös valikoivaa väkivaltaa sen kustannustehokkuuden takia. Hallinta ja väkivallan monopoli käsitetään alueelliseksi. Hallinta jaetaan kolmeen eri muotoon: hallituksen hallitsema alue, kapinallisten hallitsema alue ja kiistelty alue. (Kalyvas 2006: 97.) Jaottelua käytetään tulkittaessa Afganistanin tilannetta (liite 1). Konfliktit ja väkivalta makro- ja mesotasolla liitetään viralliseen narratiiviin, suureen jakolinjaan, mutta mikrotasolta tarkasteltuna se liittyy usein paikallisiin olosuhteisiin ja toimijoihin. (Kalyvas 2006: 364.) Väkivallan monopolin ymmärtäminen alueellisena luo asetelman, jossa toimijat ovat yhtenäisiä ja johdettavissa makrotason analyysistä. Seuraavaksi käsitellään summittaista väkivaltaa.

2.4.1 Summittainen väkivalta

Summittainen väkivalta on tylppä työkalu, jota käytetään väestön hallintaan. Sen tarkoituksena voi olla jonkun väestönosan hävittäminen, siirtäminen, ryöstely tai voimannäyttö kohdistamalla väkivalta toisen ryhmittymän siviileihin. Summittainen väkivalta on yksi ratkaisu vihollistaistelijoiden tunnistamisen ongelmaan: pidetään kaikkia vihollisina, kunnes toisin todistetaan. Summittaista väkivaltaa esiintyy silloin kun toimijalla ei ole hallintaa alueesta ja tiedon saanti väestöltä on vähäistä. Iskut siviilejä kohtaan tekevät väkivallasta näkyvää. Kaldor väittää tutkimuksessaan harkitsemattoman väkivallan lisääntyneen, ja sen olevan sodan muuttuneiden toimintatapojen tunnusmerkki. Summittaista väkivaltaa käyttävät usein hallinnon edustajat, joilla ei ole pääsyä paikallistason tiedustelutietoon tai ymmärrystä alueellisten verkostojen rakenteesta. Kapinalliset toimivat paikallistasolla ja perustavat elimiä, joiden kautta kapinalliset keräävät tiedustelutietoa. Tiedustelutieto mahdollistaa valikoivan väkivallan käyttämisen. Valikoiva väkivalta vaatii ymmärrystä kulttuurista ja dynamiikoista paikallistasolla. Summittainen väkivalta on halvempaa ja vaatii vähemmän valmistelutyötä, koska se ei vaadi tiedustelutiedon keräämistä. Sen tarkoituksena on aiheuttaa vastareaktio, halveksunnan ja vihan muodossa. Tavoite on saada vastapuoli kostamaan. Tämä toimintamalli selvästi esillä Irakissa shiia ja sunni väkivaltaisuuksien kohotessa 2003-2007. Islamin uskonnon sunnisuuntausta edustava äärijärjestö Al Qaida pyrki luomaan uskonnollisen konfliktin Irakin alueelle. Al Qaida pyrki tavoitteisiinsa summittaisella väkivallalla siviilejä kohtaan (Kilcullen 2009: 126-127). Summittainen väkivalta johtaa usein väkivallan yleistymiseen ja vastapuolelle rekrytoitumiseen, motiiveina kosto ja yhteisön suojele väkivallalta. Se pienentää yhteistyön mahdollisuutta ja ajaa väestön toimimaan vastapuolen kanssa turvautuen heidän suojeleunsa. Summittainen väkivalta on yleistä alueilla, joissa toimijan hallinta

on kiisteltyä tai olematonta. Se johtaa vahvoin vastareaktioihin ja ei johda hallinnan lisääntymiseen alueilla. (Kalyvas 2006: 146-155.)

2.4.2 Valikoiva väkivalta

Kalyvaksen mukaan valikoiva väkivalta perustuu tiedolle. Kalyvas väittää, että tieto perustuu paikallisen toimintaympäristön ja kulttuurin ymmärtämisestä sekä yhteistoiminnasta siviilien kanssa. Keskeinen mekanismi tiedon keräämiselle siviileiltä ovat ilmiannot. Ilmiannossa on kyse toisen ihmisen toiminnan paljastamisesta konfliktin osapuolelle. Ilmiannot voivat olla totuudenmukaisia tai valheellisia. Ilmiannot tekevät harkitsevasta väkivallasta henkilökohtaista, koska siviilit eivät ole pelkästään viattomia sivustakatsojia, vaan osallisia väkivaltaan. Ilmiannot sisältävät yksityisen aspektin, koska ilmiannon kohde pitää tuntea, jotta hänestä on tietoa. On myös ilmeistä, että ilmiannosta voi seurata väkivaltaa. Ilmiantoja on kahdenlaisia; poliittisia ja henkilökohtaiseen motiiviin perustuvia (malicious). Yksilöillä on houkuttimia käyttää hyväkseen ilmiantoja tilanteissa, joissa konfliktin osapuolten informaation saanti ei ole symmetristä. (Kalyvas 2006: 173-178.) Tämä tapahtuu tilanteissa, joissa yhdellä konfliktin osapuolista on hegemonia, mutta ei täydellistä hallintaa alueellaan (Kalyvas 2006: 203). Motiiveina tiedonannoille voivat toimia taloudellisen hyödyn tavoittelu tai henkilökohtaisten vihamielisyyksien selvittely paikallisten ja alueellisten vihamiesten kanssa. Poliittiset toimijat käyttävät siviilejä tiedonkeruuseen, ja toisaalta siviilit käyttävät poliittisia toimijoita yksityisten konfliktien ratkaisemiseksi. Tämä johtaa politiikan yksityistämiseen, ja mahdollistaa poliittisten toimijoiden käyttämisen yksityisinä palkkamurhaajina (Kalyvas 2006: 14). Yksityiseen motiiviin perustuvat ilmiannot tulevat esille mikrotasolla, mutta sekoittuvat isoon narratiiviin meso- ja makrotasolla ja jäävät huomioimatta (Kalyvas 2006: 178). Valikoivaa väkivaltaa tapahtuu, kun mikro-, meso- ja makrotaso toimijoiden intressit kohtaavat. Valikoiva väkivalta ei ole mahdollista; ilman kaikkien osapuolten osallistumista, poliittisten ja paikallisten toimijoiden tulee haluta toimia yhdessä (Kalyvas 2006: 206). Kalyvas kirjoittaa kuvaavasti sisällissotien mekanismista ”Sisällissodat eivät pelkästään tuo yksityistä poliittiseksi, mutta toimivat myös toisinpäin: se yksityistää politiikkaa. Paikalliset kaunat muuttuvat tappavaksi väkivallaksi. Tämän tapahduttua väkivalta sisältää poliittisen merkityksen, joka tekee jokapäiväisiksi uusia ja kestäviä identiteettejä”

(Rather than just politicizing private life, civil war works the other way around as well: it privatizes politics. Transforms local and personal grievances into lethal violence. Once it occurs this violence becomes endowed with political meaning that may quickly naturalize new and enduring identities. Kalyvas 2006: 398). Valikoiva väkivalta luo ketjun, jossa kaikilla toimijoilla on vastuu väkivallasta.

Pitää olla toimija, joka tarvitsee tietoa ja on valmis toimimaan sen mukaisesti. Siviili toimittaa tiedon tietäen, että siitä seuraa väkivaltaa. Toimija tekee päätöksen väkivallan suorittamisesta tiedon perusteella, ja joku osa toimijan organisaatiosta suorittaa väkivallanteon. Väkivallan vastuu jakautuu toimijoiden kesken; tilanne voidaan käsittää myös siten, että kukaan ei kanna suoranaista vastuuta väkivallasta. Kalyvaksen määritelmä väkivallan yksityisen väkivallan luonteesta tukee tutkielmalle valittu Kaldorin konfliktin määritelmää, jossa väkivaltateko kuvataan poliittiseksi.

2.5 Kapinallisten toimintalogiikka

Tässä alaluvussa käsitellään Seth Jones'in määritelmää kapinallisten toimintalogiikasta. Toimintalogiikan keskeisiä käsitteitä ovat kapina ja kapinallinen. Selvennän aluksi nämä käsitteet ja sen jälkeen siirryn kuvaamaan toimintalogiikkaa. Mike Martin määrittää kapinan ei-valtiolliseksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on saada hallintaan alueita ja päästä osaksi hallintoa. Kapinallisessa toiminnassa käytetään väkivaltaa tai sillä uhkaamista viestintävälineenä. Kapinalliset pyrkivät rakentamaan vaihtoehtoisen hallintajärjestelmän; esimerkiksi talibanin ideologia ja poliittinen ohjelma perustuivat sosiaalisen järjestyksen luomiselle. (Martin 2014, s.78.) Seth Jones on tutkimuksessaan kehittänyt käsitteen kapinallisten käyttämistä toimintatavoista. Hän on tunnistanut kolme päätoimintatapaa ja nimeää ne sissisodankäynniksi ”guerilla warfare” (Jones 2017: 43), perinteiseksi sodankäynniksi ”conventional warfare” (Jones 2017: 43) ja rankaisustrategioiksi ”punishment strategies” (Jones 2017: 47). Toimintatavat sisältävät ryhmän resurssit ja metodit vastustajien heikentämiseksi tai lyömiseksi. Kapinallisjohtajat käyttävät poliittisia resursseja ja hallinnon joukkojen toiminnan manipulointia voittaakseen hallinnon taistelukentällä tai pakottaakseen sen toimimaan kapinallisryhmän edun mukaisesti. Yhden strategian käyttö ei poissulje toisten käyttämistä, ryhmät voivat käyttää konfliktin kuluessa eri strategioita, riippuen voimasuhteista hallintoa vastaan. (Jones 2017: 36.)

Sissisodankäynti on kulutustaktiikka, jonka tavoitteena on rappeuttaa hallinnon taistelutahto. Tavoite pyritään saavuttamaan poliittisin ja sotilaallisin keinoin. Sotilaallisesti vältetään avoimia taisteluja ja suoritetaan iskuosasto hyökkäyksiä. Sotimisesta pyritään tekemään hallinnolle taloudellisesti raskasta ja kannattamatonta. Poliittisena keinona pyritään mobilisoimaan väestöä tukemaan kapinaa. Sissisotaa käyvät usein merkittävästi hallintoa heikommat ryhmittymät. Strategiaa kuvaa kolme erityispiirrettä. Paikallisväestön mobilisointi, epäkonventionaaliset sodankäynnin menetelmät ja pitkäkestoisuus. Paikallisväestön mobilisointi on merkittävässä roolissa vaadittavien resurssien, kuten taistelijoiden, ruuan, suojan, tarvikkeiden ja tiedustelutiedon varmistamiseksi. Yhteistyö pyritään saavuttamaan suostuttelemalla tai pakottamalla. Osana

suostuttelua pyritään rakentamaan vaihtoehtoinen hallintajärjestelmä, joka sitoo väestön liittoon kapinallisten kanssa. Hallintajärjestelmän tarkoitus on myös viestinnällinen: poliittisen verkoston levittäessä yhtenäistä sanomaa. Osana poliittista agenda kapinalliset voivat vedota uskonnollisiin, etnisiin, taloudellisiin tai muihin epäkohtiin yhteiskunnassa. Oikeusjärjestelmä on keskeinen osa hallintaa; konfliktinratkaisukyky ja tuomioiden toimeenpano on osoitus legitimitetistä. Väestön hyväksyessä tuomiot, se kokee kapinalliset legitiimeiksi ja uskoo tuomioiden pysyvyyteen (Ledwidge 2017: 17-18). Afganistanissa heimot ovat liittoutuneet sen toimijan kanssa, joka on taannut parempaa oikeutta maanomistuksiistoissa (Malkasian 2013: 88) Afganistanissa on toteutettu useita maareformeja vuoden 1979 jälkeen. Tämä oikeudenkäyttö maanomistusasioissa on tehokasta legitimitetin luomista, jonka tarkoituksena on taata de facto hallinta väestöstä. Legitimiteetti on sosiaalista pääomaa. (Ledwidge 2017: 18). Jonesin mukaan perinteisten paikallisten johtajien rekrytointi on avainasemassa tässä prosessissa; sillä heidän oikeutettua asemaansa voidaan käyttää ajamaan kapinallisten etuja. Poliittinen toimintamalli on kriittinen väestön hallinnassa ja se menee sotilaallisen toiminnan edelle. Toiseksi ryhmät, jotka tukeutuvat sissisodankäynnin taktiikkoihin, luottavat epätavanomaisiin joukkoihin, jotka ovat järjestetty vahvuudeltaan pieniksi ja liikkuviksi. Toimintamallina suositaan valikoivaa väkivaltaa, salamurhien muodossa, sekä tihutöitä ja iskuosasto hyökkäyksiä, joiden tarkoituksena aiheuttaa suuria kustannuksia viholliselle. Operaatioiden painotus on liikkuvuudessa ja nopeissa iskuissa, joissa saavutaan hetkellinen ylivoima. Kapinalliset tuntevat maaston, missä operoivat tai käyttävät paikallisoppaita, antaen heille taktisen edun. Iskujen jälkeen he pystyvät sulautumaan paikalliseen väestöön. Kolmanneksi, sissisodankäynti on pitkän tähtäimen strategia. Sen tarkoituksena on tukahduttaa hallinnon ja sen tukijoiden poliittinen tahto. Yksi päämäärä on demoralisoida ja aiheuttaa loikkauksia hallinnon joukoista. (Jones 2017: 37-43.) Sotilaalliset menetelmät tukevat päätavoitetta, joka on voittaa hallinto paremmalla hallinnolla. ”Kingdoms are won and lost in the realms of law and legitimacy” (Ledwidge 2017: 2).

Perinteinen sodankäynti käsitetään Von Clausewitzin modernin sodan teoriassa politiikan jatkeena, jonka tavoitteena on voittaa vihollinen. Tavoitteena on saada hallinta valtion omaisuudesta, väestöstä, alueesta, kaupungeista ja elintärkeistä teollisuuden ja kommunikaation keskuksista. Heikot kapinallisryhmät eivät pysty valitsemaan perinteistä sodankäyntiä. Monet ryhmittyvät eivät koskaan kasva tarpeeksi vahvoiksi haastaakseen hallinnon, koska perinteinen sodankäynti vaatii paljon taloudellisia ja henkilöstöresursseja (Jones 2017: 43-47). Perinteinen sodankäynti on erittäin vaativaa tilanteessa, jossa toinen puoli saa tukea kansainvälisiltä toimijoilta. Syntyy epäsymmetrinen tilanne, jossa toinen osapuoli omaa monia kriittisiä suorituskykyjä suhteessa toiseen.

Rankaisustrategioilla pyritään alueiden hallintaan kohdistamalla summittaista väkivaltaa väestöön. Tarkoituksena on murentaa hallinnon legitimitettä ja saada se myöntymään kapinallisten vaatimuksiin nostamalla sosiaalisia kustannuksia. Tavoite pyritään saavuttamaan altistamalla väestö terrorille, systemaattiselle tappamiselle eli summittaiselle väkivallalle. Summittaiseen väkivaltaan yhdistetään myös infrastruktuurin tuhoaminen ja taloustarvikkeiden säännöstely. Tavoitteena on vaikuttaa väestön psykologiseen hyvinvointiin, eristää se hallinnosta ja tuhota yksilön sosiaalinen ja persoonallinen turvallisuus. Strategian tavoitteena on muodostaa sosiaalinen tila, joka mahdollistaa opposition synnyn. Strategiaa käytetään kiistellyillä alueilla väestönsaan, joka ei ole kapinallisille myötämielinen. Strategian yksi tavoite on saada hallinto iskemään kapinallisia vastaan ja ylireagoimaan kapinallisia tukevaan väestönsaa kohtaan. Onnistuessaan strategia vaikuttaa opposition vahvistumiseen pitkällä tähtäimellä. Rankaisustrategian käyttö vaatii taistelutoimien rahoituksen turvaamista pääsyyllä luonnonresursseihin tai ulkopuoliseen rahoitukseen. Tämä jälkeen voidaan keskittyä lyhyen tähtäimen hyötyjen saavuttamiseen saalistustaloudella. Taloudellisen hyödyn maksimointi johtaa ryöstelyyn, tuhoamiseen ja tappamiseen. Raakuudesta siviilejä kohtaan tulee yksi ryhmää yhdistävä tekijä, joka estää organisaation hajoamisen. Rankaisustrategioita käytetään usein yhdistettynä muihin toimintamalleihin. Uhkaamisen ja väkivallan raakuutta nostetaan vähitellen. Vähittäisen nostamisen tarkoituksena on kiristää hallintoa toimimaan jollain tietyllä tavalla. Rankaisu voidaan toteuttaa suoraan jotain tiettyä väestönsaa kohtaa, tai välillisesti tuhoamalla taloudellista infrastruktuuria, ja estämällä kulutushyödykkeiden saanti. Strategian perustuu pelotteelle väkivallan raaistumisesta tulevaisuudessa. Strategian heikkous on sen raakuus; se lisää vastustusta kapinallisia kohtaan, ja heikentää kapinaliikkeen mainetta paikallisesti ja kansainvälisesti. (Jones 2017: 47-52.) Seuraavaksi siirrytään käsittelemään järjestäytyneen rikollisuuden strategista logiikka.

2.6 Järjestäytyneen rikollisuuden strateginen logiikka

Tutkielmassa järjestäytynyt rikollisuus on keskeinen ilmiö syvennettäessä virallista narratiivia. James Cockayne:n tutkimus järjestäytyneen rikollisuuden toimintalogiikasta mahdollistaa rikollisuuden tarkastelun osana isompaa kokonaisuutta. Cockayne:n käsite täydentää Mary Kaldorin määritelmää rikollisuudesta uuden sodan kontekstissa. Kaldor määrittää rikollisuuden organisoiduksi väkivallaksi, jolla on yksityiset päämäärät. Kaldorin määritelmä mahdollistaa tarkastella kaikkia toimijoita, jotka käyttävät järjestäytynyttä väkivaltaa yksityisiin päämääriin rikollisina annetusta identiteetistä huolimatta. Sodassa rikolliset toimet jäävät usein virallisten sotatoimien ja päänarratiivin varjoon (Martin 2014: 131). Cockaynen analyyttinen kehys

järjestäytyneen rikollisuuden strategisista toimintamalleista mahdollistaa tunnistaa toimintamalleja ja rikollista toimintaa. Yhdessä Kaldorin ja Cockaynen käsitteet tuovat lähteistä esille rikollisia toimia, jotka muuten jäisivät konfliktin kuvauksen sisälle osana sotatoimia. Väkivalta on rikollisen toiminnan selkäranka, mutta siihen on kytköksissä muitakin ominaisuuksia. Cockayne:n tutkimus sijoittuu sosiologiaan ja politiikan tutkimukseen, koska sen keskiössä on valta ja sen muodostuminen. Osapuolien tarkoituksena on vallan avulla taloudellisen hyödyn hankkiminen. Järjestäytyneen rikollisuuden tutkiminen ei ole taloustutkimusta tai kriminologiaa tässä tapauksessa. Tässä alaluvussa käydään läpi järjestäytyneen rikollisuuden vallan perusta ja strategian määritelmä. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan keinoja, joilla tavoitteisiin pyritään pääsemään. Lopuksi tarkastellaan, kuinka järjestäytynyt rikollisuus voi toimia yhteistoiminnassa hallinnon kanssa.

Cockayne korostaa järjestäytyneen rikollisuuden olevan kiistelty käsite, kuten sota tai terrorismi. Kansainvälistä järjestäytynyttä rikollisuutta ei ole olemassa itsenäisenä ilmiönä; kansainvälinen yhteisö määrittää sen. Kansainvälinen määritys tapahtuu kansainvälisen oikeuden piirissä, jossa valtiot luovat säännöt yhteistoiminnalle. Järjestäytynyttä rikollisuutta on pyritty selittämään erilaisten analyttisten raamien kautta: poliittisen, taloudellisen, sosiaalisen, kulttuurillisen ja strategisen. Tässä tutkielmassa käytetään strategista lähestymistapaa. Strategialla tarkoitetaan kykyä tuottaa valtaa, jonka tarkoituksena on saavuttaa tuloksia, jotka ovat kannattavia. Strategisiksi toimiksi voidaan ymmärtää ne, joilla pyritään käyttämään olemassa olevia resursseja päämäärien saavuttamiseen ja toimintaympäristön muokkaamiseen. Ymmärtääksemme toimijoiden strategioita on selvitettävä vallan lähde ja suhteellinen etu, joka sillä saavutetaan. Vallan realisoituminen ohjaa toimijoiden valintoja; näitä valintoja tutkimalla voidaan saada näkyville taustalla vaikuttavat prosessit. Strategisen käytöksen ymmärtäminen vaatii tutkimuksen kohteiden tarkastelua sisältäpäin. Lisäksi valtasuhteiden ja vaikutusvallan dynamiikkojen ymmärtäminen, suhteessa niiden strategiseen toimintaympäristöön, on tärkeää. (Cockayne 2016: 29-30.) Sota nähdään äärimmäisenä strategisena kilpailuna vallasta: sota on politiikkaa ja politiikka on suhteellista valtaa. Tutkimuksessaan Cockayne on todennut valtioiden ja järjestäytyneen rikollisuuden yhteyden olleen olemassa jo kauan. (Cockayne 2016: 11-15). Ne tekevät yhteistyötä ja toisaalta voivat sotia keskenään. Sota ei näin ollen ole valtioiden etuoikeus; sillä kansainvälinen oikeus tunnistaa tilanteen aseellisena konfliktina, joka ei ole luonteeltaan kansainvälinen ”non-international armed conflict” (NIAC). Tällaisessa tilanteessa sotaa käydään valtion rajojen sisällä ja siinä on osallisena hallinto ja vähintään yksi aseellinen ryhmittymä. Tämä kuvaus on Afganistanin konfliktin viralliseen narratiiviin mukainen. Järjestäytyneen rikollisuuden sotimisesta ajankohtaisena esimerkkinä toimii Meksikon valtion armeijan ja huumekartellin väliset taistelut syksyllä 2019 (Helsingin sanomat: 2019). Tutkielman analyysiosiossa tuodaan esille toimintamalleja konfliktista,

jossa järjestäytynyt rikollisuus, kapinalliset ja hallinto toimivat yhteistyössä integroituen yhdeksi toimijaksi. Järjestäytyneen rikollisuuden strateginen toiminta ei vaadi täydellistä kontrollia alueista, vaan rikollisten pyrkimys on muokata ympäristöään sallivaksi toiminnalleen. Rikolliset organisaatiot eivät yritä korvata olemassa olevaa valtiota, vaan rakentaa normatiivisen hallintajärjestelmän, joka muistuttaa valtion hallintaa. Kamppailu hallinnasta ei tapahdu vain virallisen hallinnon päätöksenteon ja instituutioiden hallitsemisella; se sisältää kilpailun hallinnasta ja legitimitetistä. Hallinnan saavuttaminen ei toteudu lainsäädännön, oikeuslaitoksen ja poliisin instituutioiden hallinnalla, vaan toimijan pitää pystyä luomaan normatiivinen järjestelmä omien päämääriensä tueksi. Toimintamalli on sama kuin kapinallisten sissisodankäynnissä Afganistanissa: virallinen oikeusjärjestelmä on laillinen, mutta ei omaa legitimitettiä väestön silmissä. (Cockayne 2016: 269.) Strategian kannalta valtion vallassa pysyminen on tärkeää, koska valtion on merkittävä resurssi. Järjestäytynyt rikollisuus pyrkii luomaan salaisia näkymättömiä poliittisia yhteyksiä hallintoon, jotta se pystyisi manipuloimaan, rajoittamaan ja hyväksikäyttämään sitä strategisten päämäärien saavuttamiseksi. Cockayne yhdistää rikollisen vallan Michael Foucault'n ”governmentality” käsitteeseen, joka tässä tutkielmassa käännetään sanaksi hallinnollisuus. Hallinnollisuus on normatiivinen systeemi, jossa toimijat säätelevät itse toimintaansa opittujen normien mukaisesti. Hallinnollisuus on normatiivinen ja käytäntöihin perustuva hallinto, jolla rakennetaan kehys hallinnassa olevien ihmisten toimille. Tarkasteltuna tästä näkökulmasta hallinto on strateginen konsepti, koska se on rakennettu vaikuttamaan ihmisten päätöksiin ja näin ollen luomaan valtaa. Hallinta tuottaa raamit toimimiselle, jonka kautta toimijat näkevät maailman, luovat identiteettiä ja muodostavat intressejään. (Cockayne 2016: 15-259.)

Cockaynen mukaan alueen historiallinen kehitys ja rakenteelliset tekijät yhdistettynä toimijoiden valintoihin muodostavat strategisen toiminnan kentän. Alueilla, joissa valtion edustus on heikkoa tai läsnäoloa ei ole ollenkaan, muodostuvat markkinat vaihtoehtoisille auktoriteeteille. Auktoriteetit voivat nousta yhteiskunnan perinteistä rakenteista, uskonnollisista tai vallankumouksellisista lähtökohdista tai rikollisista motiiveista. Nämä kaikki mallit perustuvat sosiaalisten normien tuottamiselle, resurssien jakamiselle ja kiistanratkaisumekanismien kehittämiseksi. Vaihtoehtoiset auktoriteetit mukaan lukien rikolliset organisaatiot toimivat kuten ”yksityiset valtiot” hallinnan rakenteena. Rikolliset järjestöt toimivat tässä suhteessa samalla tavalla kuin kapinalliset. Erona on, että rikollinen toiminta käsitetään alamaailman ilmiönä ja erillisenä virallisesta politiikasta ja rikollista toimintaa vastaan toimitaan poliisin ja oikeuslaitoksen, ei sotilaiden toimesta. Rikolliset organisaatiot kuitenkin toimivat kuten muutkin sosiaalista valta-asemaa tavoittelevat toimijat. Rikollisen vallan luonne perustuu vastikkeellisten palveluiden tarjoamiseen; tämä luonne tekee siitä normatiivisia itsessään. Valta operoi persoonattomilla

markkinoilla, jossa yksilöt tekevät ratkaisuja, joita ohjailevat viralliset ja epäviralliset normit. Toiminnan tavoitteena on tuoton maksimointi pitkällä tähtäimellä, mutta normit eivät pelkästään liity taloudelliseen hyötyyn, vaan niihin vaikuttavat myös muut asiat, kuten valta, kunnia, uskollisuus, perhe ja uskonto. Järjestäytyntä rikollisuutta tulisikin tarkastella verkostojen kanssakäymisen tuotteena. Järjestäytyneen rikollisuuden strategisen logiikan ymmärtäminen mahdollistaa tarkastella tutkielman keskiössä olevia Afganistanin sisäisiä toimijoita osana virallista ja epävirallista maailmaa.

Rikolliset suorituskyyt

Tässä alaluvussa käsitellään rikollisia suorituskyyjä. Cockaynen mukaan järjestäytyneen rikollisuuden strateginen toiminta perustuu kolmelle suorituskyyllle: pakottaminen, korruptio ja viestintä. Suorituskyyt pyritään yhdistämään hallintajsteemissā palvelemaan rikollisia päämääriä. Pakottaminen on väkivaltaa ja sillä uhkaamista, jonka tarkoituksena muuttaa kohteen valintoja. Väkivalta on rikollisen vallan selkäranka, se on väline taloudellisten resurssien haltuunottoon. Resurssi voi olla aineellista tai aineetonta, kuten rekat tai salakuljetusreitit. Pakottaminen yhdistetään pelotteeseen; väkivaltaisen maineen rakentaminen voi olla yhtä tärkeää kuin väkivallan kapasiteetin rakentaminen. Strateginen rikollinen pakottaminen on yhteydessä strategiseen kommunikaatioon. (Cockayne 2016: 15-25.)

Cockayne väittää, että korruptio on järjestäytyneen rikollisuuden toinen keskeinen strateginen suorituskyy. Strateginen korruptio on ennakoivaa ja tavoitteellista toimintaa, jonka tarkoitus on hankkia tulevaisuudessa käytettävää poliittista valtaa. Toiminnassa sijoitetaan ehdokkasiin ja puolueisiin, joista on tulevaisuudessa strategista hyötyä. Sillä pyritään saavuttamaan tulevaisuudessa rikolliselle toiminnalle legitimitetti tai saamaan korruptoitunut sivustakatsoja tai vastustaja mukaan rikolliseen toimintaan. Strateginen korruptio voidaan määritellä ”vapaaehtoisena valtion uskottavuuden heikentämisenä palkkiota tai toimenpiteiden tekemättä jättämistä vastaan.” Korruptio perustuu saadun henkilökohtaisen hyödyn arvottamisesta korkeammalle kuin mahdollisen tulevan rangaistuksen. Korruption tarkoitus on aikaansaada jatkuvan neuvottelun rakenne, jossa valtasuhde pyritään häivyttämään yhdenvertaisuuden ja vastavuoroisuuden vaikutuksen alle. Korruptio rikollisena keinona on halvempaa kuin pakottaminen, koska se perustuu vapaaehtoisuuteen ja vastavuoroisuuteen; rikolliset eivät tarvitse toiminnassa vahvaa väkivaltakoneistoa, eikä kohteiden toimia tarvitse valvoa. Korruptio on suhde, jossa molemmat osapuolet luottavat salassapitoon. Tämä johtaa osallisuuteen rikolliseen toimintaan, näkymättömään liittoon, joka takaa uskollisuuden. Strateginen korruptio ei ole kovaa (hard), eikä pehmeää (soft) voimaa, vaan piilotettua. Sen on tarkoitus luoda epävirallisia normeja ja odotuksia, joiden mukaan

kohde säätelee itse toimintaansa. Normit muodostavat pohjan rikolliselle hallinnalle ja salaiselle toiminnalle. (Cockayne 2016: 34-37)

Kyky kommunikoida on Cockaynen mukaan kriittinen järjestäytyneen rikollisuuden ryhmittymille. Järjestäytyneen rikollisuuden ryhmittymät luovat kyvyn kommunikoida kohdeyleisölle muuttaakseen toimintaympäristöä sallivaksi omalle toiminnalle ja saavuttaakseen kilpailuetua. Strategisen viestinnän tarkoitus on muokata normatiivista järjestystä legitimoimalla ja normalisoimalla rikollista käytöstä ja vaikutusvaltaa virallisessa järjestelmässä. Tarkoituksena on saada kohteet sisäistämään rikollisen organisaation arvot ja intressit. Päämäärään pyritään sulautumalla olemassa oleviin sosiaalsiin narratiiveihin ja rakenteisiin, kuten uskontoon. Pyrkimyksenä on luoda mielikuva, jossa tuotetaan ihmisille elantoa, palveluita ja yhteistä hyvää. Tarkoituksena on luoda vaihtoehto valtion hallinnalle legitimitetin ja väestön uskollisuuden saavuttamiseksi. Tilanteissa, joissa järjestäytynyt rikollisuus pystyy haastamaan valtion normit, eli joissa se koetaan legitiiminä vaihtoehtona, on valtion puututtava tilanteeseen voimankäytöllä.

Kun järjestäytyneen rikollisuuden organisaatiot kohtaavat ongelman johtamisessa, niillä on Cockaynen mukaan kaksi ratkaisumallia: hajautettu tai keskitetty johtaminen. Keskitetty johtaminen rakentuu yleensä karismaattisten vahvojen johtajien ympärille. Johtaminen henkilöityy näihin johtajiin. Keskitetty rakenne on riippuvainen johtajista, mikä tekee siitä haavoittuvasen hyökkäyksille. Hajautetussa johtamisessa rakenteeltaan matalat, huokoiset verkstorakenteet ovat vaikeampia kohteita häirinnälle ja tuhoamiselle kilpailijoiden toimesta. Hajautetun johtamisen heikkous on alttius loikkauksille. Hajautetussa rakenteessa päätöksentekoa ohjaa yhteinen kulttuuri ja säännöt yhdistettynä keskitettyyn rangaistusmekanismiin. Rakenne perustuu luottamukselle, joka täydentää väkivaltaa rikollisen hallinnan välineenä. Tyypillisesti luottamus perustuu henkilökohtaiselle suhteelle, sukulaisuudelle, heimolle, lapsuuden tai vankilan yhteisille kokemuksille. Jotkut järjestöt esimerkiksi heimot ja terroristijärjestöt käyttävät avioliittoja luottamuksen luojina. Organisaatiot pyrkivät muodostamaan luottamuksesta instituution liittymisrituaalien kautta rakentaakseen ryhmäkoheesiota ja vastakkainasettelua ulkopuolisten kanssa. Tarkoituksen on luoda kuviteltu yhteisö, joka on valtion ulkopuolella. (Cockayne 2016: 38-44.)

Rikollisten toimintastrategiat

Cockayne väittää rikollisten toimintastrategioiden olevan järjestäytyneen rikollisuuden keinoja luoda yhteys hallintoon ja pyrkiä saavuttamaan poliittista valtaa ja taloudellista hyötyä. Käsittelen strategiat, jotka ovat relevantteja tutkielman kannalta: välittäjä, rikollinen autonomia, yhdistyminen ja strategiset liittoumat. Afganistanin konfliktissa on tunnistettavissa kaikki edellä mainitut

rikolliset strategiat. Tarkasteltaessa tilannetta rikollisten strategioiden näkökulmasta haasteeksi nousee; rikollisten ja hallinnon toimijoiden erottaminen toisistaan. Toimintastrategia ”välittäjässä” ryhmittymä yhdistää virallisen ja epävirallisen eli rikollisen maailman yhdistäjänä. Järjestäytyneen rikollisuuden ryhmittymä mahdollistaa valtiollisille toimijoille pääsyn alueille, joissa sillä ei ole kontrollia. Afganistanin hallinnan perustuessa keskushallintoon on maan sisällä alueita, joissa hallinnolla ei ole kontrollia. Näitä alueita hallitsevat ryhmittymät voivat toimia välittäjinä hallinnon ja väestön välillä, näin ollen laajentaen valtion hallintaa alueistaan. (Cockayne 2016: 273-276.) Toimintamallista esimerkki on Afghan Local Police (ALP) projekti, jossa hallinto alkoi maksaa paikalliselle ryhmittymälle, jotta ne puolustaisivat aluettaan hallinnon nimissä ja mahdollistaisivat toiminnan vapauden turvallisuusjoukoille (Mann 2015: 108).

Toimintastrategiana välittäjästä seuraava aste on rikollinen autonomia. Cockaynen mukaan rikollinen ryhmittymä ei pyri vain välittämään normatiivista kontrollia, vaan haluaa sen itselleen. Rikollinen autonomia saavutetaan, kun ryhmittymä yhteistyöllä, tai haastamalla hallinnon joukot saa de facto hallintaansa alueita, joissa sillä on täydellinen toiminnanvapaus. Valtiota aseellisesti haastettaessa ryhmittymällä pitää olla riittävät pakottamisen ja korruption suorituskyvyt. Afganistanin kontekstissa tätä kutsutaan sotalordismiksi. Ryhmittymä ottaa karismaattisen johtajansa avulla haltuunsa alueen, jolle ryhmittymä luo oman normatiivisen järjestelmänsä. Tällöin kyse on sekoituksesta tapakulttuuria, uskontoa ja rikollista toimintaa. Sotalordit käyttäytyvät, kuten perinteiset heimojohtajat: he jakavat resurssit, toimivat oikeuselimenä, toteuttavat valtion perustoimintoja ja ottavat valtion auktoriteetin itselleen. Sotalordien valta-asema ja sen pysyvyys ovat riippuvaisia rikollisesta vallasta; valtion edustajat toimivat yhteistyössä, koska hyötyvät taloudellisesti tilanteesta. Tämänkaltainen tilanne voi olla jopa hallinnon etu, kuten 2001-2006 Afganistanissa, jolloin GiRoA ei ollut kykenevä hallitsemaan maakuntia, vaan se nimitti vahvoja komentajia kuvernööreiksi ja antoi heille toiminnanvapauden vastapalveluksena lojaalisuudesta. Autonomisessa tilanteessa ei pyritä irtoamaan hallinnosta, vaan käyttämään sitä taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. (Cockayne 2016: 276-280.)

Järjestäytyneen rikollisuuden strategiassa yhdistyminen, yhdistetään rikollinen suorituskyky poliittiseen järjestelmään. Strategian tarkoituksena asemoida rikollinen valta poliittiseen rakenteeseen. Poliittiset toimijat ja rikollisryhmittymät yhdistävät vertikaalisesti suorituskykynsä. Poliittisen järjestelmän tai valtion suorituskykyä käytetään rikollisten tulojen hankkimiseen ja rikollisen järjestön elementtejä käytetään hallintaan. Esimerkkinä nostetaan myöhemmin käsiteltävän Kabul Bank, jossa rikollista rahaa käytettiin kehityshankkeiden aloittamiseksi, jotta niihin saataisiin ulkopuolista rahoitusta. Tai Afganistanin hallinto, jossa nimitykset virkoihin eivät perustu pätevyydelle, vaan osallisuudelle verkostoihin tai rikolliseen

toimintaan. Strategia syö hallinnon toimintakykyä, koska viranomaiset eivät ole päteviä ja toiminnan tavoite on hankkia henkilökohtaista hyötyä mieluummin kuin hallinnon rakentaminen ja ylläpito sekä kansalaisista huolehtiminen. (Cockayne 2016: 281-282.)

Cockaynen mukaan ”strategiset liittoumat” mallissa rikolliset organisaatiot liittoutuvat merkittävän poliittisen toimijan kuten valtion kanssa. Tarkoituksena on muodostaa kilpailuetu toisiin ryhmittymiin nähden jakamalla riskiä sekä pääsyyn uusille resursseille, asiakkaille ja tulonlähteille. Järjestely vaatii vahvaa koordinoitua, jotta paikalliset toimijat eivät irtaudu liittoumasta. Liittouma onkin haavoittuvainen loikkauksille. (Cockayne 2016: 282-285.)

Cockayne:n järjestäytyneen rikollisuuden toimintastrategiat ovat nähtävissä Afganistanissa. Järjestäytynyt rikollisuus on integroitunut hallintoon ja Talibaniin vertikaalisesti. Toimijoita on vaikea erottaa toisistaan. Cockayne:n tutkimus mahdollistaa näiden erojen näkemisen tarkastelemalla toimintamalleja. Rikollisten ja kapinallisten toimintamallit ovat hyvin samansuuntaisia ja niiden päämäärät ovat usein samankaltaisia, kuten sosiaalisen kontrollin luonti ja legitimitetin muodostaminen. Seuraavassa luvussa siirrytään käsittelemään tutkielman toteutusta ja merkittävimpiä lähteitä.

3 Tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Lähteiden valikoiminen

Lähteiden valikoimisen keskiössä oli tutkielman tutkimusongelma: kuinka syventää virallista narratiivia ja selittää toimijoiden roolien liukuvuutta. Virallinen narratiivi on makrotason kuvaus, joka yksinkertaistaa konfliktin länsimaissa ymmärrettävään muotoon. Mike Martinin mukaan ongelmaksi tutkittaessa Afganistanin yhteiskuntaa nousee sen historian ”puhuttu” luonne: paikalliset eivät kirjoita kirjoja, he kertovat tarinoita. Tämä johtaa siihen, että kirjoitettua materiaalia ei ole juurikaan saatavilla (Martin 2014: 12). Kielellinen ongelma on myös läsnä, koska vähäistä kirjoitettua tietoa ei pystytty tässä yhteydessä analysoimaan paikallisilla kielillä: dari, pašto tai farsi. Tämä vajavaisuus johtui kielitaidon puutteesta. Tämä johtaa ongelmaan, jossa kerrottu tarina on ulkopuolisen tulkinta. Lähteinä on pyritty käyttämään myös paikallista kieltä puhuvien tutkijoiden ja analyytikoiden materiaalia. Tutkimuksen kannalta tärkeimmät lähteet ovatkin mikrotason antropologiin haastatteluihin perustuvat tutkimukset, sekä paikallistason mikrohistoria. Lähteitä kerättiin kaikilta kolmelta analyysin tasolta. Lähteiden löytäminen ja ymmärtäminen osoittautui haastavaksi, koska suurin osa materiaalista on kirjoitettu virallisen narratiivin mukaan. Lähteiden etsiminen aloitettiin uuden sodan teorian lähtökohdista, virallisen narratiivin mukaan kirjoitetun materiaalin kautta. Nämä materiaalit eivät soveltuneet tutkielman lähteiksi, koska virallinen narratiivi on liian karkea yleistys konfliktista. Yleistys jättää huomioimatta meso- ja mikrotason dynamiikat. Suuri osa virallisen narratiivin mukaisista lähteistä koostuu valtioiden virastojen ja kansainvälisten organisaatioiden raporteista ja tutkimuksista. Nämä luovat kontekstia konfliktille ja Afganistanin valtion tilanteelle. Ongelmaksi nousee lähteiden yksipuoleisuus; ne ovat länsimaisten toimijoiden tuottamia ja käsittelevät suuria trendejä ja painottavat virallisten toimijoiden ja talouden roolia. Länsimaiset toimijat asioivat suurista kaupungeista, kuten Kabulista, Mazar-e-Sharifista tai Kandaharista käsin, eivätkä ole kosketuksissa paikalliseen tilanteeseen. Fyysisesti he ovat muurien sisällä, ja tapaavat vain kansallista tai paikallista eliittiä tulkkien välityksellä. Tässä tilanteessa eliitit käyttävät hyväkseen tiedon epäsymmetriaa ja monopoliaan tietoon ja kulttuuriin. Tulkkien osuus tiedon välityksestä on merkittävä, ja he pystyvät ohjaamaan keskustelun lopputulosta. Tämä muokkaa usein tietoa siihen suuntaan, mihin länsimaat haluavat. Jos projektin rahoitus riippuu sen menestyksestä, tämä johtaa menestyksen kuvailemiseen. Tähän problematiikkaan liittyy väärin kysymysten esittäminen: jos ei

esitä oikeaa kysymystä, ei ole mahdollista saada oikeaa vastausta. Toinen merkittävä materiaalin lähde on sotahistoriallinen kirjallisuus, joka kulkee yhdessä virastojen tuottamien asiakirjojen kanssa. Teokset käsittelevät pääsääntöisesti yhdysvaltalaisen taistelutoimia ja ovat yksipuoleisia kuvauksia. Makrotason tutkimus jättää avoimeksi afgaaneiden toimijuuden ja keskittyy länsimaiden toimenpiteisiin. Tämä ohjasi lähteiden laajentamista meso- ja makrotasolle.

Mesotason lähteet on kerätty verkostoista ja toimijoista, lähtökohta oli viisi eri toimijaa: Afganistanin hallinto, länsiliittouma, väestö, järjestäytynyt rikollisuus ja Taliban. Counterinsurgency kirjallisuudessa kuvaillaan Talibania, länsiliittoumaa ja hallinnon turvallisuusjoukkoja toimijoina. Niiden toimintamalleja ja rakennetta kuvataan ja niistä muodostetaan yhtenäisiä toimijoita. Tämä kirjallisuus ohjasi etsimään muita lähteitä Talibanin ja hallinnon turvallisuusjoukkojen toiminnasta, jotka selittävät niiden rakennetta ja dynamiikkoja. Mesotasolla uuden sodan teorian selitysvoima osoittautui puutteelliseksi Afganistanin tilanteen kuvaamiseksi. Projektia tukeviksi tutkimuksiksi valikoituivat tässä vaiheessa Kalyvaksen tutkimus väkivallan logiikasta sisällissodissa ja Cockaynen tutkimus järjestäytyneen rikollisuuden strategisesta logiikasta. Nämä tutkimukset mahdollistivat toimijuuden muodostamisen järjestäytyneelle rikollisuudelle ja siviileille. Tutkielma tarkentui tutkimaan verkostojen välisiä dynamiikkoja virallisen narratiivin antamien identiteettien lisäksi.

Mikrotason aineisto mahdollisti toimijuuden antamisen väestölle, järjestäytyneelle rikollisuudelle, hallinnolle ja Talibanille. Tutkimuksen edetessä havaittiin, että kansainväliset toimijat menettävät toimijuutensa itsenäisinä toimijoina paikallistasolla, koska ne eivät pysty toimimaan ilman paikallista tukea. Myös edellä mainitut identiteetit sekoittuivat ja jäivät muiden olemassa olevien identiteettien varjoon; ainoastaan kansainvälisen toimijan identiteetti pysyi ennallaan. Mikrotason aineisto vaati syventymistä kulttuuriin, historiaan, epäviralliseen talouteen ja hallinnan epävirallisiin muotoihin.

3.2 Tutkimuksen tärkeimmät lähteet

Afganistanin konfliktista on kirjoitettu todella runsaasti. Tässä tutkielmassa jaan kirjoitukset kolmeen eri tasoon: makro-, meso- ja mikrotaso. Jaottelusta syntyy yksi tutkielman keskeisimpiä analyyttisiä osioita. Makrotaso kattaa politiikan, talouden ja konfliktin tutkimuksen sekä historian kirjoitukset. Kappaleessa käyn läpi tärkeimmät lähteet makrotasolta alkaen, seuraavaksi mesotaso ja viimeisenä mikrotaso. Lähteet tarkastelevat konfliktia eri näkökannoista, ja tarkasteltuna pelkästään oman tieteenalansa sisältä yksittäisinä teoksina, ne eivät syvennä virallista narratiivia. Käytettäessä

tarkasteluun tutkielman teoriakehystä ja yhdistettäessä lähteet kokonaisuudeksi tuovat ne esille ominaisuuksia, jotka mahdollistavat syvemmän ymmärryksen konfliktista.

Makrotason lähteitä edustavat counterinsurgency tieteenalan kirjallisuus Seth Jonesin ”In the graveyard of empires” ja David Kilcullenin ”Out of the mountains”, ”Accidental Guerilla” ja ”counterinsurgency” kirjoissa sekä Scott Mann ”Game changers”. Teokset keskittyvät pääsääntöisesti makrotasolle mutta sisältävät mesotason tietoa. Ne antavat konfliktista yksipuolisen näkökannan, kuvaten sen pelkästään sotilaallisen suorituskyvyn kautta. David Mansfield on tutkinut oopiumin vaikutusta Afganistanin talouteen ja konfliktiin, teos pyrkii selittämään makrotason mekanismeja, jotka oopiumteollisuus mahdollistaa. Kirja perustuu YK:n raportteihin ja Mansfieldin pitkään analyytikon uraa järjestössä. Mansfieldin teoksen löydöksiä tukee taloudesta kertova Edvina Thompsonin ”Trust is the coin of the realm”. Teos kertoo epävirallisen talouden järjestelmästä Hawalasta. Kirjassa käsitellään epävirallisen ja virallisen talouden yhteen kietoutumista ja toimintamekanismeja makrotasolla. Afganistanin politiikan ja kulttuurin historian päätteeksi toimii Thomas Barfieldin ”Afghanistan: A cultural and political history”. Kirjassa käsitellään Afganistanin historiaa sekä poliittisia ja sosiaalisia muutoksia. Teos mahdollistaa muodostaa kaavan siitä, kuinka afgaanit ovat toimineet ulkopuolisten valloittajien yrittäessä hallita maata ja, kuinka viimeiset neljäkymmentä vuotta ovat muokanneet sosiaalisia suhteita ja tehneet maasta lähes mahdottoman hallita. Joshua Parlow’n ”A kingdom of their own” on alueella toimineen journalistin kirjoittama teos presidentti Hamid Karzain suvun korruptoituneen vallan verkosta. Kirjassa selittää korruption mekanismin mesotasolta globaalille tasolle ja paljastaa toiminnan vapauden, jota korruptoituneet afgaanit omaavat. Lähteet täydentävät toisiaan ja mahdollistavat makrotason narratiivin syventämisen.

Mesotasolla tutkitaan verkostoja ja alueellisia toimijoita; kirjoitetut lähteet ovat hyvin historiapainotteita. Historiapainotteisuus johtuu konfliktin pituudesta ja vallan dynamiikkojen muutoksesta 1980-luvulla kommunistien vallan aikana. Barnett Rubin kirjoittaa Afganistanin hajanaisuudesta ja kulttuurista alueellisesti aloittaen historiallisesti ja jatkaen analyysiä neuvostojoukkojen vetäytymiseen asti. Pakistanilainen journalisti Ahmed Rashid kuvaa Taliban liikkeen nousua valtaan kirjassaan ”Taliban” ja verkostojen välisiä suhteita riippumatta ideologisesta identiteetistä teoksessa ”Descent in to violence”. Talibanista ja niiden toimintamalleista kertovia kirjoja ovat Alex Strick Van Linschoten ja Felix Kuehn ”The Taliban reader”, joka analysoi Talibanin kirjoituksia ja informaatiokampanjaa. Antonio Giustozzi on arvostettu Afganistan tutkija ja hänen teoksensa ”The Taliban at war: 2001-2018” kertoo Talibanin 9/11 jälkeisestä kehityksestä, niin rakenteellisesti kuin suorituskyvylisesti. Teos tuo esille Talibanin rakenteen ja osoittaa sen hajanaisuuden meso- ja makrotasolla. Talibanin rahoitukseen

keskittyy Grechen Petersin kirja ”Seeds of terror: How heroin is bankrolling the Taliban and Al Qaida”. Teoksessa yhdistetään huumeteollisuus ja hawala kapinaliikkeen rahoitukseen ja hallintoon.

Mikrotason lähteiden löytäminen oli haastavaa, koska se eroaa virallisesta narratiivista ja on länsimaille kiusallista, koska se nostaa esille heikkoudet länsimaiden strategiassa. Mike Martin on toiminut Helmandissa usean vuoden ajan, ja puhuu pašton kieltä. Hänen teoksensa ”An intimate war: an oral history of the Helmand conflict” toimii analyysiosion perustana. Teos on kuvaus paikallisista dynamiikoista ja toimintamalleista 9/11 jälkeen. Se on koonnos haastatteluista, jotka hän suoritti useiden vuosien aikana palvellessaan Britannian puolustusministeriötä. Britannian puolustusministeriö pyrki kieltämään teoksen julkaisun, koska se sisälsi arkaluontoista tietoa. Martin teki väitöskirjan puolustusministeriön tilauksesta ja irtisanoutui tilanteen johdosta (Drudy 2014). Länsimaisesta näkökulmasta kirjoitettu toinen haastatteluihin ja ensikäden kokemuksiin perustuva teos on Carter Malkasianin ”War comes to Garmser”. Se on kuvaus Yhdysvaltojen toimista Helmandin yhdessä piirissä, Garmserissa. Teos käsittelee mikrotason tapahtumia, mutta käsittelee asiaa, virallista narratiivia mukaillen. Se kuitenkin vahvistaa erityisesti Martinin ja Gopalin teoksissa esille tulleita seikkoja. Anand Gopalin ”No good men among the living” käsittelee Afganistanin konfliktia afgaanien silmin. Hän on journalisti, joka on kattanut Afganistania ja haastatellut kaikilla puolilla toimineita. Malkasianin teoksen ollessa kirjoitettu länsimaisesta näkökulmasta, Gopalin teos on kirjoitettu vahvasti afgaaneiden näkökulmasta. Neljäs teos mikrotasolta on Michael Semplen ”Reconciliation in Afghanistan”. Semple on vieraileva professori Belfastin yliopistossa. Hän on johtava tutkija koskien Taliban-liikettä. Kirjassaan hän käsittelee sovittelua ja taistelijoiden integraatiota takaisin yhteiskuntaan. Hän toimi EU:n edustajana 2007, kunnes hänet karkotettiin Afganistanista presidentti Karzain kabinetin toimesta. Syyksi nimettiin, että hän oli ollut yhteydessä talibaneihin. Edellä kuvattuja teoksia tukee Martine van Biljertin julkaisu ”The battle for Afghanistan: Militancy and conflict in Zabul and Uruzgan”. Teoksessa hän käsittelee mikrotason heimo ja alaheimo suhteita. Kaikki mikrotason teokset käsittelevät heimojen välisiä suhteita ja niissä esiintyy samoja tapahtumia ja toimijoita. Lähteet tukevat toisiaan ja tuovat esille yhtenäisiä löydöksiä.

4 Afganistanin erikoisluonteesta

Tutkielman ollessa tapaustutkimus on keskeisessä asemassa kontekstin luominen tapauksen selittämisen mahdollistamiseksi. Afganistaniin on vuosisatojen aikana muodostunut hallinnan perinne, joka on omalaatuinen. Hallinta pohjautuu historialliselle kehitykselle, kulttuurille ja maastolle. Kansainväliset toimijat ovat pyrkineet muokkaamaan hallintaa, jotta se palvelisi heidän etujaan: britit kolonialistisella ajalla, Neuvostoliitto kylmän sodan aikana ja länsimaat vuoden 2001 jälkeen. Edellä mainitut tekijät ovat muokanneet Afganistanin valtion nykyisen kaltaiseksi. Afganistanin sijainti ja maasto, tekevät siitä solukohdan liikenteelle lännen ja idän välillä, se on ollut kauttakulkureitti vuosisatojen ajan. Sen maastoa hallitsevat vuoristot, solat ja aavikot; nämä kanavoivat liikennettä ja keskittävät asutusta. Se on sisämaavaltio ja riippuvainen rajanaapureistaan, joiden kautta se linkittyy globaaliin talouteen fyysisesti. Tämä on johtanut erittäin vahvaan kuljetussektoriin alueella. Kuljettaminen tapahtuu maanteitse ja rajanylitys on välttämätöntä ja tämä on tehnyt kuljetussektorista tuottoisaa. Rajojen huokoisuuden ja rajavalvonnan puutteiden takia suuri osa kuljetettavasta materiaalista on epävirallista tai laitonta, ja sektori on myös koettu osittain rikolliseksi. Afganistanin yhteiskunta on sekoitus vanhoja perinteitä ja islamin uskoa. Seuraavaksi esittelen lyhyesti hallinnan muotoja Afganistanissa. Sen jälkeen kuvailen afgaanien kulttuurin erityispiirteitä. Viimeiseksi tuon esille virallisen talouden erityispiirteitä ja rahoituksen menetelmiä. Nämä kaikki ovat yhteydessä toisiinsa, ja Afganistanin olosuhteet ja perinteet ovat muovanneet ne nykymuotoonsa.

4.1 Hallinta

Alaluvussa kuvailen nykymuotoisen hallinnan muodostumista Afganistaniin. Vuosisatojen saatossa Afganistaniin on syntynyt hallintajärjestelmä, joka perustuu tapakulttuurille ja uskonnolle, sen keskeisinä osina ovat olleet maanomistus ja konfliktin ratkaisut. Hallintajärjestelmässä luottamus on keskeinen tekijä. Luottamus perustuu sukulaisuuteen tai henkilökohtaisiin suhteisiin. Rikottaessa mekanismit, joiden varaan luottamus on rakennettu, rikkoutuu yhteiskuntajärjestelmä. Tarkasteltaessa mikrotasoa on huomioitava olosuhteet paikallistasolla ja kuinka ne ovat muuttuneet viimeisen 40 vuoden aikana. Historiallisesti katsoen perheen maat ja naiset ovat olleet selviytymisen kannalta tärkeimmät asiat. Viime vuosisadalla yhteiskuntaa pyrittiin uudistamaan ja afgaanien ja Neuvostoliiton toimesta. Uudistuksiin kuului maan uudelleen jakaminen ja naisten aseman parantaminen. Nämä toimenpiteet nostattivat vastarintaa varsinkin 1980-luvulla, jolloin

kommunistit Neuvostoliiton tukemana pyrkivät purkamaan qawn-järjestelmää ja saamaan heimot ja maaseudun keskushallinnon piiriin (Rubin 2002: 171). Parantamalla naisten asemaa kiellettiin vuosisatoja vanha perinne, jossa naisia käytettiin konfliktin ratkaisussa ja strategisten liittojen solmimisena avioliiton kautta. Uudistukset nostattivat vastarintaa, joka johti heimojen johtajien tappamiseen ja vangitsemiseen. Maaseudulle syntyi valtatyhjiö, josta nousi uusia sotilaallisia toimijoita. Uudet toimijat eivät kunnioittaneet vanhoja yhteiskuntarakenteita, ja muodostivat omia vastapalvelusverkostoihin perustuvia aseellisia ryhmittymiä. Maaseudulla käytiin sotaa, jossa paikalliset dynamiikat ulkoisten ideologisten elementtien tukemana olivat syy väkivallalle. Neuvostoliiton tukemia kommunisteja ja opposition Mujahideen puolueita käytettiin yksityisten taisteluiden rahoittamiseen. Tämä mekanismi on vieläkin toiminnassa, erona on vain se, että ulkopuoliset tukijat vaihtuneet. Konfliktin voimapesä oli gawn eli heimo, eikä ideologia. Heimot ottivat selviytymisstrategiakseen toimintamallin, jossa ne asettivat jäseniä hallinnon ja opposition riveihin varmistaen heimon aseman huolimatta siitä, kumpi puoli voittaisi. Taistelut olivat häirinneet perinteistä maanviljelyä, ja oopiumin tuotanto alkoi nousta konfliktiajan tuotteeksi, sillä pystyttiin rahoittamaan osa taisteluista ja selviytyminen. (Martin 2014: s.40-55.) 1980-luvulla ensimmäistä kertaa valta muuttui heimoon perustuvasta vallasta ulkopuoliseksi syntyperästä piittaamattomaksi vallaksi. Tämä oli seurausta poliittisten puolueiden vallalle, joka lävisti heimorakenteet. Prosessi heikensi khaneja, jotka olivat suurmaanomistajia ja kylän vanhimpia (Rubin 2002: 226).

Neuvostoliiton vetäydyttyä 1989 sotilaallinen paine maaseudulla helpottui ja maanviljely elpyi. Maanviljely oli muuttanut muotoaan ja oopiumin tuotanto oli kasvattanut osuuttaan merkittävästi. Oopiumista hyötyivät eniten ryhmittymät, jotka pitivät maa-alueita hallinnassaan; kasvaneilla tuloilla ne pystyivät varustamaan sotilaallisesti ja hankkimaan lisää maita. Tästä muodostui kierre, joka lisäsi koko ajan oopiumin tuotantoa. Ryhmittymät pakottivat maanviljelijät viljelemään oopiumina, jotta he saisivat lisää maa-aloja haltuunsa. Oopiumin myynti ulkomaan markkinoille toimi vaihtoehtona ulkopuolisille poliittisille verkostoille. Se mahdollisti uusien instituutioiden muodostamisen. Nämä olivat autonomisia ja erillään paikallisesta yhteiskunnasta. (Rubin 2002: 227.) Instituutiot olivat uusia sosiaalisia organisaatioita, jotka kattoivat isomman alueen kuin perinteisen heimosolidarisuus. Uudet johtajat alkoivat käyttäytyä kuten perinteiset paikalliset johtohahmot khanit, tämä aloitti siirtymisen kohti sotalordien aikakautta. (Rubin 2002: 183.) Keskushallinto vetäytyi maaseudulta ja pyrki hallitsemaan kaupunkeja ja teitä niiden välillä vastapalvelusverkoston turvin (Rubin 2002: 172). Vastapalvelusverkosto perustui Mujahediin komentajien verkostolle, jota Yhdysvallat ja Pakistan olivat tukeneet sodassa Neuvostoliittoa vastaan.

Sisällissodan aikana 1992-1994 Afganistan vajosi tilaan, jossa keskushallinto pyrki pysymään vallassa vastapalvelusverkoston avulla, antaen sotalordeille täyden toiminnan vapauden paikallisesti. Muodostui tilanne, jossa alueilla väkivalta oli järjestäytynyttä, jolla se omasi yksityiset päämäärät. Uuden sodan teorian kontekstissa Kaldor nimeää tämän rikollisuudeksi, joka tuo syvyyttä analyysille ja mahdollistaa tarkastella sotilaallisia toimia rikollisuutena. Yhteiskunnan rakenne murtui ja oikeutta jaettiin mielivaltaisesti. Laittomuuden aikakausi edesauttoi Talibanin valtaannousua. Taliban-liikkeen ideologia ja poliittinen ohjelma perustui sosiaalisen järjestyksen luomiselle (Martin 2014: 72). Tarkoitus oli rakentaa valtio sinne, missä sitä ei ollut olemassa, tämä edellytti mujahideenien mielivaltaisen väkivallan lopettamista ja korvaamista toimivalla oikeussysteemillä. Tämä oikeussysteemi oli uskonnollinen sharian laki, joka oli toimiva ja käytössä oleva kiistanratkaisumekanismi. Uskonnolliselle oikeudelle oli valmiina uskonnollisia tuomareita ja oikeusoppineita ylläpitämään oikeusjärjestelmää. Talibanin nousussa oikeudella oli keskeinen asema, tämä erotti sen muista taistelevista ryhmittymistä. Oikeuden rooli ja järjestyksen tuominen mahdollisti Talibanin saavuttaa legitimitettiin väestön silmissä. Talibanin käyttöönotettaman uskonnollisen konfliktin ratkaisumekanismiin koettiin oikeudenmukaiseksi ja pysyväksi, varsinkin suurimpien kaupunkien ulkopuolella. Afganistanin väestö oli tottunut noudattamaan islamin oikeutta ja piti toimijoita auktoriteetteina, mikä helpotti oikeuden implementoimista. Talibanin aikana Afganistan oli erittäin hyvin hallittu alue. (Ledwidge 2017: 49,61.)

Talibanin valtaannousu ei kuitenkaan ollut pelkästään uskonnollinen liike, sen tarkoituksena oli varmistaa rajaliikenne (Afghan transit route ”ATT”) Pakistanin rajalla. Epävirallisten tietullien määrä rajalle johtavilla teillä oli noussut merkittävästi. Paikalliset sotalordit perivät maksua turvallisesta tienkäytöstä hallitsemillaan alueilla. Epäselvä turvallisuutensa ja jakautunut paikallinen hallinta johti siihen, että tietullien kokonaishinta nousi korkeaksi ja vähensi salakuljettajien voittoja. Pakistanin kuljetusmafia ja rikollissyndikaatit etsivät ratkaisua asiaan ja alkoivat tukea Taliban liikettä. Tuki oli tarkoitettu sijoitukseksi paremman toimintaympäristön luomiseen, kuin lahjoituksena ideologisista syistä. Talibanilla oli suorat yhteydet Quettan mafiaan, jonka tuki oli kriittinen Talibanin valtaannousussa. (Rashid 2010: 455-460; Peters 2009: 77.) Taliban liike oli syntymästään asti riippuvainen ja sulautunut laittomiin huume- ja salakuljetusverkostoihin, joita toimi Afganistanin ja Pakistanin rajalla. Vallassa ollessaan Taliban käytti valtion resursseja oopium teollisuuden pyörittämiseksi. Talibanin rooli oopiumin tuotannon kasvattamisessa on merkittävä tarkasteltaessa paikallistasoa, ja sitä kuinka se muokkasi maanviljelyn sisältöä. Oopium työllisti enemmän ihmisiä, ja siitä maksettiin paremmin kuin muista myyntiin tarkoitetuista kasveista. Oopium korvasi viljelykasvit, ja vaihdantatalous muuttui

markkinataloudeksi, mutta laittomaksi. Talibanin vallan murruttua oopiumin tuotantoa ei pystytty enää rajoittamaan.

4.2 Kulttuuri

Alaluvussa kuvailen Afganistanin kulttuurin erityispiirteitä ja kuinka ne vaikuttavat tämän hetken tilanteeseen. Afganistanin yhteiskunta on sekoitus pashtujen tapakoodia ja islamin uskontoa. Yhteiskunta perustuu vallan kolmijakoon: heimon valta, valtion valta ja uskonnollinen valta (Kilcullen 2009: 77; Fotini 2012: 133). Perustuen tähän kylässä kolme tärkeintä henkilöä ovat heimon johtaja, uskonnollinen henkilö mullah ja valtion edustaja malik. Tämä johtaa kolmeen erilaiseen kiistanratkaisumekanismiin; heimo jirgaan, uskonnolliseen shuraan ja valtion viralliseen oikeuteen. Ensimmäinen on heimo jirga, jota ohjaa tapakulttuuri pashtuwali. Toiseksi uskonnollinen oikeus perustuu islamin shariaan, ja päätökset tekevät uskonnolliset tuomarit. Kolmanneksi valtion institutionaalinen oikeus perustuu Afganistanin valtion lakeihin. Nämä valtakeskittymät ovat olemassa ja toimivat limittäin. Pashtu-kulttuuri on ”segmentary kinship system” eli sosiaalinen rakenne, jossa heimot on jaettu alaheimoihin, klaaneihin ja perheisiin kerroksittain, jaottelu perustuu gawn-solidarisuus verkostolle. Toimijan on aina asetettava läheisimmän sosiaalisen ryhmän puoleen, joko perheen, alaheimon tai heimon. Mitä lähempi suhde on, sitä tiukempi se on. Ulkopuolisuus on suhteellinen käsite ja sosiaalinen rakenne luo vastakkainasettelun paikallinen-ulkopuolinen. Rakenne luo yhteiskuntaan vallan tasapainotusmekanismin, jossa miespuoleiset sukulaiset kilpailevat toisiaan vastaan. Vallan tasapainotuksen sosiaalista instituutiota kutsutaan tarboonwaliksi, se on miespuolisten serkkujen kilpailua ”Serku on pahin vihollinen”. Tarboonwali on kilpailua sukulaisten kesken ja on osatekijä yhteiskunnan hajanaisuuteen, kuitenkin sen pohjimmainen tarkoitus on luoda hallinnan mekanismi. Tarboonwali on taistelua heimon johtajuudesta ja isoisän maa-alueiden hallinnasta. Maa-alat periytyvät isältä pojalle, mutta jos on kaksi veljestä, joilla molemmilla on pojat, syntyy kilpailutilanne perittävistä maista. Afgaanikulttuuri on syntynyt alueella, jossa ei ole ollut valtiota, joka olisi hallinnut; tarboonwali on osa tätä hallintamekanismia. Yksilön ollessa voimaton hyökkäyksen tullessa, ovat heimon jäsenet kollektiivisesti vastuussa toisten toimista. Kollektiivinen vastuu lisää ryhmäkoheesiota. Sukulaisryhmät tukevat toisiaan, ja heimo tukee tarvittaessa yksittäisiä ryhmiä. Heimon suojelun loppuminen ryhmältä voi tarkoittaa kuolemantuomiota. Heimojohtajien päätökset ovat liitoksissa ryhmän koheesioon ja konsensukseen; kun kaikki vastaavat päätöksen seuraamuksista, on päätöksen oltava yhteinen. Kaikki pitävät itseään tasavertaisina ja vapaina yksilönä, vaikka järjestelmä on hierarkkinen ja perustuu syntyperälle. (Kilcullen 2009: 74-75.)

Pashtujen tapakulttuuri Pashtunwali on koonnos periaatteita, joiden mukaan pashtujen tulisi elää. Se hallitsee kanssakäymistä heimojen ja yksilöiden välillä. Se käsittelee enemmänkin toiminnan laatua kuin puhtaita arvoja (Nagamine 2016: 45). Sen kulttuurilliset instituutiot kuten, kosto, kauna, vieraanvaraisuus, kunnioitus vihollisia kohtaan ja naisten suojeleminen, luovat sille sisällön. Pashtuheimot jaetaan historiallisesti kahteen eri ryhmään, Nang ja Galang. Nang-heimot ovat pashtuja, jotka elävät vuoristoisilla alueilla. Alueet ovat vaikeasti saavutettavissa vaativan ympäristön takia. Kilcullen nimeää tämän syyksi Nang-heimojen sotaishallinnalle ja liikkuvalla luonteella. Vuoristo-olosuhteet eivät mahdollistaneet keskitetyn valtion syntyä vaan olosuhteet säilyivät laittomina. Taistelut vähäisistä resursseista johti monimutkaisten verkostojen, joiden ytimenä oli sukulaisuus synnylle. Verkostot perustuivat luottamukselle ja solidaarisuudelle; nämä olivat heimot. Naiset ja karja olivat perheiden tärkeimpiä ”hyödykkeitä”, joissakin tapauksissa naiset ja karja tatuoitettiin samalla merkillä. Kulttuurin kehittyessä naisista tuli perheen kunnian maallistuma, ja suojelemaan kunniaa miehet eristivät naiset sisätiloihin. Miehet olivat julkisella alueella ja naiset yksityisellä; tämä käytäntö on nimeltään purdah. Sen ilmentymänä naisilla on kokonaan peittävä puku burgha; tämä käytäntö on kotoisin ajalta ennen islamia. Nang-heimojen hallinta järjestelmä oli miehille tasa-arvoinen ja sisälsi yhden oikeuskäytännön, heimojirgan. Jirga oli toimiva konfliktin sovittelumekanismi, joka soveltui paikallisiin olosuhteisiin. 1700-luvulla osa heimoista irtautui Nang-heimokulttuurista, niiden laskeuduttua alas vuorilta laaksoihin. Paimentolaisuus muuttui maanviljelyksi. Yksittäiset henkilöt muodostivat yhteyksiä keskushallintoon. Nang-kulttuurin rinnalle syntyi galang-heimot, jotka ovat vahvasti hierarkkisia. Heimojen sosiaalisten rakenteiden muutos toi myös kilpailevia oikeuskäytäntöjä perinteisen rinnalle, kuten sharia ja valtionoikeus. (Gopal 2015: 74-75.) Heimot asuvat alavilla mailla, maksavat veroja ja ovat valtion kontrollin piirissä. Kilcullen kuvaa nang- ja galang-heimojen eroja kirjassaan ”aavikon heimot juoksevat, vuorten heimot taistelevat” (Kilcullen 2009: 76). Heimoilla on luonnollinen tapa jakautua keskenään taisteleviksi ryhmiksi, mutta yhdistyä ulkoisen uhan ilmaantuessa. Kilcullen kuvailee pashtujen soturi luonnetta kirjassaan seuraavasti ”Irakilaiset haluavat voittoa, mutta afgaanit rakastavat taistelua” (Kilcullen 2009: 77). Afgaanikulttuuria pidetään soturikulttuurina, ja suuri osa sen taruston merkittävistä hahmoista on satureita, jotka ovat kunnostautuneet taisteluissa. Kulttuuri ja sen syntyperä näyttää merkittävää roolia, ja vielä tänäkin päivänä. Afgaanit suojelevat kunniaa, perinteisen kulttuurin mukaan. Jos afgaani menettää kasvonsa, on hänen kostettava. Kulttuurin tuntemus on tärkeää konfliktin ymmärtämiseksi, mutta se ei yksinään mahdollista yhteiskuntaa muovaavien dynamiikkojen ymmärtämistä.

4.3 Talous

Tässä alaluvussa kuvailen perinteisen maatalouden muutosta ja yhdistymistä globaaleihin ilmiöihin huumekaupan ja hawala-järjestelmän kautta. Perinteisesti Afganistanin talous on perustunut maataloudelle. Maa-alasta on 12 prosenttia viljelykelpoista, mutta vain puolet on viljelty veden puutteen vuoksi (Gopal 2015: 3). Maaseutu on köyhää ja elää vielä osittain vaihdantataloudessa (subsistence economy), koostuen pienistä maanviljelijäyhteisöistä. Kapitalismi ja valtion hallinta ei ole lävistänyt maaseutua, näin ollen ei ole syntynyt polarisoitunutta luokkajakoa. Maataloudessa on kaksi muotoa: viljely ja paimentolaisuus. Viljely on yleistä laaksoissa ja paimentolaisuus ominaista vuoristoisilla alueilla. Vaihdantatalous antaa maanviljelijöille vapautta, koska vilja tulee omaan käyttöön. Markkinatilanne ei vaikuta viljelijöiden toimeentuloon; kun he ovat tyydyttäneet omat tarpeensa, he voivat lopettaa työnteon. Tavoitteena ei ole voiton maksimointi, vaan selviytyminen. Mitä maanviljelijät eivät itse pysty tuottamaan, he ostavat kauppiailta käyttäen maksuvälineinä myytäväksi tarkoitettuja viljelykasveja tai karjaa. (Barfield 2010: 33.) Normaali järjestely maatiloilla on jakaa tuotantoala kolmeen: yhdessä viljakasveja, toisessa hedelmiä ja kolmannessa myytäväksi tarkoitettuja viljelykasveja (Parlow 2016: 192). Maatalouden harjoittaminen edellyttää; maata, vettä, siemeniä, työvoimaa ja vetoeläimiä tai työkoneita. Viljelymaat ovat kahdenlaisia; kasteltua ja kastelematonta. Näin ollen tärkeässä asemassa ei ole pelkästään maanomistusoikeudet, vaan myös vesioikeudet. Maa- ja vesioikeudet ovatkin yksi merkittävimmistä kiistan aiheista. Afganistanissa maa-alueet ovat pääsääntöisesti omistajan hallinnoimia viljelemiä; noin 60 prosenttia maasta-alasta. Valtion hallinnoimaa maata on 21 prosenttia ja yhteisviljelymaata on 19 prosenttia (Rubin 2002: 33). Maanomistusmalli vaihtelee alueittain; laaksoissa ja alavilla mailla on suuromistajia, mutta vuoristossa 90 prosenttia perheistä omistaa omat maansa. Solien rinteet kyläien läheisyydessä on porrastettu, jotta niillä voitaisiin viljellä. Liikkuvat paimentolaiset (nomadic pastoralism) pitävät kaikkia laidunmaita yhteisinä, ei kenenkään maana. Afgaaneille maanomistus on tapa muuttaa väliaikainen tulo kestäväksi varallisuudeksi. Maan voi asettaa vuokralle, ja saada osio sen tuotoista maksuksi. (Rubin 2002: 33-34.) Maanomistus on kuitenkin erittäin kiistelty asia, ja maanjakoja on suoritettu vuosikymmenien saatossa aina kun valta on vaihtunut. Nykyinen hallinto väittää omistavansa 86 prosenttia Afganistanin alueella olevasta maasta (Ledwidge 2017: 43). Maanviljely vuokramaalla ei ole yleistä, mutta maanviljelyssä on käytössä Salaam-järjestelmä. Se on lainajärjestely, jossa maanviljelijä myy seuraavan kauden satonsa edeltävänä syksynä. Rahalainaja, usein hawaladar, ostaa sadon puolella markkinahinnasta. Viljelijän on suostuttava, koska muuten ei selviä talven yli, eikä saa ostettu seuraavalle satokaudelle siemeniä. Järjestelmä lukitsee maanviljelijän voimahahmo- asiakas suhteeseen (Goodhand 2005: 208). Salaam-järjestelmä

on yleistynyt huumetalouden vahvistuttua, ja se asettaa köyhät viljelijät velkakierteeseen pakottaen heidät viljelemään oopiumia.

Hawala on Afganistanin toimiva rahoitusjärjestelmä, joka on syntynyt ja kehittynyt vuosisatojen saatossa. Se perustuu luottamukselle, joka on keskeinen osa afgaaniyhteiskuntaa. Hawala on huumeteollisuuden keskeinen pilari; ilman sitä toiminta ei voisi olla niin kattavaa. Hawala-järjestelmän laajuudesta ei ole tarkkoja lukuja, mutta sen vuosittainen arvioitu vaikutus Afganistanin naapurimaan Pakistanin talouteen on viiden miljardin lisäys. Globaalissa taloudessa hawalan arvioidaan olevan triljoonia dollareita vuodessa, nämä varannot kulkevat valtioiden ja kansainvälisten instituutioiden valvonnan ohitse. (Thompson 2011: 5.) Hawala on arabiankielinen termi ja tarkoittaa vaihtoa, ja kaupallisessa mielessä se tarkoittaa rahan tai arvon siirtoa paikasta toiseen palveluntarjoajan hawaladarin kautta. Arabian oikeudellisessa kielessä se ymmärretään velan vaihtona. Afganistanissa hawaladarit kutsuvat itseään nimellä safir, tai monikossa safiri, joka tarkoittaa rahan vaihtajaa. Hawala oli esillä ensimmäistä kertaa lakiteksteissä vuonna 1327. Se on vanha instituutio, joka on rakentunut sisään muslimikulttuuriin. Yksinkertaistettuna hawala toimii seuraavalla tavalla: asiakas haluaa lähettää rahaa toiselle henkilölle toisessa paikassa, joten hän maksaa pienen korvauksen lähetyksestä välittäjälle. Välittäjä ottaa yhteyttä paikalliseen välittäjään siirron määränpäässä, ja ilmoittaa rahasumman sekä aiotun vastaanottajan identiteetin. Kahdenkymmenneljän tunnin sisällä vastaanottoja voi hakea rahasumman määränpään välittäjältä, paikallisena valuuttana, jos tarvetta. Järjestelmä mahdollistaa rahansiirrot kaukaisiin kohteisiin, ilman fyysisen rahan siirtämistä. Järjestelyssä käteinen ei siirry paikasta toiseen, vaan velka välittäjien välillä. Välittäjät tasaavat tilit käyttäen hyväkseen muita toimijoita systeemissä. Käteisen maksukyky muodostuu eri verkostojen kanssakäymisestä systeemin kanssa kuten: siirtolaisten ja rikollisten. Hawala toiminta on monimutkaisempaa kuin suoranainen rahansiirto. Sen toteutus vaatii pitkäaikaista luottamuksellista suhdetta asiakkaisiin ja toisiin välittäjiin. (Thompson 2011: 88-95.)

Hawaladarit toimivat yhteytenä globaaliin maailmaan; he ovat sosiaalisia välittäjiä paikallisen afgaaniyhteisöjen infrastruktuurin ja globaalin sosioekonomisen järjestelmän välillä. Hawaladarit ovat avainasemassa sotatalouden liittämiseksi globaaliin afgaanidiasporaan kansainvälisesti levittyneen hawala järjestelmän ansiosta. Hawaladarit ovat luoneet sujuvan systeemin, jossa varoja ja toimintoja sijoitetaan globaalisti maksimaalisen tuoton saavuttamiseksi ja samalla linkitytään strategisesti merkittäviin toimijoihin ja levitetään verkostoa. Hawala-järjestelmän yksi toiminto on pitää hajautetut toimijat yhteydessä toisiinsa. Afganistanin hawala verkostoille Dubai ja Pakistan ovat merkittävämpiä ”offshore” kohteita, ne mahdollistavat rahan liikuttamisen valtion valvonnan ulkopuolella ja kaupankäynnin alueen ulkopuolelle. (Thompson 2011: 190-191.) Dubaita on laajalti tunnustettu Afganistanin hawala-järjestelmän ”rahanpesun”

keskukseksi, ja se toimii liittymispisteenä globaaleille rahoitusmarkkinoille (Thompson 2011: 202). Yhdistyneet Arabiemiirikunnat (UAE) ja Afganistan ovat linkittyneet toisiinsa historiallisesti talouden ja kaupan suhteiden välityksellä. UAE sisällä on vapaakauppa-alue (free zone authorities, FZA), joka on valtion lakien ulkopuolella. FZA erivapauksiin kuuluu sata prosenttinen ulkomainen omistus, ei tuontirajoituksia, sata prosenttinen pääoman kotiutus ja vapautus yhtiöverotuksesta. Nämä poikkeukset ovat kansainvälisen järjestelmän luomia ja hyväksymiä, ja niitä käytetään hyväksi rahanpesussa. Afganistanilaiset autokauppiaat käyttävät hyväksi Dubain globaalia kuljetusverkostoa sekä jakelusysteemiä. Afganistanin kauppasopimukset Pakistanin ja Iranin kanssa mahdollistavat verotuksen kiertämisen maahantuotujen tavaroiden osalta. Afganistania käytetään usein kauttakulkumaana alueelliselle tuonnille, koska siellä valtion valvonta on erittäin puutteellista, ja tuodut materiaalit katoavat saavuttuaan maahan ja ilmestyvät uudestaan palattuaan takaisin naapurimaahan. Hawala-järjestelmän epävirallinen rakenne tarjoaa rikollisille ja kapinallisille mahdollisuuden rahanpesuun henkilöllisyys salattuna. Hawala-järjestelmää ei ole mahdollista tarkastella irrallisena osana virallisesta pankkijärjestelmästä. Ilman Dubain kaltaisia yhteyspisteitä ei hawala-järjestelmän olisi mahdollista liittyä globaaliin pankkijärjestelmään.

Afganistanin maantieteelliset olosuhteet, väestö ja kaupalliset tekijät muodostavat siitä haastavan paikan toimia ulkopuoliselle. Paikallisten sosiaalisten lainalaisuuksien ymmärtäminen mahdollistaa tarkastella sitä kuka käsitetään ulkopuoliseksi. Kulttuurissa ulkopuolisuus on suhteellista ja ulkopuolinen on aina kauimmainen ihminen gawn-verkostosta. Etelän pahstut pitävät pohjoisen tajikkeja venäläisinä.

5 Analyysi

Tutkielmassa käsitellään Afganistanin konfliktia, ja pyritään syventämään konfliktista muodostettua virallista narratiivia. Virallinen narratiivi on yleistys, jossa osapuolet jaetaan mustavalkoisesti kahteen hallintoon ja kapinallisiin. Muodostettaessa jakolinja ja käytettäessä sitä kaikilla analyysin tasoilla taisteluita selittävänä tekijänä muodostuu vääristynyt kuva konfliktista. Toimintastrategia perustuessa harhakuvalle lopputuloksesta ei voi tulla kestävä. Konfliktin virallinen narratiivi on länsimaisten toimijoiden ja makrotason paikallisen eliitin luoma ja ylläpitämä. Narratiivin on tarkoitus palvella heidän tavoitteitaan. Länsimaat haluavat, että konflikti ymmärretään kahden selkeän osapuolen välisenä sotana. Paikallisen eliitin tarkoitus ylläpitää valta-asemaansa ja jatkaa toimintaa, jota tässä luvussa kuvaillaan. Afganistania pidetään länsimaisesta näkökulmasta hallitsemattomana alueena (ungoverned spaces), siellä ei ole toimivaa länsimaista oikeusjärjestelmää. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että aluetta ei hallita. Tulkitsen seuraavaksi Afganistanin konfliktia kolmella eri analyysin tasolla. Aloitan analyysin makrotasolta, josta siirryn mesotasolle ja viimeisenä käsittelen mikrotason.

5.1 Makrotaso

Virallisen narratiivin makrotaso on yksinkertaistettu kuvaus konfliktista, tarkoituksena on saada siitä helposti ymmärrettävä. Yksinkertaistaminen johtaa dikotomiaan, jossa valtio ja vastarintaliike ovat vastakkain. Tämä konfliktin kuvaus ei ole riittävä Afganistanin konfliktissa. Kuvausta makrotasosta muokkaa hallitsevan eliitin pyrkimys ylläpitää tiedon ja kulttuurin monopolia, he pyrkivät toimimaan ainoana yhtymäpintana Afganistanin yhteiskuntaan. He pyrkivät luomaan narratiivin, joka palvelee heidän etujaan. Tässä kappaleessa analysoidaan Afganistanin makrotasoa vuoden 2001 jälkeen, ja sen yhteyksien ulottumista mesotasolle. Analyysissä tuodaan esille makrotason moniulotteisuus ja lisätään elementtejä makrotason tarkasteluun. Suorittamalla tutkimusta valitun teoriakehyksen kautta, pystytään tuomaan näkyville piilossa olleita dynamiikkoja ja prosesseja. Kaldorin Uuden sodan teorian sotatalous käsite liitettynä Cockaynen järjestäytyneen rikollisuuden strategiseen logiikkaan mahdollistaa tarkastella tapahtumia epävirallisesta rikollisesta näkökulmasta. Afganistanin sisäiset rahoitusjärjestelmät ja sen globaalit yhteydet näyttäytyvät eri valossa tarkasteltuna edellä mainitusta näkökulmasta.

Afganistania on hallittu onnistuneesti sen tunnetun historian ajan keskitetyn hallinnon kautta, joka on antanut autonomian syrjäisille alueille. Keskushallinnon pyrkimykset uudistaa yhteiskuntaa ja saada syrjäisiä alueita valtion hallinnan piiriin, ovat johtaneet vastarintaan. Tämä

dynamiikka ei ole muuttunut vuosisatojen saatossa, ainoa, mikä on muuttunut ovat hallitsijat. Makrotason tutkimus kattaa valtion sisäisistä toimijoista poliittiset päättäjät ja hallitsevan eliitin. Afganistanin ollessa heimoyhteiskunta eliitti suurimmaksi osaksi perustuu heimoihin. Heimorakenne mahdollistaa yhteydet makrotasolta, mesotasolle ja sen kautta mikrotasolle. Merkittävä seikka tarkasteltaessa Afganistanin tilannetta on kommunistisen ja myöhemmin Taliban hallinnon 1978-2001 kohdistamat pyrkimykset valtarakenteiden muokkaamiseksi. Heidän toimensa perinteisiä valtarakenteita rikkoessa muodostivat uuden kilpailevan eliitin. Uusi eliitti ei perustunut syntyperään, vaan poliittiseen puolueeseen, uskontoon ja rikollisuuteen. Heimon poliittiseen puolueeseen kuulumisesta on tullut etniseen heimoon rinnastettava identiteetti, on Neuvostoliiton vallan aikaista jakolinjaa noudattava mujahideen vastaan kommunisti. Nämä identiteetit ovat edelleen vahvoja ja määrittävät lojaalisuuksia. Aikaisemmin syrjäseuduilla on hallittu heimokulttuurin Pashtuwalin mukaan, valtarakenteiden murruttua on muodostunut mahdollisuus sotalordien vallalle. Sotalordit käyttivät Cockaynen järjestäytyneen rikollisuuden autonomista toimintastrategiaa ja luoden alueelle vaihtoehtoisen hallintajärjestelmän. He käyttivät järjestäytyntä väkivaltaa henkilökohtaisiin päämääriinsä, minkä Kaldor teoriassaan määrittää rikolliseksi. Tämä analyttinen ero mahdollistaa alueiden hallinnan tarkastelun rikollisesta näkökulmasta. Hallinnon yhdistyminen järjestäytyneen rikollisuuden kanssa on mahdollistanut sotalordien nousun valtakunnalliseen eliittiin. Tämä on johtanut rikollisen ja poliittisen vallan vertikaaliseen integroitumiseen, kuten Cockayne kuvailee järjestäytyneen rikollisuuden yhdistymisstrategiassa. Valtion suorituskykyä käytetään rikollisen hyödyn hankkimiseen ja rikollisia suorituskykyjä valtion hallintaan.

Talibanin hallinnon kaaduttua kansainvälinen yhteisö ja afgaanit nostivat valtaan Popalzai pashtun nimeltä Hamid Karzai. Hän oli vanhan eliitin jäsen ja Durrani hallitsijasuvun jälkeläinen. Durrani suku perusti nykymuotoisen Afganistanin valtion 1747. Durrani poliittinen identiteetti on sovitteleva, ja heitä pidetään hallitsijoina, jotka pystyvät yhdistämään hajanaisen valtion. Karzai koettiin kompromissiksi afgaanien toimesta, hän edusti oikeaa syntyperää ja oli korkeasti koulutettu. Hänen uskottiin pystyvän edustamaan hallintoa kansainvälisesti, paremmin kuin kouluttamaton sotalordi. Karzain perhe oli kietoutunut myös talibanien toimintaan. Perhe rahoitti Talibanin nousua 1990-luvulla 50 000 dollarilla ja käsiaseille omista varastoistaan (Emadi 2010: 208). Vuonna 1996 Hamid Karzai toimi lyhyen ajan Taliban hallinnon edustajana, kun hänet nimettiin Afganistanin YK edustajaksi, mutta hän ei koskaan edustanut tehtävässä (Parlow 2016: 113). Vuonna 2001 Hamid Karzai soluttautui pohjois- Kandahariin Tarin Kot kylän alueelle järjestämään paikallista vastarintaa Taliban hallintoa vastaan. Karzain pyrkimyksenä oli miehittää Kandahar, jota hän lähestyi pohjoisen suunnalta. Karzain osuus sodan kulussa oli merkityksetön,

koska ratkaisevat taistelut käytiin pohjoisella rintamalla. Etelä-Afganistanissa oli kaksi vastarintaliikettä Gul aga Sherzain ja Karzain ryhmittymät, molemmat olivat Yhdysvaltojen erikoisjoukkojen ja CIA:n tukemia ja suojeluksessa (Parlow 2016: 43-48).

Afganistanin valtion tulevaisuudesta päätettiin vuonna 2001 YK:n järjestämässä kansainvälisessä kokouksessa Bonnissa. Päätetyn ohjelman mukaan Afganistaniin piti muodostaa monietninen hallinto, keskuspankki, korkein oikeus ja itsenäinen ihmisoikeustuomioistuin. Neuvottelutulos oli voitto Pohjoisen liitolle, joka oli ollut pääroolissa Talibanin kukistamisessa. Hallinnosta muodostui voittajien liittouma, jossa Karzai joutui ostamaan vahvojen ryhmittymien tuen korkeilla viroilla ja alueellisella autonomialla. Pohjoisen liiton sotalordit saivat autonomian hallitsemillaan alueilla, monessa tapauksessa tilanteesta muodostui Cockeynen kuvailema rikollinen autonomia. Vallan jaolla oli kaksi merkittävää seuraamusta, poliittisten nimitysten perustaksi muodostui osallisuus liittoumaan eikä pätevyydellä ei ollut merkitystä toiminnalle hallinnossa (Kilcullen 2009: 50). Tämä johti mesotason nimityksiin, jotka pitivät yllä vallan tasapainoa, nimitykset omasta verkostosta tai heimosta, joka oli paikallisesti heikossa asemassa. Toinen seuraamus oli häviäjien rankaiseminen: Taliban jätettiin kokonaan ulos poliittisesta prosessista ja sodan jälkeistä sovittelua (reconciliation) ei suoritettu. Joltain osin sopimus muistuttaa Versaillesin sopimusta, jossa häviäjää rankaistaan ja se suljetaan ulos ja väestö jätetään ilman apua, kuten kävi Euroopassa Saksalle. Taliban oli muuttanut valtarakenteita ja sen jättäminen pois poliittisesta päättämisestä syrjäytti sen aikakaudella nousseen eliitin. Uusi hallinto jätti Talibanin tekemät hallinnolliset uudistuksen, kuten maanomistus, selvittämättä. Tämä johti osapuolten virallisen kanssakäymisen loppumiseen, mutta poliitikot olivat yhteydessä, ja toimivat entisten Talibanin edustajien kanssa epävirallisesti intressien kohdatessa (Parlow 2016: 91). Uuden hallinnon rikollisten ja kapinallisten edustajat loivat yhteisen hankkeen, jossa rikolliset toimet pyrittiin peittämään länsimailta ja väestöltä. Järjestelmä on Cockaynen järjestäytyneen rikollisuuden strategisen logiikan mukainen, jossa korruptio on keskeinen toimintamalli. Toimijoiden sekaantuminen laajamittaiseen huumekauppaan tekee vaikeaksi tunnistaa rooleja. Parlow kirjoittaa afgaanihallinnossa olevan enemmän korruptoituneita kuin puhtaita ja puhtaidenkin olevan likaisia (Parlow 2016: 152).

Tutkittaessa järjestäytyneen rikollisuuden strategista logiikkaa ja toimijoiden kietoutumista yhteen keskeisenä välittäjänä toimii raha. Tutkielmassa käsitellään kahta tapausta, joissa hawala-yritys ja virallinen pankki toimivat samassa omistuksessa, mahdollistaen kirjanpidon kiertämisen. Tapaukset osoittavat rahan johtavan vastapalvelusverkoston pyramidin huipulle, valtionjohtoon. Afganistanissa on pankkijärjestelmä, jonka levinneisyys on erittäin rajoittunut; myös työttömyys on korkea. Maassa on merkittävästi varallisuutta, joka syntyy epävirallisesta

taloudesta. Epävirallisen talouden rahoitusvälineenä toimii hawala-järjestelmä. Hawala mahdollistaa laittoman rahan muuttamisen lailliseksi käyttäen hyväksi globaalin talouden ominaisuuksia, kuten Dubain vapaakauppa-alueita ja verovapautta Afganistanin ja Pakistanin välillä. New Ansari niminen hawalayritys oli yksi suurimmista vuoteen 2009 asti, kunnes sen toiminta paljastui, ja lopetettiin. Vuosien ajan New Ansari piti Afganistanin taloutta vakaana ostamalla 90 prosenttia keskuspankin ylimääräisistä valuuttavarannoista. New Ansarin perustaja oli Haji Abdullah Barakzai Ansari, kandaharilainen entinen huumekauppias, jolla oli yhteydet valtionjohtoon. Presidentti Hamid Karzain veli Mahmood Karzai oli osallisena New Ansari yritykseen ja siihen liitoksissa olevaan Afghan United Bank pankkiin. Yrityksiä käytettiin rahanpesuun ja lahjontaan, niiden toimesta kuljetettiin Dubaihin Yhdistyneisiin Arabiemiraatteihin isoja summia käteistä päivittäin, vuodessa arviolta 3-4 biljoonaa. Tämä oli mahdollista, koska maiden välillä ei ollut valuuttakontrollia. Dubaissa valuutta sidottiin kiinteistöihin muuttaen sen lailliseksi. Mahmood Karzai oli myös mukana Kabul-Bank nimisessä yrityksessä, hänen omistuksensa oli kahdeksan prosenttia. Kabul-Bankin takana oli hawala-yhtiö Shaheen Exchange. Se oli aloittanut toimintansa Neuvostoliiton miehityksen aikana 1980-luvulla. Shaheen Exchange oli toiminut rahanvälittäjänä kaikille osapuolille Afganistanin alueella käydyissä sodissa sen jälkeen. Kabul Bank oli Hamid Karzain merkittävimpiä vaalirahoittajia vuoden 2009 vaaleissa. Kabul Bankin toiminta perustui petokselle, sen tarkoituksena oli toimia rahastona osakkaille ja heidän lähipiirillensä. Rahastosta oli tarkoitus rahoittaa virallista ja epävirallista sijoitustoimintaa Afganistanissa. (Parlow 2016: 167-168.) Vuonna 2010 Kabul Bankin toiminta oli lähellä ajaa Afganistanin valtio konkurssiin, ja se otettiin keskuspankin hallintaan. Pankin osakkaat mukaan lukien Mahmood Karzai olivat kavaltaneet yhteensä 500 miljoonaa dollaria. Osakkaat eivät joutuneet juridiseen vastuuseen toiminnasta. (Parlow 2016: 235-236.) Karzai suvun väitetään toimivan laajamittaisesti huumekaupassa ja rikollisuudessa. Edesmennyt Ahmed Wali Karzai (AWK) toimi mesotason alueellisena johtajana, Sandy Gall vertaa häntä Al Caponeen, tunnettuun mafiajohtajaan. AWK pyöritti väitetysti Kandaharin huumekauppaa, todisteita tästä ei koskaan tuotettu. (Gall 2014: 129-130; Parlow 2016: 177.)

AWK liitetään myös yhteen Keski-Aasian mahtavimmista huumekauppiaista Haji Juma Khan:iin (HJK). HJK käytti AWK:ta välittäjänä lahjuksille Kandaharin alueen hallinnolle (Follis 2014: 179; Peters 2009: 163). HJK:n serkku oli ministerinä Karzain hallinnossa, ja aina kun hän vieraili Kabulissa, asui hän tämän luona. HJK oli toiminut talibanin hallinnon aikana liikkeen merkittävänä rahoittajana sekä aseistajana. Hän oli ollut liikkeen hierarkiassa kolmanneksi korkein johtaja, ja hänellä oli edelleen vuonna 2005 omat aseistetut joukot Helmandissa. Hän pystyi kutsumaan taliban joukkoja apuun, jos huumeiden valmistus tai salakuljetus oli vaarassa (Peters

2009: 110-111). Samaan aikaan HJK rahoitti Quetta shura Talibania 100 miljoonalla dollarilla vuodessa. Tätä rahaa voidaan pitää sijoituksena toiminnanvapauteen mieluummin kuin lahjoituksena. Quetta on heroiinin ja oopiumin kuljetusreittien solmukohta (Follis 2014, s.160). HJK ei ollut fundamentalisti tai uskonut jihadiin; hän oli liikemies, joka pystyi sopeutumaan tilanteeseen. Hän kannatti Talibania, koska liiketoiminta oli kannattavampaa Talibanien valtakaudella (Follis 2014: 172). Vuonna 2006 HJK pidätettiin New Yorkissa Yhdysvalloissa ja asetettiin syytteeseen huumeterrorismi (narco-terrorism) asetuksen nojalla (Follis 2014: 305). HJK vapautettiin tutkintavankeudesta 2018, häntä ei tuomittu rikoksesta vankeutensa aikana (Dwyer 2018: 1) Lähteiden perusteella Afganistanin valtionjohto on ollut osallisena huumeteollisuuteen Karzain hallinnon aikana 2001-2014. Hallinto on korruptoitunut ja väistynyt presidentti Hamid Karzain perhe ja heidän vastapalvelusverkostonsa toimi Cockaynen järjestäytyneen rikollisuuden strategisen logiikan mukaan.

Kapinalliset ovat toinen osa makrotason dikotomiasta virallisessa narratiivissa. Kapinallisten edustajaksi on muodostunut Taliban liike. Taliban nousi valtaan 1994, sisällissodan seurauksena ja hallitsi maata vuoteen 2001. Taliban oli alun perin uskonnollinen liike, jonka tarkoituksena oli luoda sosiaalinen järjestys Afganistaniin. Muodostaessaan tätä järjestystä se nosti valtaan uskonnollisia toimijoita ja voimaannutti heimoja, jotka olivat perinteisesti syrjäytetty. Se käytti hyväkseen heimojen välisten suhteiden tuntemusta ja manipuloi niitä omaksi hyödykseen. Talibanin liitetyt henkilöt eivät virallisesti ole päässeet vaikuttamaan Afganistanin hallintoon vuoden 2001 jälkeen. Kuitenkin osa heimoista liittoutui ennen Talibanin kukistumista ja osa on sidoksissa huumeteollisuuteen. Näitä toimijoita ei voi sivuuttaa. Talibanin strateginen tavoite on luoda islamistinen emiraatti Afganistanin alueella, osa tätä emiraattia on jo olemassa sen hallitsemilla alueilla. Talibanin tämänhetkinen johtaja Habitullah Akhunzada toimii emiirinä valtiossa (BBC 2016). Talibanin johto sijaitsee fyysisesti Pakistanissa, josta käsin se pyrkii johtamaan Afganistanin rintamaa. Taliban koostuu komentajien solidaarisuusverkostoista. Kaikki komentajat eivät ole lojaaleja Taliban johdolle, tästä johtuen Talibanilla ei ole selkeää johtoa. Talibania pyritään johtamaan normatiivisen järjestelmän kautta. Järjestö on julkaissut toimintaohjeita, esimerkiksi Layah 2006 code of conduct; jotka päivitettiin 2009. Julkaisussa johto pyrkii yhdenmukaistamaan toimintamalleja, julkaisun ajankohtana liikkeen johdossa oli edesmennyt Mullah Omar. Arvioidessa Talibania on pohdittava, missä vaiheessa ideologinen kapinaliike muuttuu järjestäytyneeksi rikollisuudeksi ja toisaalta, missä vaiheessa järjestäytynyt rikollisuus muuttuu kapinaliikkeeksi. Laittomat toimet, kuten huumeteollisuus, laiton jalokivikauppa, aseiden ja ihmisten salakuljetus ja salamurhat tekevät liikkeestä rikollisen niin kansainvälisten kuin kansallisten normien mukaan. Talibanin toimintastrategiavalinnat pitävät

sisällään myös kansainvälisen ulottuvuuden, koska niiden vaikutus ylittää Afganistanin rajat. Käsittelen Talibania verkostona mesotason analyysissä tarkemmin.

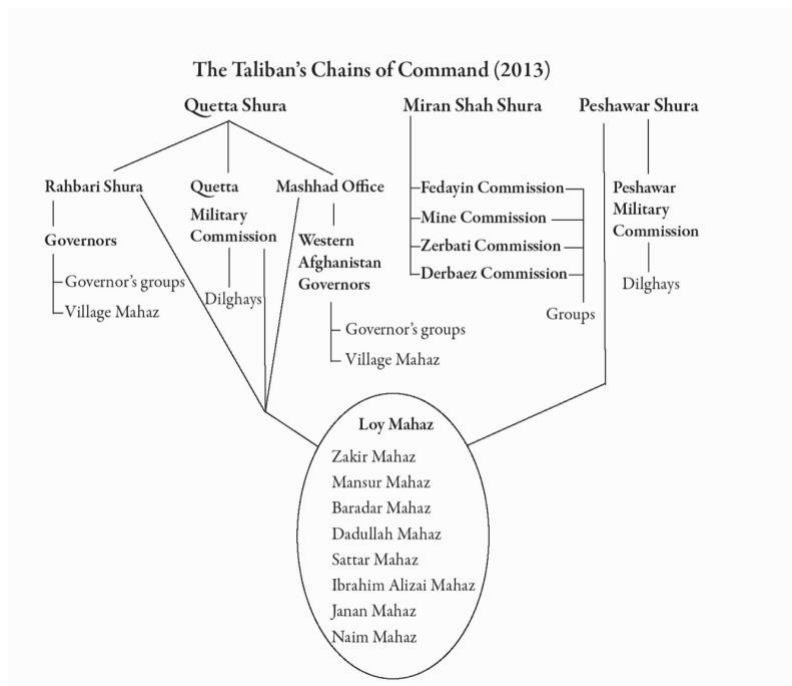
Afganistanin hallintoa ei ole pystytty luomaan läpinäkyväksi. Länsimaat ovat pyrkineet luomaan siitä omien arvojensa mukaisen. Länsimaiset toimijat ovat naiivisti olettaneet ministerin ja tuomarin Afganistanissa tarkoittavan samaa asiaa pitäen sisällä samat toimintamallit kuin länsimaissa. Tutkielman lähteiden perusteella osa Afganistanin viranomaisista on asemassa, koska he hakevat henkilökohtaista hyötyä viroista. Hallinnon virka takaa aseman lain yläpuolella. Afganistanin hallinnossa on elementtejä, jotka esittävät olevansa jotain muuta mitä ne todellisuudessa ovat. Harhakuva on lähtöisin narratiivin luomisesta konfliktin ympärille. Kansalliset ja kansainväliset toimijat muodostavat ja ylläpitävät narratiivia palvelemaan omia etujaan. Afganistanin hallintoa on vaikea erottaa järjestäytyneestä rikollisuudesta, koska niiden toimet ovat kietoutuneet toisiinsa.

5.2 Mesotaso

Afganistan on hajanainen yhteiskunta; se on perinteisesti koostunut solidaarisuusverkostoista eli heimoista. Länsimaista katsottaessa valtio on ollut hallinnoimaton, mutta koko maan aluetta on vuosisatoja kattanut heimojen hallinta ja käytössä on ollut hawala-rahoitusjärjestelmä. Pashtu-kulttuurin ollessa hierarkkinen ovat verkostot ja niiden alueelliset johtajat merkittävässä asemassa. Verkostot ja niiden johtajat toimivat siltana mikro- ja makrotason välillä. Mikrotason dynamiikkojen ollessa itsenäisiä suhteessa makrotasoon, toimivat mesotason verkostot makrotason narratiivin välittäjinä mikrotasolle. Makrotason eliitit luovat narratiivia perustellakseen strategisia liittoumia, jotka on muodostettu vallan säilyttämiseksi. Makrotason narratiivi luo mahdollisuuden ottaa tarvittaessa sen luomat identiteetit käyttöön. Mesotason tutkimuksessa keskitytään verkostojen ja alueellisten johtajien tutkimiseen. Vaikeudeksi nousee jatkuvasti muuttuva tilanne, joka tekee tiedosta vanhentunutta, sekä liittoumien kokoonpanon jatkuvat muutokset. Tässä alaluvussa selvennän ryhmittymien hajanaisuutta ja niiden toimintalogiikkaa. Pyritään selventämään kuinka sama henkilö voi edustaa samanaikaisesti: Talibania, hallintoa ja järjestäytyntä rikollisuutta. Aluksi kuvailen kuinka hallinnon joukot ja Taliban ovat muodostuneet. Tämä luo kontekstin verkostoille. Tämän jälkeen käyn läpi esimerkin omaisesti mesotason toimijoita.

Nykyiset meso- ja mikrotason liittoumat ja verkostot Afganistanin sisällä ovat peräisin ajalta ennen Talibania. Liittoumat ja verkostot perustuvat sisällissodan aikaisiin jakolinjoihin 1990-luvun alussa. Sisällissodassa mujahediinit taistelivat kommunisteihin liittoutuneita joukkoja vastaan. Kommunistien valtakausi on merkittävä vallan näkökulmasta; heidän valtakaudellaan heimoon perustuva valtarakenne lävistettiin ensimmäistä kertaa. Mujahideenien voitettua

kommunistit, mujahideen-liittouma nousi valtaan. Mujahideenien valtakaudella Afganistan vajosi laittomaan tilaan, jossa alueellinen autonomia johti väkivallan mielivaltaiseen käyttämiseen. Toiminta johti uuteen sisällissotaan, josta nousi Taliban-liike. Se oli uskonoppineiden, sorrettujen ja pakolaisten aloittama liike, joka laajeni sotilaallisten tulosten ansiosta. Taliban muutti jälleen valtarakennetta nostaen uskonnollisia toimijoita sekä syrjittyjä heimoja valta-asemaan. Taliban oli pohjimmiltaan uskonnollinen liike, jonka perusta oli puhtaassa uskonnollisessa identiteetissä, Se muodostui paikallisesti puolustamaan kylää sotalordin mielivallalta ja kasvoi vastareaktiona mujahideen raakuudelle. Taliban tarvitsi ulkoisen tukijan menestyäkseen sotilaallisesti. Ulkoisiksi tukijoiksi nousi Pakistanin tiedustelupalvelu ISI ja Pakistanilaiset rikollisryhmittymät. Taliban oli perustamisestaan asti kytköksissä pakistanilaisiin mafioihin ja huumeteollisuuteen. Alkuperäisestä yhtenäisyydestä johtuen nykymuotoisen Talibanin on ymmärretty olevan yhtenäinen kapinaliike, mutta sen ytimen sisällä on vuoden 2001-2018 aikana ollut monia jakolinjoja. Taliban on jakautunut kolmeen eri shuuraan: Quetta, Peshawar ja Miran Shah (Kuva 1). Nämä kolme johtokeskusta taistelivat päätösvallosta talibanissa. Tämä on vaikeuttanut liikkeen tuhoamista, koska maailitettaessa yhtä shuuraa, on toinen voimistunut. Talibanilla on ollut kolme erillistä johtorakennetta, joihin paikalliset toimijat ovat voineet liittyä. Shurat ovat vahvistuneet ja heikentyneet suhteessa niiden hallinnan rahoitukseen. Tällä hetkellä vahvimpana on Quetta shura. Kuvassa kaksi on Talibanin rakenne vuonna 2013.

Kuva 2: (Giustozzi 2019: 514)

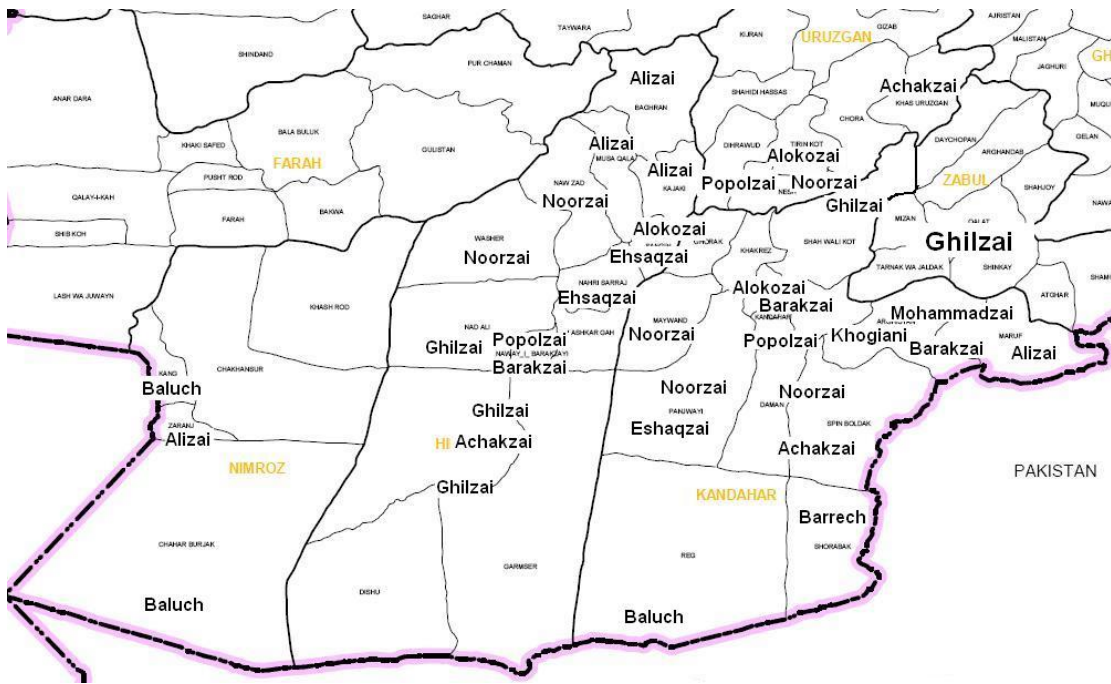
Vallan sijainnin muutokset yhteiskunnassa ovat muokanneet valtarakennetta. Syrjäseuduilta on noussut aseistettujen ryhmien ja rikollisjoukkojen johtajia, jotka käyttäytyvät kuin heimon vanhimmat. Prosessi on synnyttänyt sotalordeja; Cockaynen kuvannut tätä tutkimuksessaan rikolliseksi autonomiaksi. Yksi mahtavimmista sotalordeista 2000-luvun alussa oli Gul Aga Sherzai (GaS). Hän oli erittäin taitava manipuloimaan heimojen välisiä ristiriitoja omaksi hyödykseen. Hän onnistui myös rakentaa järjestelmän, jossa hänen kauttaan menivät lähes kaikki kansainväliset projektit alueelle, hän sai niistä henkilökohtaista hyötyä ja pystyi ostamaan niillä lojaalisuutta vastapalvelusverkostolta. Vuonna 2001 GaS rekrytoitiin CIA toimesta Pakistanin Quettasta, jossa hän oli Pakistanin tiedustelupalvelun ISI suojeluksessa Taliban hallinnon aikana. Hänen isänsä oli ollut arvostettu mujahideen, jonka Taliban oli karkottanut maasta 1994. GaS ei ollut yhtä arvostettu taistelija kuin isänsä, mutta onnistui kokoamaan 700-900 taistelijan joukon itselleen. Duane Evans oli Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelun (CIA) ryhmänjohtaja ja kuvaa kirjassaan *Foxtrot in Kandahar*” operaatiota, jossa GaS miehitti Kandaharin. CIA- ja erikoisjoukkojen ryhmä ”Operational detachment -Alpha” (ODA) liitettiin GaS:in ryhmittymään 2001. GaS lähestyi Talibanin hallitsemaa Kandaharia idästä, Spin Baldakin raja-aseman suunnasta. Taliban vetäytyi Kandaharista, ja GaS miehitti sen, ennen Hamid Karzaita, joka lähestyi kaupunkia pohjoisesta. Näin hän sai hallintaansa kaupungin ja lentokentän (KAF). Vuonna 2002 GaS vakiinnutti asemansa kuvernöörinä Kandaharissa vastoin presidentti Karzain tahtoa, joka oli kerennyt nimittämään Mullah Naqibullahin kuvernööriksi. GaS uhmasi Karzaita avoimesti, mutta CIA:n ja ISI:n sekä Barakzai heimonsa tuella hänen onnistui uhmata presidenttiä, joka kärsi ensimmäisen arvovaltatappion. (Rashid 2008: 80.) GaS oli tässä mielessä perinteinen afgaanijohtaja; asema otetaan sitä ei saada. GaS ylläpiti aseellisia ryhmittymiä, jotka perustuivat hänen Barakzai heimoonsa, ja joiden tarkoitus oli suojella huumeiden tuotantoa ja salakuljetusta. Aseellisten ryhmittymien johtajina toimi entisen mujahideen puolueen Harakatin komentajia, joista monet olivat olleet talibaneja ennen vuotta 2001. (Martin 2014: 119). GaS kerrytti omaisuutta verottamalla Spin Baldakin raja-aseman rajanylityksiä, suorittamalla maakaappauksia, kavaltaamalla kehitysprojekteja ja hallitsemalla huumeteollisuutta. GaS yhdistettiin kansainväliseen huumekauppiaaseen Haji Azizullah Alizaihin, joka tuomittiin yhdysvaltalaisessa tuomioistuimessa 2007. Haji Azizullah Alizai on myös yhdistetty AWK:n kanssa, koska AWK asui yhdessä hänen asunnoistaan Kandaharissa. (Martin 2014: 120). GaS:in virka kuvernöörinä asetti valtataistelun alueellisesti hänen heimonsa Barakzain ja Karzain heimon Popalzain välille. GaS oli Helmandin ja Kandaharin alueella vastapaino Karzain verkostolle. Karzain verkoston Popalzai-heimon edustajat ilmiantoivat GaS:in olevan mukana huumeteollisuudessa ja salakuljetuksessa sekä yhteistyössä

Talibanin kanssa. GaS:in ja Karzain vastakkainasettelu ei kuitenkaan ollut ehdoton, koska AWK presidentti Karzain velipuoli, oli naimisissa GaS vaimon siskon kanssa. GaS toimi viraltapanonsa jälkeen vuodet 2003-2005 urbaanien asioiden ministerinä Karzain hallinnossa. Kandaharissa GaS:in verkosto loi paikallisen vastapainon Karzain verkostolle. Hänen asemansa oli kytköksissä suhteelliseen valtaan AWK:ta vasten ja hyötyyn, mitä hän tuotti Karzain verkostolle. GaS:in astuttua alas kuvernöörin virasta, hänen vaikutusvaltansa ja verkostonsa ei hajaantunut, vaan hänen veljensä Bacha ja Rassiq alkoivat johtaa verkostoa. Verkostolla oli monopoli ISAF sopimuksiin Kandaharin alueella vuonna 2005. (Forsberg 2010: 31). Vuonna 2005 Karzai nimitti GaS:in Nangaharin kuvernööriksi Itä-Afganistaniin. Hän palveli tässä virassa vuoteen 2013 asti, kunnes irtisanoutui ja asettui presidenttiehdokkaaksi vuoden 2014 vaaleihin. Kandahar ja Nangahar tuottavat Afganistanin maakunnista eniten oopiumia. Kummassakin maakunnassa sijaitsee erittäin vilkkaat raja-asetat. Raja-asemien ja huumetuotannon verotuksen avulla GaS pystyi rakentamaan vastapalvelusverkostot Nangahariin. GaS vallan perusta sijaitsi Kandaharissa, joten hänellä ei ollut vastapalveluverkostoa Nangaharin alueella. Lahjomalla ja sijoittamalla oman verkoston jäseniään keskeisiin virkoihin, GaS loi perustan vallalle. Nangaharissa hän asettui maakunnan pääkaupunkiin Jalalabadiin. Virallisen narratiivin mukaan hän rauhoitti maakunnan, loi kehitystä ja hävitti lähes kokonaan oopiumin tuotannon. Todellisuudessa hän jatkoi samoja toimintamalleja, joilla oli noussut valtaan Kandaharissa. Hän verotti Torkham raja-aseman ylityksiä ja kasvatti vastapalvelusverkostoaan. GaS suoritti maakaappauksia, kehitys- ja rakennusprojektien kavalluksia, ohjaten niistä saadut hyödyt itselleen ja verkostolleen. Yhdessä tapauksessa hän oli vaatinut viittä samanlaista projektia toteutettavaksi, tavoitteena oli saada projekti jokaiselle heimolle, joiden tuesta hän oli riippuvainen. Projekteista saadulla hyödyllä tavoiteltiin tasavertaista asemaa ja sopua heimojen välillä. Hän toimi yhteistyössä paikallisen Talibanin kanssa, epävirallisesti ja virallisesti. Virallisesti hän painosti oikeuslaitosta syytteiden hylkäämisessä oletettujen talibanien kohdalla (Jackson 2014: 21-24). Hänellä oli myös yksityinen Barakzai-armeija. Armeijan vahvuus vuonna 2003 oli ollut 3000 taistelijaa. Menetettyään Kandaharin kuvernöörin viran, GaS oli antanut komentajilleen luvan liittyä Talibaniin. Perusteluksi hän sanoi alaistensa pettyneen hallintoon ja rahaan, koska hänellä ei ollut varaa maksaa palkkoja. Nangaharissa GaS pystyi manipuloimaan tilastoja huumeiden tuotannon laskemiseksi, ja muokkasi huumeteollisuutta alueella muuttaen sitä heroisiin tuotannoksi (Cockburn 2018). GaS oli yhteydessä myös Kabul Bank pankkiin, ja Jalalabadissa hyökättiin häntä vastaan tekemällä isku Kabul Bankin konttoriin vuonna 2011 (Jackson 2014: 25). GaS ei tullut valituksi presidentiksi vuonna 2014, mutta hän sai raja- ja heimo ministerin viran vuonna 2015, jota hän hoitaa edelleen. Kandaharissa 2003 GaS verkoston kilpailija oli Sher Mohammad Akhundzadan verkosto, joka kuului Karzain Popalzai-verkostoon. Verkostot

kilpailivat vallasta, mutta tekivät yhteistyötä tarvittaessa. Seuraavaksi siirryn käsittelemään Sher Mohammadin toimia.

Sher Mohammed Akhunzada (SMA) edustaa toimijaa, joka jakautuu monen identiteetin taakse, hän on pashtu ja alizai ja sunni muslimi. Hän edustaa Afganistanin hallintoa GiRoA eri aikoina eri tehtävissä: kuvernöörinä ja kansanedustaja. Hän on sotalordi, joka käyttää rikollista valtaa Helmandissa, jossa on hänen valtansa perusta. Hän tukee Talibania ja toimii yhden sen komentorakenteen päättäjänä Mahazina. Hän edustaa kaikkia näitä toimijoita samaan aikaan ja kaikki toimijat paitsi länsimaat hyväksyvät tämän. SMA on Karzain perheen pitkäaikainen ystävä ja liittolainen; hän ajoi vuonna 2001 moottoripyörällä Pakistanista Hamid Karzain kanssa kukistamaan Talibania. Talibanin kukistumisen jälkeen SMA oli Bonnin delegaatiossa valitsemassa Afganistanille uutta hallintoa. Vuonna 2001 presidentti Karzai nimesi hänet Helmandin kuvernööriksi. Samalla nimitettiin Talibanin vastaisesta liittoumasta tehtäviin Helmandiin Dad Mohammed salaisen poliisin (NDS) päälliköksi, Malem Mir Wali armeijan alueelliseksi komentajaksi ja Abdulrahman Khan poliisipäälliköksi. (Rashid 2008: 510.) Dad Mohammedin johtama NDS (national directorate of security) oli turvallisuusviranomaisista harmain. NDS on salainen, joka on selviytynyt eri hallintojen vallanvaihdot. Se oli alun perin Neuvostoliiton perustama ja KGB kouluttama organisaatio. Joulukuussa 2001 CIA alkoi mentoroimaan sitä. NDS leikkaa läpi Mujahediin kommunistijakolinjan, koska suurin osa sen komentajista työskenteli kommunisteille, he ovat Venäjällä koulutettuja ja osaavat kieltä. NDS on myös linnake, työpaikan saanti vaatii kolmen NDS työntekijän suosittelun ja perusteellisen taustojen tarkastuksen. NDS kontrolloi tietoa ja tämä tekee siitä merkittävän toimijan. Länsiliittouma kokee tiedustelutiedon, joka tulee NDS lähteistä, olevan erittäin luotettavaa. Kuitenkin NDS päälliköt ovat osa vastapalvelusverkostoa (Saroush 2018: 05). SMA pyrki saavuttamaan nopeasti rikollisen autonomia hallitsemillaan alueilla ja saamaan haltuunsa oopiumin tuotannon. Tämä johti taisteluihin Abdulrahman Khanin kanssa, koska hän hallitsi oopiumin tuotantoa alueella. Molemmat kävivät myös taisteluita Malem Mir Walia vastaan, koska hän hallitsi heimonsa sydänmaata Gareshkia ja oopium tuotantoa sen alueella. SMA voitti valtataistelun, koska hänen hallussaan oli suurin palkka-armeija ja hänellä oli Kabulin sekä yhdysvaltalaisten tuki. SMA poliittiset juuret olivat Hezb-e Harakat-e inqilab-e Islami (Islamistisen vallankumouksen puolue) puolueessa. Tämä puolue oli mujahediin puolue ja oli taistellut Neuvostoliittoa vastaan. Puolue oli perinteisesti hallinnut oopiumin tuotantoa ja siihen oli kuulunut Talebanin edesmennyt komentaja Mullah Omar. SMA käytti hyväkseen asemaansa kuvernöörinä ja kavalsi kehitysprojekteista varoja oman edun tavoittelemiseksi. (Martin 2014: 120.) Lisätäkseen vastapalvelusverkostoa ja oopiumin tuotantoa SMA alkoi kaappaamaan maata valtiolta ja jakamaan sitä verkostolleen. Tämä suututti muut

komentajat, jotka alkoivat kiristää väestöä syyttämällä heitä talibaneiksi. Seurauksena oli joko lahjusten maksaminen tai liittyminen Talibaniin. Olosuhteissa, joissa tiedonsaanti oli epäsymmetristä, SMA:lla oli yliote vallankäytössä. Hänen miehensä vahtivat pääsyä yhdysvaltalaiden leiriin, joten hän hallinnoi ilmiantoja ja tietoa. Muut komentajat ja paikalliset eivät päässeet antamaan tietoja. SMA käytti Yhdysvaltojen erikoisjoukkoja omien vastustajiensa kukistamiseen tekemällä heistä perättömiä ilmiantoja, joissa hän nimesi heidät talibanin ja Al Qaidan jäseniksi. Yhdysvallat suoritti tehtävänsä ja poisti toimijat kentältä. Afganistanin hallintoon liitettyjen komentajien taistellessa vallasta Taliban pystyi ryhmittymään ja aloittamaan toiminnan alueella. Kaikki edellä mainitut komentajat siirrettiin muihin tehtäviin vuoden 2005 aikana kansainvälisen yhteisön painostuksesta. SMA:n hallusta löytyi yhdeksän tonnia oopiumia (Whitlock 2019). Saadessaan siirron SMA ilmoitti kannattajilleen, että he voisivat liittyä talibanien riveihin, kun hän ei enää ollut vallassa. Virallisiksi syiksi hän sanoi, että hänellä ei ollut rahaa maksaa yksityiselle armeijalleen palkkoja ja, että hänen seuraajansa olivat menettäneet uskon hallintoon. Vuonna 2006 SMA siirtyi Meshrano Jirgaan eli Afganistanin ylähuoneeseen Helmandin edustajaksi, jossa hän toimi vuoteen 2018 asti, jolloin hän siirtyi alahuoneen Wolesi Jirgan edustajaksi. (Suroush 2018: 5-6.) SMA toimi kansanedustajana ja oli hallinnon edustaja. Samaan aikaan hän suojeli huumeintressejään, tarjoamalla henkilöstöä ja pääomaa Talibanille. Makrotasolla hän oli hallinnon edustaja, mesotasolla taliban ja mikrotasolla sotalordi, joka käytti rikollista autonomiaa hallitsemallaan alueella. Alla olevissa kuvissa on eteläisen Afganistanin heimorakenteen jakauma kartalla ja tarkempi kuvaus Helmandin pashtujen heimorakenteesta. Kuvat tuovat esille yhden etnisyyden hajanaisuuden.

KUVA 3. Helmandin maakunnan Pashtujen heimorakenne (Guistozzi 2006: 6)

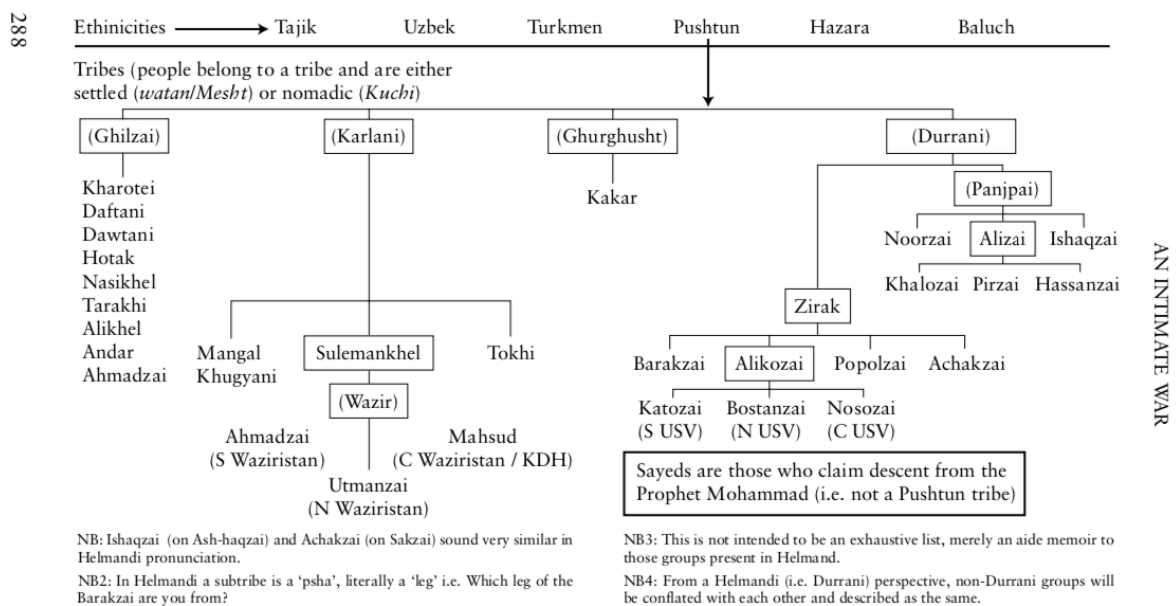

Figure 9: Diagram of the major tribes in Helmand

KUVA 4, Eteläisen Afganistanin heimorakenne (Martin 2014: 288)

5.3 Mikrotaso

Tässä alaluvussa käsittelen mikrotason tilannetta. Mikrotaso on konfliktin tasoista tarkoin ja sijoittuu paikallistasolle. Käynnissä oleva konflikti alkoi virallisesti vuonna 2001 9/11 iskujen jälkeen. Konfliktiin vaikuttavat tekijät juuret ovat syntyneet paljon aikaisemmin. Jakolinjat heimojen välillä ja vuosia vanhat kaunat vaikuttavat mikrotasolla. Makrotasolla vaikuttavat vanhojen hallitsijasukujen kilpailu, sama ilmiö esiintyy mikrotasolla, mutta vain paikallisessa kontekstissa. Mikrotasolla kyse on myös selviytymisestä. Selviytymisen takaa parhaiten valta ja varallisuus. Kaldorin sotatalouden käsitteen soveltaminen on erittäin hedelmällistä, koska sen avulla pystytään selittämään dynamiikkoja ja prosesseja, joita paikallisella tasolla ilmenee. Paikalliset komentajat ovat riippuvaisia taisteluista taloudellisesti ja säilyttääkseen valtansa. Kaldorin teoria yhdistettynä sitä tukeviin tutkimuksiin Kalyvakselta, Jonesilta ja Cockayneltä muodostavat kehyksen, jonka avulla käytetyt lähteet on mahdollista yhdistää kokonaisuudeksi. Tässä kappaleessa käydään läpi mitä tapahtui Talibanin kaaduttua ja, kuinka paikalliset toimijat pystyivät vaikuttamaan ulkoisiin toimijoihin verkostojen kautta. Tästä siirryn oikeuden käsitykseen ja toteutumiseen paikallisella tasolla.

Talibanin kaaduttua 2001 olosuhteet paikallistasolla muuttuivat. Martinin mukaan Talibanin tuoma oikeus ja järjestys murtuivat ja sen tilalle nousi sisällissodan aikainen mujahideen verkosto jatkaen samaa väestön riistotoimintaa kuin sisällissodan vuosina 1992-1994 (Martin 2014: 116). Valtasuhteissa toistui sama kaava kuin Neuvostoliiton vetäytymisen ja edellisen mujahideen hallinnon kaatumisen jälkeen. Hävinnyt puoli liittyi voittajiin, eläköityi tai pakeni. Talibanin verkoston toiminta oli pragmaattista: toimintamalli, mistä sai eniten henkilökohtaista hyötyä ja takasi oman heimon selviytymisen, oli paras vaihtoehto (Gopal 2010: 116). Paikallisesti tilanne monimutkaistui: voittanut puoli rakensi valta-aseman omille vastapalvelusverkostoille ja heimoillensa. Poliisit rekrytoitiin omasta verkostosta eli samasta heimosta kuin poliisipäällikkö ja kuvernööri. Taliban oli kukistettu, mutta osa sen komentajista kääntyi hallinnon puolelle ja osa oli sulautunut oopiumtalouteen ja jatkoi toimintaa normaalisti. (Martin 2014: 72-73.) Paikalliseen valta-asetelmaan vaikutti kansallinen vallanjako presidentti Karzain hallinnon strategisille liittolaisille. Paikallisille toimijoille tärkeää oli pääsy vastapalvelusverkostoon resursseihin ja välittäjiin, joilla oli pääsy makrotason resursseihin. Välittäjinä toimivat sotalordit ja komentajat olivat kytkös hallintoon ja kansainväliseen kehitysapuun, mutta verkostoon pääsy vaati kuulumista: heimoon, perheeseen tai ystäväpiiriin. Vastapalvelusverkoston vastustaminen tai kritisointi oli vaarallista, koska toimija voitiin ilmiantaa Talibanina yhdysvaltalaisille. Vaarallista oli myös toimia siten, että verkosto koki toimijan uhkaavaksi tai kilpailijaksi, tämä johti samaan lopputulokseen.

(Martin 2014: 126-139) Nostan esimerkeiksi dynamiikoista seuraavat tapaukset Kandaharin, Helmandin, Uruzganin, Gul aga Sherzai, Jan Muhammad, Sher Mohammad Akhunzada ja Karzain perheen sisäinen tapaus. Nämä tapaukset olivat yleisiä, ja yksi tunnetuimmista epäonnistumisista oli Korengal-laaksossa tehty iskut uudistusmielisiä vastaan. Myöhemmin Korengalissa taisteltiin verisesti GiRoAa ja länsiliittoumaa vastaan. Tutkielmassa on käsitelty sotalordia Gul aga Sherzaita makro- ja mesotasoilla, koska sotalordien vaikutusvalta on kasvanut konfliktin edetessä ja heidän vaikutuspiirinsä on laajentunut. GaS oli toimija mikrotasolla vuosina 2001-2003. Vuonna 2001 GaS ei tiennyt kaupungin johtamisesta mitään, mutta tunnisti kuitenkin hyvän liiketilaisuuden, joka tuli hänen eteensä 2001 (Gopal 2010: 108). Evansin mukaan GaS oli miehittänyt Kandaharin lentokentän ja kaupungin Talibanin vetäytyttyä alueelta. Yhdysvallat halusivat tukikohdan strategisesti merkittävään paikkaan lentokentälle. GaS piti lentokenttää omanaan ja vuokrasi sen Yhdysvalloille. Sotilastukikohta Afganistanissa on suhteiden verkko, paikallisen talouden keskittymä ja keskeinen toimija poliittisessa ekosysteemissä. GaS sai erityisaseman yhdysvaltalaisilta, Kandaharin miehitys oli GaS:in ansiota. Hän omasi yhteydet CIA:han ja korkeimpaan länsimaiseen sotilasjohtoon alueella, hänestä tuli sotilastukikohdan paikallinen luotettu. Kasvanut valta ja taloudellinen tilanne mahdollisti sotilaallisen voiman kasvattamisen ja kasvaneen suorituskyvyn tuloksena hän nimitti itsensä Kandaharin kaupungin kuvernööriksi. Hän myös perusti omaan Barakzai heimoonsa perustuvan yksityisen armeijan, jota kutsutaan nimellä ”Afganistanin blackwater”. (Gopal 2015: 189.) Blackwater on pahamaineinen yhdysvaltalainen yksityinen turvallisuusyritys, joka toimii kriisialueilla. Nykyisin se tunnetaan nimellä Academi. Yhteistoiminta GaS:in ja yhdysvaltalaisten välillä oli aluksi Cockaynen järjestäytyneen rikollisuuden strategisen liittoutumisen toimintatavan mukainen. Yhdysvallat liittoutui tunnetun rikollisen kanssa rakentaakseen tukeutumisalueen ja saadakseen toiminnanvapauden. GaS oli Yhdysvaltojen yksityistoimittaja, jolla oli monopoli yhdelle maailman vilkkaimmista lentokentistä. Tulojen kasvaessa hän laajensi toimintaansa kattamaan: polttoaineen, vedenjakelun, kiinteistöt, taksi ja kuljetuspalvelut, kaivostoiminnan ja oopiumin tuotannon. Vastapalvelusverkoston kasvaessa hän alkoi tarjoamaan yksityistä armeijaansa Yhdysvaltojen käyttöön. GaS edustaessa hallintoa ja toimiessa Yhdysvaltojen kanssa hänen aseistetut joukkonsa olivat lain yläpuolella, ne saivat tehdä mitä halusivat. Vastapalveluksena Yhdysvaltojen antamille vapaille käsille, GaS tarjosi tiedustelutietoa väitetyistä Al Qaida- ja Taliban-taistelijoista alueella. GaS:in vallan kasvaessa hän omaksui Cockaynen määrittämän rikollisen autonomian strategian. Koko Afganistanin alueella ei ollut aktiivista vihollista 2001-2006, sillä Al Qaida oli paennut Pakistaniin. Taliban oli myös hajautunut, osa oli paennut Pakistaniin, osa vaihtanut puolta, osa oli luopunut aseista tai eläköitynyt. (Gopal 2010: 105.) GaS tuotti tiedustelutietoa yhdysvaltalaisille, hän ilmiantoi omat kilpailijansa

vihollisina, hän teki omista henkilökohtaisista taisteluista Yhdysvaltojen taisteluista. Toimintamalli on Kalyvaksen määrittämän harkitun väkivallan mukainen, paikallinen toimija käyttää hyväksi ulkopuolista toimijaa väärin ilmiantojen kautta. Yhdysvallat oletti suorittavansa harkittua kohdennettua väkivaltaa oikeutettuihin maaleihin. Väkivaltaa ohjannut tiedustelutieto oli valheellista ja sen perustana olivat henkilökohtaiset kaunat, kateus sekä verkostojen välinen valtataistelu. (Martin 2014: 128.) Molemmat osapuolet olivat tyytyväisiä, GaS hyötyi taloudellisesti ja yhdysvaltalaiset sotilaat pystyivät toteuttamaan mandaattiaan ja sotimaan terrorismia vastaan. (Gopal 2015: 105-110.)

Gopal kuvaa yhden iskun elokuulta 2002, jossa Yhdysvallat teki iskun uuden hallinnon puolella olevaan kylään ja tappoi useita hallinnon edustajia vihollistaistelijoina (Gopal 2015: 106-107, 111). Isku edustaa Kalyvaksen nimeämää rikollisjärjestön strategista liittoutumista kansainvälisen toimijan kanssa, sekä harkittua väkivaltaa, joka perustuu väärälle ilmiannolle. Iskun tarkoitus on poistaa kilpailevan heimon johtohahmot, riippumatta heidän puolestaan suuren jakolinjan sisällä. GaS:in tavoite on saavuttaa rikollinen autonomia alueella. Gopal taustoittaa tapausta selventämällä, että kohde oli Haji Burget Khan kylän johtaja, joka oli Popalzai ja Karzain verkoston jäsen. Haji Burget Khan oli tavannut talibaneja ja pyrkinyt suostuttelemaan heitä liittymään GiRoA:n puolelle. GaS piti häntä liian itsenäisenä ja koki hänet uhaksi. Tuhottuaan kylän hallintorakenteet GaS nimitti kylän hallintoon edustajat omasta verkostostaan. Paikallinen väestö oli ihmeissään, koska Yhdysvallat oli hyökännyt hallinnon edustajia vastaan. Yhdysvallat ei taistellut terrorismia vastaan, vaan niitä, jotka eivät kuuluneet GaS:in verkostoon. Yhdysvaltalaiset eivät olleet ymmärtäneet, että liittoumat olivat vaihtuneet 2001 vuoden jälkeen ja Talibanin puolella olleet verkostot olivatkin hallinnon puolella; he eivät myöskään ymmärtäneet hallinnon olevan sisäisessä taistelussa paikallistasolla. Alueelle syntyi valtatyhjiö, koska kaikki kylän vanhimmat oli tapettu tai vangittu, mikä mahdollisti uusien johtajien nousemisen. Paikalliset ihmiset eivät hyväksyneet GaS edustajia, koska he olivat korruptoituneita eivätkä edustaneet hallintoa, kyläläiset alkoivat taistelemään takaisin. (Gopal 2010: 111-120.)

Gopal kirjoittaa samanlaisesta tapauksesta, joka tapahtui Uruzganissa tammikuussa 2002. Yhdysvaltojen erikoisjoukot tekivät iskun, joka oli kohdistettu Talibanin ja Al Qaidaa vastaan; todellisuudessa he iskivät uuden uutta hallintoa tukevia poliisipäällikköä ja kuvernööriä vastaan. Yhdessä yössä he hävittivät koko kaupunginneuvoston ja poliisiaseman. Iskun takana oli ilmianto, jonka tarkoituksena oli poistaa poliittista kilpailua Karzain vastapalvelusverkostolta. Uruzganin kuvernööriksi oli nimetty presidentti Karzain luotettu Jan Muhammad Khan (JMK), joka nimesi Popalzai-heimonsa luotettuja henkilöitä hallinnon korkeisiin virkoihin alueelle. Kylä johon isku suoritettiin, oli valinnut itse edustajansa, jotka olivat kilpailevasta Gilzai-heimosta.

Poistettaessa poliittinen kilpailu poistettiin myös Talibanin vastainen johtajisto. Uruzganissa Popalzai-heimon vallan kasvattaminen merkitsi muiden yhteisöjen ja heimojen sivuuttamista. Gilzai heimo oli ajettu vallasta kesään 2005 mennessä. (Gopal 2010: 122-130.) JMK oli ollut talibanien vankina ja halusi oikeutta kokemaansa vääryyteen, häntä ajoi henkilökohtainen kosto Talibaniin yhdistettyjä henkilöitä kohtaan. Bijlert väittää JMK:n saavuttaneen Uruzganin alueella Cockayne:n määrittämän rikollisen autonomian kaltaisen olosuhteen. Rikollinen autonomia selvisi länsimaisille toimijoille ja he vaativat JMK:n eroa. Lopulta vuonna 2006 Presidentti Karzai joutui siirtämään JMK:n syrjään painostuksen johdosta (Bijlert 2010: 5-8).

Joshua Parlow kuvailee kirjassaan saman luontoista tapahtumaa, joka sisälsi välienselvittelyä Karzain perheen sisällä. Maaliskuussa 2011 Karzaiden kotikylässä nimeltä Karz kansainvälisten joukkojen tiedotteessa ilmoitettiin Taliban-johtajan kiinniotosta ja yhden aseistetun henkilön taposta ja epäiltyjen pidätyksistä. Taliban-johtaja oli vastuussa ajoneuvoihin sijoitettavien pommien ”Vehicle borne improvised explosives” (VBIED) jakelusta Kandaharin kaupungin alueella. Todellisuudessa mikään ei pitänyt paikkaansa: Karzin kaupungin alueella ei ollut talibaneja, ja Afganistanin kontekstissa se oli rauhallinen kylä. Pidätetty henkilö oli presidentin pikkuserkku ja tapettu henkilö oli hänen isänsä, Hamid Karzain isän serkku. Presidentin veli Mahmood Karzai antoi medialle lausunnon, jossa hän nimesi operaation salaliitoksi ja perättömäksi ilmiannoksi ”If this is deliberate setup where US military is being given false information to settle a personal vendetta then this is very serious” (Parlow 2016: 296.) Todellisuudessa operaatio oli kosto vanhoista vihamielisyyksistä. (Parlow 2016: 292-297) Esimerkkitapaukset tuovat esille mekanismin, jonka Kalyvas kuvaa valikoivaksi väkivallaksi, joka perustuu yhteistyölle, tarkemmin ottaen ilmiannoille. Ilmiantojen tekeminen on suhteessa hallintaan: mitä korkeampi hallinnan taso, sitä todennäköisempiä ilmiannot ovat. Kilcullenin ja Kalyvaksen mukaan toimijoiden yhteistyö vahvistuu ajan myötä ja on yhteydessä sotilaalliseen voimaan. Toimijan ollessa sotilaallisesti vahva on yhteistyö yleistä (Kilcullen 2009: 68). Kalyvas tarkentaa, että ilmiannoilla voi olla henkilökohtainen kosto tai taloudellinen tarkoitusperä. Näissä tapauksissa ilmiannot ovat valheellisia, ja ovat sitä mitä kansainväliset toimijat haluavat kuulla. Mikrotason tapahtumat usein rinnastetaan makrotason narratiiviin, joka kävi näissä kaikissa tapauksissa. Tämä johtaa mikrotason tapahtumien väärinymmärtämisen, joka harhaanjohtaa toimijoita, jotka eivät ole tietoisia paikallisista dynamiikoista. Kuten edellä kuvatuissa iskuissa, ne kuvattiin hallinto vastaan Taliban iskuina. Kyseinen prosessi ylläpitää ja vahvistaa virallista narratiivia. Kalyvaksen mukaan ilmiannot ovat yleisiä silloin, kun yhdellä osapuolella on hegemonia, mutta ei täydellistä kontrollia. Afganistanin tapauksessa ennen vuotta 2006 alueella ei ollut vihollista Yhdysvaltalaisille, mutta he eivät tienneet sitä ja paikalliset käyttivät tätä hyväksi. Martinin kuvailee tutkimuksessaan, kuinka

lukutaidottomat komentajat tajusivat 2001, että Yhdysvaltojen joukot eivät ymmärrä Helmandin paikallisia dynamiikkoja ja politiikkaa yhtään. Hallinnon verkosto käytti tätä hyväkseen ja pyrki poistamaan kilpailijat, muokaten kansainvälisistä sotilaista henkilökohtaisia palkkamurhaajia. (Martin 2014:126-128.) Parlow tuo esille saman asian liittyen pashtuwalin badal-eli kostokäsitykseen, joka oli läsnä taisteluissa. Yhdysvaltojen sotilaiden oli koko ajan selvitettävä, johtuivatko väkivaltaisuudet kapinasta vai perheiden ja heimojen välienselvittelyistä. Afgaanit tajusivat amerikkalaisten ymmärryksen paikallisesta kulttuuristaan olevan riittämätöntä, ja he pystyisivät käyttämään tätä hyväkseen. Tarinat siitä kuinka afgaanit syöttivät Yhdysvaltojen armeijalle tiedustelutietoa, joka mahdollisti ”talibanien” tappamisen. Tarinat paljastuivat myöhemmin valheiksi ja ”talibanit” olivat olleet kilpailevia perheitä tai heimoja. Nämä tarinat olivat yleisiä. (Parlow 2016: 184.) Yhdysvaltojen armeijan kanssa yhteistyötä tekevät afgaanit kontrolloivat sitä, ketkä pääsivät yhdysvaltalaisten puheille. Afgaanit vartioivat yhdysvaltalaisten tukikohtia ja kulkivat mukana kentällä. Yhdysvaltojen asevoimia käytettiin hyväksi, mutta Yhdysvallat silti määritteli säännöt, joita käytettiin ja seurasi niitä. Se omilla toimillaan aiheutti opposition synnyn, koska terrorismin vastaisesta sodasta oli tullut päämäärä itsessään.

Martin on haastatellut lukutaidotonta helmandilaista komentajaa, joka selittää paikallista tilannetta omasta näkökannastaan. Komentajan mukaan Taliban on paikallinen vihollinen ja taistelut käydään talolta talolle. ”Jos viholliset ovat paikallisia ja työskentelen hallinnolle, ovat viholliset silloin Talibania, koska se on hallinnon vihollinen. Jos viholliset ovat ideologisia ja ulkopuolisia talibaneja, vihollisista tulee komentajan henkilökohtaisia vihollisia (Martin 2014: 131). Sota perustuu kolmekymmentä vuotta kestäneille taisteluille, mikä on muodostanut verikoston kierteen, kosta koston. Samalla taistelut ovat Pakistanin aiheuttamia ja ideologisia. Tämä kuvastaa tilanteen monimutkaisuutta: paikalliset vihamiehet ovat talibaneja, koska heidän liittämisensä viralliseen narratiiviin mahdollistaa resurssien ja tuen saamisen kansainvälisiltä toimijoilta. Oikeat talibanit ovat hallinnon vihollisia, mutta taistellessaan paikallisesti, heistä tulee henkilökohtaisia vihollisia koston takia. Tämä on kuvaus mekaniikasta, jossa ulkopuolinen toimija Yhdysvallat mahdollistaa paikallisen tason välienselvittelyn aseistamalla ja tukemalla hallinnon joukkoja, yhteistä vihollista vastaan.

Hallinta paikallisella tasolla on perinteisesti kuulunut kolmelle toimijalle: heimolle, uskonnolle ja valtiolle. Vuoden 2001 jälkeen kaksi näistä olivat rikki. Heimojen valta oli vääristynyt, koska perinteinen johtorakenne oli rikottu kuluneen kolmenkymmenen vuoden sotimisen aikana. Valtion hallinta ja palvelut oli laiminlyöty ja periaatteessa sitä ei ollut olemassa paikallisille ihmisille. Uskonnollinen oikeus oli ainoa, mikä oli selvinnyt konfliktin vuodet. Valtion epäonnistuminen johtui sen kyvyttömyydestä luoda oikeudenmukainen

konfliktinratkaisujärjestelmä ja saavuttaa väkivallan monopoli. Alkuvaiheessa hallinto joutui luottamaan vastapalvelusverkostoon hallinnan varmistamiseksi; tämä oli myös välttämättömyys, koska presidentti Karzai ei omannut suurta tukipohjaa. Hän joutui nimittämään sotalordeja valtion virkoihin ja antamaan heille paikallisesti vapaat kädet pitääkseen heidät tyytyväisinä. Tämä johti mielivaltaiseen oikeuskäytäntöön paikallisesti. Valtio teki myös maanomistusuudistuksen, jossa yhteismaat (communal land) siirrettiin valtion omistukseen; perinteisesti niitä oli pidetty ”ei kenenkään maana”, jota kukaan ei omista. (Ledwidge 2017: 38.) Tämä mahdollisti sen, että paikalliset verkostot ottivat hallintaansa valtion maata ja jakoivat sitä verkoston sisällä (Martin 2014: 122). Valtio väitti omistavansa 86 prosenttia maa-alasta Afganistanissa; tämä aiheutti katkeruutta entisissä omistajissa. Valtion maiden uudelleenjakaminen vastapalvelusverkoston sisällä aiheutti kiistoja, koska aikeisemmin maa oli ollut yhteiskäytössä. Verkostojen lisääntynyt maa-ala mahdollisti oopiumin viljelyn volyymien lisäämisen, mikä ruokki vaurastumisen ja aseistamisen ketjua. Hallinnon hajanaisuus paikallistasolla ja sotalordien mielivaltaisuuden paluu nostatti tavallisten ihmisten kannatusta Talibanille. Hallitukseen liitettävät aseistetut joukot käyttivät mielivaltaa alueella varastaen ja pahoinpidellen paikallisia; tämä johti vastareaktioon väestöltä. Gopal käyttää esimerkkinä tästä nuoriin poikiin kohdistuva pedofilia. Kirjassaan hän kuvailee yhden JMK:n komentajaa pedofiliksi. ”Uncle Ruhollah, a cousin of JMK’s who sometimes came by the house-a man notorious for his predilection for young boys.” (Gopal 2010: 250). Toinen merkittävä tapaus, jossa pedofilia on tullut esille, koskee AWK:n murhaajaa Sardar Mohammadin pedofilia nuoria poikia kohtaan. Sardar oli ollut Karzain perheen luotettu henkilö ja työntekijä vuosien ajan. Vuonna 2011 Sardar Ampui AWK:n. Yhdeksi mahdolliseksi syyksi kerrottiin AWK:n joutuneen puuttumaan Sardarin käytökseen, koska paikalliset olivat valittaneet Sardarista (Parlow 2016: 313). Pedofilia ei rajoittunut pelkästään hallinnon joukkoihin, mutta he ovat lain yläpuolella, mikä ajaa väestön hakemaan turvaa Talibanilta. Talibaniin yhdistettävät joukot harjoittavat myös pedofiliaa, vaikka Quetta shura on kieltänyt sen. Yhdessä tapauksessa NDS paljasti toiminnan, jossa nuori poika oli raiskattu ja tämän jälkeen käsketty sovittamaan syntinsä toimimalla itsemurhapommittajana. Homous on syntiä islamin uskossa. ”NDS claims sexual abuse of boys is common in the ranks of Taliban fighters and the Haqqani network, an affiliated guerrilla group.” (Daro 2016.) Nämä esimerkit ovat vain yksi ilmenemä ihmisoikeusrikkomuksista, joita Afganistanissa suoritetaan. Poliisien ja oikeuslaitoksen ollessa korruptoitunut, väestö oli altis epäviralliselle hallinnalle. Taliban tarjosi hallintaa ja pyrki luomaan legitimizeettiä, sen toimintalogiikka muistuttaa järjestäytyneen rikollisuuden strategista toimintalogiikkaa.

David Kilcullen on tunnistanut sellaisen normatiivisen hallintajärjestelmän synnyn, joka sisältää konfliktinratkaisun ja samalla sitoo toimijat epäviralliseen laittomaan liittoon. Hän nimeää mekanismin katiskaksi (fishtrap). Tämä sopii kuvaamaan tilannetta, jossa Taliban manipuloi heimojen välisiä suhteita ja harhaanjohtaa väestöä saavuttaakseen kontrollin ja muodostaakseen hallinnan. Afganistanin valtionhallinnon heikkoudesta johtuen maaseudulla on valtatyhjiö, jonka Taliban pyrkii täyttämään paikalliselta tasolta käsin. (Mann 2015: 39.) Taliban pyrkii muodostamaan vaihtoehtoisen hallintajärjestelmän, ”varjohallinnon”, joka perustuu islamistisen khalifaatin periaatteille. Sen oikeus perustuu Sharian lakiin (Gopal 2010: 3). Paikallinen väestö turvautuu islamistiseen oikeuteen, koska se on luotettu, toimiva ja oikeudenmukaiseksi ymmärretty tapa sopia erimielisyyksiä. Talibanin konfliktinratkaisu koetaan oikeudenmukaiseksi, koska se panee täytäntöön sosiaalisesti hyväksytyjä normeja. Kiistan osapuolet hakeutuvat Talebanin uskonnollisen tuomioistuimen luokse ratkaistakseen kiistansa. Talibanin varjotuomari ratkaisee kiistan sharian mukaisen kuulemisen kautta. Kuulemisen vahvuuksina viralliseen oikeuteen nähden on se, että tuomareita pidetään vaikeammin lahjottavina kuin virallisia tuomareita. Todistajat saapuvat oikeuteen, koska pelkäävät rangaistusta, jos eivät saavu paikalle. Päätöksistä pidetään kirjaa ja ne pystytään panemaan täytäntöön (Ledwidge 2017: 70). Tuomion jälkeen osapuolet allekirjoittavat päätösasiakirjan ja tuomio pannaan täytäntöön. Hyväksymällä tuomarin päätöksen hyväksyy asianomainen Talibanin agendan kokonaisuudessaan ja pitää heitä legitiimeinä. Yhteistyö Talibanin kanssa on laitonta, joten oikeuden asiakirjoista tulee kiristyskappaleita. Taliban on solminut epävirallisen suhteen osapuoliin; käytäntö on sama kuin Cockaynen kuvaamissa rikollisissa strategioissa. Sopimuksen osapuolet ovat pakotettuja toimimaan Talibanin linjan mukaisesti jatkossa. Taliban muodostaa itselleen hallinnan legitimizeettiä hallinnan kautta, väestön kääntyessä sen puoleen uskovat he Talibanin tuomioiden olevan kestävämpiä kuin virallisten hallinnon tuomioistuinten. Tämä helpottaa Talibanin tukeutumista alueella ja uusien taistelijoiden rekrytointia. (Kilcullen 2013:124.)

Paikallisella tasolla alueiden hallinta oli kiisteltyä: mikään osapuoli ei täysin hallinnut, parhaimmillaankin hallinta oli osittaista. Hallituksen joukot, länsimaiden tukemana, hallitsivat isoja kaupunkoja ja strategisia pisteitä ja toisinaan työntyivät maaseudulle suorittamaan puhdistusoperaatioita. Poliisit olivat hajanainen joukko, joka käsitti monia eri ryhmittymiä, joilla oli eri motiivit. Saman nimikkeen alle samalla alueella saattoi kuulua poliiseja, jotka olivat paikallisia talibaneja, ja poliiseja, jotka olivat talibania vastaan, koska heidät oli ajettu pois omalta alueeltaan Talibanin toimesta. Myöskään Taliban ei ollut yhtenäinen, eikä se omannut mittavaa kenttäarmeijaa, vaan koostui liikkuvista kokopäivätaistelijoista, paikallisista taistelijoista ja maanalaisista soluista. Liikkuvat taistelijat ovat ulkopuolisia, heidät on rekrytoitu Pakistanista

pakolaisleireiltä, eivätkä he ole osa heimorakennetta, vaan taliban on heidän heimonsa. Afgaanit jakavat kokopäivätaistelijat neljään luokkaan: Taliban-e duzt joita pidetään raakoina roistoina, jotka saalistavat paikallisia, Taliban-e jangi, jotka ovat etulinjan kokopäivätaistelijoita, Makhtabit ovat ideologisesti koulutettuja talibaneja, Taliban-e aslit ovat oikeata talibaneja. Kaikilla näillä on eri motivaatiot ja syyt solidaarisuudelle. Liikkuvat kolonnat eivät toimi päätaisteluvoimana, vaan johtavat taistelua. Paikalliset taistelijat tukevat liikkuvia taistelijoita ja suorittavat isoja operaatioita heidän saapuessaan alueelle. He toimivat taistelun päävoimana ja toimivat pääsääntöisesti omassa laaksossaan. Heidän motivaationsa on usein oman edun tavoittelu, koska Taliban maksaa taistelemisesta ja siitä saa kunnioitusta yhteisössä. Yhteisön kunnioitus on sosiaalista pääomaa ja nostaa toimijoiden statusta hierarkiassa. Osatekijänä on myös heimosolidaarisuus ja identiteetti, jossa paikallisia suojellaan ulkopuolisilta, tai osallistutaan koston. Heimojen johtajilla voi kuitenkin olla eri motivaatiot kuin tavallisilla taistelijoilla (Kilcullen 2013: 85). Paikallisia taistelijoita löytyy myös neljää eri tyyppiä: Narzar kategoriaan kuuluvat ne, jotka ovat eristetty ja syrjäytetty poliittisesta prosessista, Taliban-e khana-neshin, jotka ovat eläköityneitä talibaneja eivätkä ota osaa taisteluihin, Majburi Talibanit on pakotettu taistelemaan keskushallinnon toimien takia ja Taliban-e-mahadit ovat paikallisia vapaaehtoisia taistelijoita (Johnson 2017: 286). Viimeisenä luokkana on kylän sisäinen maanalainen solu, joka koostuu muutamasta ihmisestä. Johtajana toimii yleensä henkilö, jolla henkilökohtaisia suhteita Taliban johtoon. Solu operoi näkymättömissä keräten tiedustelutietoa ja uhkailee niitä, jotka tukevat hallintoon. He pitävät huolen paikallisista ase- ja räjähdekätköistä ja voivat toimia varjohallintona (Kilcullen 2013: 85). Maanalaiset solut ovat keskeinen linkki Talibanin toiminnassa: ne mahdollistavat ilmiannot ja harkitun väkivallan. Kuten aikaisemmin tutkielmassa on tuotu esille, jako ei ole näin yksiselitteinen: hallinto vastaan Taliban. Luvun tarkoituksena oli tuoda esille hallinnan ja väkivallan monopolin saavuttamisen vaikeus, koska kentällä on erittäin paljon eri toimijoita, jotka omaavat erilaisia motiiveja. Taliban on hyvä esimerkki siitä, kuinka saman identiteetin alle mahtuu monta eri motiivia. Martin listaa yksilötason motiiveiksi Helmandissa seuraavat: taistelu ulkopuolisia vastaan, oopiumsadon puolustaminen, länsiliittouman yölliset operaatiot, jotka loukkasivat historiallista ja kulttuurillista herkkyyttä, vääryyksien korjaaminen, kosto ja taistelu itsetarkoituksena (Martin 2014: 172). Helmandissa paikalliset taistelijat puolustivat kotejaan, he olivat hallinnon vastainen itsepuolustusjoukko, jolla on toimilupa suhteessa Talibaniin. Länsimaalaiset toimijat yhdistettiin hallinnon edustajiin, jotka olivat alistaneet ja kohdelleet väestöä huonosti. Länsimaisten toimijoiden sotilaallinen voima pakotti paikalliset joukot kääntymään talibanin puoleen, saadakseen resursseja taisteluun. Hallinto ja Taliban olivat vain nimikkeitä, jotka kuvasivat ulkopuolisille paikallista taistelua.

Hawala-järjestelmällä on merkittävä rooli Afganistanin taloudessa, se tarjoaa miljoonille ihmisille, joilla ei ole pankkitiliä rahapalveluita (Peters 2009: 179). Maaseudulla suurin osa väestöstä on heikosti koulutettua ja elää maanviljelystä. Valtion kansallinen pankkijärjestelmä perustettiin vuonna 2001 ja se ei ole levinnyt kansan keskuuteen, koska palveluita ei ole maakunnissa ja niiden avaaminen on hankalaa lukutaidottomille maanviljelijöille. Maaseudulla toimii vaihdanta- ja käteistalous täydennettynä hawala-järjestelmällä. Hawala-järjestelmän perustuessa luottamukselle on se kouluttamattomalle väestölle helpompi vaihtoehto ja se myös koetaan legitiimiksi. Se toimii kytköksenä maaseudun ja globaalin talouden välillä. Oopiumi on merkittävin tulonlähde maaseudun afgaaneille: 3,3 miljoonaa saa toimeentulonsa siitä. Heistä 80 000 on kasvattajia, 48 000 työläisiä ja 20 000 sadonkerääjiä (Goodhand 2005: 207). Luvut ovat vuodelta 2005 mutta mittasuhteet ovat kasvaneet oopiumin kokonaistuotannon kasvaessa. Viljelyn rahoitus ja myynnin rahoitusliikenne suoritetaan hawalan kautta. Oopiuminkasvatuksen rahoittajat hankkivat lannoitteet, siemenet ja ostavat sadot etukäteen salaam-järjestelmää käyttäen; tätä toimintaa pyöritetään hawalan kautta. Suuri osa viljelijöistä on riippuvaisia oopiumin tuotannosta, koska he maksavat ottamiaan lainoja pois sadoista saaduilla tuloilla (Peters 2009: 6). Vain pieni osa tuloista jää viljelijälle ja suuremmat voitot saadaan tuotantoketjun seuraavissa vaiheissa. Oopiumteollisuus on sulauttanut toimijat yhteen. Oopiumista saatavat tulot riippuvat hallittavasta alueesta, pitää hallita viljelysmaita, kuljetusreittejä ja kastelujärjestelmiä. Tämä johtaa intressien yhtymiseen ja ryhmittymien sulautumiseen ja kamppailuun keskenään.

5.4 Paikallisten verkostojen konflikti

Tutkielman tarkoituksena on syventää virallista narratiivia. Olen analyysiosion alussa käynyt läpi monimuotoisen narratiivin perustelut. Afganistanin konfliktin kuvaaminen mustavalkoisena kahtiajakona hallinnon ja kapinallisten välillä, ei pysty selittämään konfliktin dynamiikkoja ja syitä kattavasti. Tämä virallinen narratiivi on hallinnut nykyisen konfliktin kuvausta viimeiset 18 vuotta. Tässä alaluvussa vedän yhteen edellisten alalukujen analyysit ja pyrin luomaan monipuolisemman selityksen. Aloitan makrotason monimuotoisuudesta määritelmän, hallinnan ja narratiivin osalta. Seuraavaksi siirryn mesotason yhteenvetoon, jossa käsittelen verkostoja ja niiden vuorovaikutusta muihin tasoihin. Lopuksi tarkastellaan mikrotasoa ja tasojen vaikutuksia toisiinsa.

Makrotasolla tarkasteltuna Afganistanin konflikti on vaikea määritellä. Konfliktissa on monia ominaisuuksia, jotka tuovat sen luonteeseen kansainvälisen, alueellisen ja valtion sisäisen konfliktin tunnuspiirteitä. Alueelliset toimijat kuten Pakistan ja Iran tukevat Talibania (Giustozzi 2019: 79, 240, 241; Barfield 2012: 328; Parlow 2017: 86; Kilcullen 2009: 53), ja Intia tuki hallintoa

(Martin 2014: 251). Kapinaliike Talibanilla on turvapaikka Pakistanissa ja järjestäytynyt rikollisuus ja kapinalliset omaavat toiminnanvapauden rajalinjoista välittämättä kaikilla rajoilla (Kilcullen 2009: 53). Edellä mainitut seikat eivät tee konfliktista puhtaasti alueellista. Kansainvälisen luonteen konfliktille antaa länsimaiden liittouman läsnäolo maassa, sekä toimivan hallinnon tukeminen. Liittouma on konfliktin osapuoli, mutta on vaikea erotella minkä osapuolen tukija se käytännössä on. Liittouman tehtävä on tukea GiRoA hallintoa: näin ollen se tukee toimijoita, jotka ovat virallisesti hallinnon edustajia riippumatta heidän Tosiasiallisista motiiveistaan ja toiminnoistaan (Martin 2014: 173, 174). Toinen kansainvälinen ulottuvuus ilmenee globaalien jihadismin muodossa, jossa islamistiset ääriliikkeet levittävät ideologiaa ja tietotaitoa konfliktialueille. Järjestäytynyt rikollisuus toimii kaikilla kansainvälisen-, alueellisen-, ja valtion sisäisen konfliktin ulottuvuudella, sekä tutkielmassa käytettyjen konfliktin tutkimuksen tasoilla. Järjestäytynyt rikollisuus on yhteydessä kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen, kansainvälisiin uskonnollisiin ääriliikkeisiin, maailmantalouteen, alueen valtioiden hallintoihin sekä valtion sisällä kaikille tasoille (Kilcullen 2009: 41, 48; Peters 2009: 17, 116, 121, 214). Tutkielman lähteiden perusteella järjestäytynyt rikollisuus käyttää samoja toimintamalleja kuin kapinalliset saavuttaakseen päämääränsä. Ne pyrkivät sosiaaliseen kontrolliin, liittoutumalla ja yhdistymällä vertikaalisesti saavuttaakseen taloudellista hyötyä ja alueellista valtaa. Lähteiden perusteella Afganistanin maaseutu oli alttiina tälle mekanismille, koska ei ollut valtiollista väkivallan monopolia. Kilcullen tuo esille afgaani-heimojen vanhimpien ja yhteisöjen johtajien vaikean tilanteen, jossa aseistetut toimijat kilpailivat kannatuksesta ja uhkailivat väkivallalla. Yhteisöt pyrkivät varmistamaan selviytymisensä etsimällä toimijan, joka pystyi pitämään väestön turvassa ja omasi johdonmukaiset säännöt käyttäytymiselle. (Kilcullen 2009: 67.) Tästä voidaan päätellä, että konfliktin tasot makro-, meso- ja mikrotaso ovat yhteydessä toisiinsa ja niiden välillä on vuorovaikutusta. Sosiaalisen kontrollin ohjelma on edesauttaa hallinnan saavuttamista. Valtasuhteiden muuttuminen mikrotasolla vaikuttaa ylemmille tasoille. Makrotason vaikuttaa alemmille tasoille resurssien siirtona ja ideologisenä kehyksenä. On kuitenkin huomioitava, että makrotason narratiivin vaikutus toimijoiden motivaatioihin on vähäinen. Martin tukee tätä väitettä nostamalla esille huomiot, että yhteisöjen suojelemisen ja tukemisen ja hyväntekijän rooli vaikuttavat yhteisön tukeen. Taliban viesti tätä roolia virallisessa narratiivissa. Martin nostaa esille, että hallinto vastaan Taliban dynamiikka oli vain uusi ideologinen kehys vanhoille tappeluille. (Martin 2014: 129). Seuraavaksi siirryn käsittelemään makrotason narratiivin muodostamisen motivaatioita. Makrotason narratiivista hyötyvät kaikki päätoimijat. Kaikilla toimijoilla on omat päämäärät narratiivin ylläpidossa ja muokkaamisessa. Hallinnon verkostot haluavat narratiivin olevan mustavalkoinen, koska se peittää sen osan sen tarkoituksista; oman taloudellisen hyödyn ja vallan

tavoittelun. Virallinen narratiivi mahdollistaa hallinnon pysymisen vallassa kansainvälisten toimijoiden avulla. Hallinnon edustajat pystyvät jatkamaan toimintaa, jossa he pystyvät käyttämään valtion resursseja henkilökohtaisen hyödyn hankkimiseen. Cockayne kuvaa tätä ilmiötä hallinnon ja järjestäytyneen rikollisuuden vertikaaliseksi integroitumiseksi. Tutkielman lähteiden perusteella voidaan sanoa, että hallinnon toimijat eivät tosiasiallisesti ole sitä, mitä virallinen identiteetti antaa ymmärtää. Tarkoituksien paljastamiseksi on tarkasteltava muita identiteettejä kuten: suku, heimo, etninen heimo, uskonto ja mujahideen kommunisti jakolinja. Motiivien selvityksessä on myös huomioitava paikalliset ristiriidat ja taloudelliset intressit. Solidaarisuus-verkostot vaikuttavat paikallisten toimijoiden tekemisiin enemmän kuin taloudelliset intressit, koska mitä alempana ollaan gawn-systeemissä, sitä riippuvaisempia ollaan yhteisön tuesta. Noustaessa kohti makrotasoa toimijat muuttuvat he itsenäisimmiksi ja taloudelliset intressit muuttuvat tärkeämmiksi. Meso- ja makrotasolla uskollisuutta on mahdollista ostaa vastapalveluverkostojen muodossa. Kapinaliikkeen tarkoituksperiin sopii konfliktin narratiivin säilyttäminen mustavalkoisena, tällöin se on vastakkain korruptoituneen nukkehallinnon kanssa. Tämä lisää kapinan legitimitettä ja saa sen näyttämään paremmalta vaihtoehdolta. Järjestäytynyt rikollisuus on integroitunut toimijoihin ja sen intresseissä on ylläpitää nykytila tai palata Talibanin aikaiseen tilaan, koska se on kannattavampaa rikolliselle toiminnalle. Seuraavaksi siirryn käsittelemään mesotasoa.

Konfliktin käsittely mesotasolla ilman suurta jakolinjaa ”virallista narratiivia” on haastavaa. Mikrotason vihamielisyydet, liittoumat ja yhteistyön muodot eivät seuraa hallinto-kapinalliset jakolinjaa, mutta toimijat ovat määritetty lähteissä sen kautta. Afganistanissa taistelevat verkostot, jotka perustuvat sen monitahoisiin identiteetteihin ja vallan sekä henkilökohtaisen hyödyn tavoitteluun. Afganistanin yhteiskunta perustuu sosiaalisille ryhmille gawneille, jota on perinteisesti johtanut heimonvanhimpien neuvosto. Heimojen vanhimpia on paljon enemmän kuin heimojohtaja; neuvostot pyrkivät konsensukseen, mutta johtajat käyttävät valtaa (Gopal 2014: 74, 80). Afganistanissa on ollut käytössä erilaisia sosiaalisen järjestäytymisen malleja; perinteinen, valtaan perustuva ja uskonnollinen malli (Kulcullen 2009: 77; Malkasian 2013: 73). Vuoden 1989 jälkeen mallit ovat sekoittuneet ja muodostaneet verkostoja. Yleensä käytetään järjestäytymisen mallia, joka soveltuu parhaiten tilanteeseen. Talibanin hallinnan aikana se oli uskonnollinen ja perinteinen. 2001 jälkeen malli oli valtaan perustuva ja perinteinen. Kuitenkin uskonnollinen malli oli ehtinyt nostaa syrjäytettyjä heimoja valta-asemaan, joten sitä ei voitu enää sivuuttaa (Malkasian 2013: 63). Yhteiskunnan rakenteen perustuessa sosiaalisille ryhmille, ovat ne luontainen tapa jatkaa järjestäytymistä, vaikka valtarakennetta on murrettu. Tutkielmassa nousi esille tämän dynamiikan tärkeys suhteessa nykytilanteeseen. Perinteisen heimon perustuvan vallan murtaminen mahdollisti Talibanin korvata heimovalta uskonnollisella vallalla. Seurauksena tästä muodostui uskontoon

perustuva hallintajärjestelmä. Tämä johti uuden sosiaalisen ryhmän muodostumiseen, joka oli irrallaan heimorakenteesta. Carter Malkasian kuvaa paikallisesti tätä dynamiikkaa Garmserissa Helmandissa (Malkasian 2013: 69). Käsittelin tätä samaa dynamiikkaa aikaisemmin tässä kappaleessa tasojen vuorovaikutuksen ja makrotason hallinnan muodostamisen yhteydessä.

Vuoden 2001 jälkeen malli muuttui valtaan perustuvaksi hallintajärjestelmäksi. Valtion hallinta perustettiin mallille, jossa presidentti Karzai ei ollut vahva heimojohtaja, vaan länsiliittouman tukema johtaja. Kilcullenin mukaan Karzain valta oli heikko, ja se perustui alueellisille sotalordeille ja heidän verkostoilleen. Karzai käytti hallinnon resursseja heimosuhteiden manipulointiin ja vastapalveluverkoston ylläpitoon (Kilcullen 2009: 50). Karzain hallintajärjestelmä käytti hyväkseen perinteistä heimoon perustuvaa valtaa. Järjestely muuttui ongelmalliseksi, koska ilman selkeää hallintaa alueellisesti ja paikallisesti muodostui valtataistelu jokaiselle konfliktin tasolle. Karzain eli hallinnon verkosto koostui Pohjoisen-liiton komentajista; vastapuoli oli Taliban. Taliban oli komentajien solidaarisuusverkosto, muut toimijat tasapainottelivat näiden verkostojen välillä liittoutuen siihen, mistä sai eniten hyötyä ja mikä turvasi selviytymisen. Talibanin komentajien verkoston keskiössä olivat luottamus ja henkilökohtaiset suhteet, jotka olivat kantava voima sen nousussa 2001-2006 (Guistozzi 2019: 61). Cockaynen tutkimus vahvistaa näiden ominaisuuksien pätevän myös rikollisiin organisaatioihin. Hallinnon verkoston sotalordien toimet 2001-2003 mahdollistivat Talibanin nousun. Sotalordit taistelivat alueiden hallinnasta ja verkostojen lojaalisuudesta keskenään. Sotalordien paikallinen autonomia avasi mahdollisuuden kaikille toimijoille saavuttaa paikallista valtaa. Ilman keskushallintoa, jolla on riittävät resurssit väkivallan monopolin ylläpitoon, voidaan paikallisia ja alueellisia toimijoita haastaa. Liittoumat taistelivat siitä, kuka saa parhaan aseman tilanteen rauhoittuessa; taistelut voidaan kuvailla matalan tason aseelliseksi konflikteiksi. Taisteluissa oli kyse suhteellisesta voimasta, mikä verkosto saa parhaan aseman suhteessa muihin. Osa heimoista sivuutettiin hallitsevasta liittosta, ja niiden valta suhteessa muihin pieneni, tämä johti loikkauksiin toiseen liittoumaan. Fotini on tutkinut liittoumia Afganistanissa Neuvostoliiton vastaisessa sodassa. Fotini on nostanut esille liittoumien suhteellisen vallan ja niiden taipumuksen tasapainottaa sitä saavuttaakseen mahdollisimman suuren hyödyn sodan jälkeen (Fotini 2012: 7-6, 32). Vuoden 2001 jälkeen paikallisesti alkoi sisällissota, jossa taisteltiin vallasta. Vuonna 2003 liittoumat uudelleen järjestyivät ja osa heimoista ja ryhmittymistä siirtyi Talibanin puolelle, koska ne olivat menettäneet suhteellisen valta-asemansa ja hallinto ei ollut pystynyt vakauttamaan tilannetta. Fotini väittää selvän voittajan puuttumisen johtavan vallan tasapainotukseen, ja voittajan ilmetessä siihen liitytään, selviytymisen varmistamiseksi (Fotini 2012: 53). Fotinin väittämää tukee myös Kalyvaksen väite, että väkivalta on vähäisintä alueilla, joissa yhdellä toimijalla on täysi kontrolli. Väkivalta Afganistanin mikrotasolla on ollut

pääsääntöisesti harkittua. Taliban käytti salamurhia viestittääkseen väestölle aikeistaan ja suorituskyvystään. Talibanin viesti 2001-2006 oli: jos teet yhteistyötä hallinnon kanssa, kuolet. Tämän ajanjakson jälkeen verkosto omaksui uuden toimintamallin, joka perustui räjähteisiin, itsemurhapommittajiin ja tienvarsipommeihin. Toimintamallit ovat osaltaan Kalyvaksen kuvailemaa harkittua väkivaltaa, koska ne voidaan kohdistaa tiettyyn kohteeseen, mutta usein ne tuottavat sivullisia uhreja ja tekevät siitä summittaista. Kalyvaksen tutkimuksen mukaan väkivalta pitää sisällään viestinnällisen elementin. Talibanin toimet olivat viesti väestölle, niiden oli tarkoitus viestittää että: hallintoa ja sitä tukevaa liittoumaa vastaan voidaan iskeä ja lisätä turvattomuutta väestössä. Hallinto käytti harkittua väkivaltaa kohdistuen sen henkilöihin ja väestöön, jonka se halusi marginalisoida; väkivalta ei ollut pääsääntöisesti tappamista, vaan pidätyksiä, pahoinpitelyjä ja kiristystä. Kansainväliset joukot syyllistyivät samaan harkittuun väkivaltaan, suorittamalla yöllisiä iskuja pidättäen ja tappaen hallinnon verkoston vastustajia. Siviilit osallistuivat väkivaltaan ilmiantojen kautta. Tiedon saannin ollessa epätasapainossa siviilit pystyivät manipuloimaan poliittisia toimijoita, käyttämään väkivaltaa henkilökohtaisten kaunojen selvittelyyn. Tiedon saannin epätasapainolla tarkoitetaan tilannetta, jossa toimijalla ei ole täydellistä kontrollia alueesta ja tiedonsaanti alueelta on riippuvaista paikallisista lähteistä. Tilanteessa vastapuoli hallitsee kuten Taliban Afganistanissa hallitsee tietoa, koska se on läsnä yhteisöissä. Tilanne johtaa siihen, että toimija, jolla on osittainen kontrolli, ei pysty arvioimaan paikallisilta saadun tiedon luotettavuutta. Länsiliittouman harkitusta väkivallasta tuli tämän prosessin takia summittaista. Väestölle muodostui mielikuva, että väkivalta oli mielivaltaista (Gopal 2010: 112). Länsiliittouma perusti operaationsa tiedustelutiedolle, joka pyritään varmistamaan kahdesta lähteestä, mutta jos tieto oli valheellista ja tarkoituksella syötetty, ei liittoumalla ollut mahdollisuutta päättää toimistaan periaatteidensa mukaan. Prosessi perättömistä ilmiannoista ja tiedon epätasapainosta on pystytty selittämään Kalyvaksen analyttisen kehyksen kautta. Toiminta on yleistä sisällissodissa. Kalyvaksen tutkimus mahdollisti tarkastella toimintamallia osana teoreettista rakennetta, mahdollistaen sen ymmärtämisen. Perättömien ilmiantojen mekanismi on erittäin hyvin dokumentoitu Afganistanin konfliktissa, kuten esimerkki tapauksessa Karzain perheen sisäisessä välienselvittelyssä. Anand Gopalin kirja on nimetty vanhan afgaanisananlaskun mukaisesti tämän problematiikan ympärille ”No good men among the living, no bad men among the dead”. Kuten hän kirjassaan tuo esille kaikilla toimijoilla on likaiset kädet, riippumatta minkä lipun alla he taistelevat. Seuraavaksi siirryn käsittelemään mikrotasoa.

Mikrotasolla kyse on vallasta ja siitä kuka saa kontrolloida alueita. Afganistanissa maa-alueiden hallinta on tarkoittanut vaurautta. Huumeteollisuuden kasvamisen jälkeen hallinta tarkoitti enemmän verotettavaa oopiumin tuotantoa ja salakuljetusreittien hallintaa, joka mahdollisti

ryhmittymän kasvattamisen tulojen kasvun kautta (Martin 2014: 55). Huumeteollisuus on portti järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Tutkielmaa tehdessä ongelmaksi muodostui, kuinka erottaa ryhmittymät, jotka ovat uskonnollisia tai hallinnon edustajia, järjestäytyneestä rikollisuudesta, jos ne kaikki toimivat kuten järjestäytynyt rikollisuus ja ovat osallisia laittomaan toimintaan. Sotalordit ja Talibanin komentajat perustivat rikollisen autonomian hallitsemilleen alueille, asettaen itsensä auktoriteetiksi ja edunsaajaksi rikollisiin hyötyihin. He käyttivät valtion ja kapinaliikkeen resursseja rikollisiin toimiin ja maksoivat verkostossa ylöspäin makrotasolle lahjuksia ja osuuksia toiminnasta (Peters 2009: 6). Hallinnon edustajat kavalsivat valtion varoja ja käyttivät kansainvälisen yhteisön kehitysrahoja omien etujensa ajamiseen ja vastapalvelusverkostonsa laajentamiseen. Poliisi olivat laajamittaisesti mukana sotalordien toiminnassa, koska sotalordit olivat nimittäneet heidät, tai poliisipäällikön asema oli ostettu rikollisen hyödyn saavuttamiseksi (Ledwidge 2017: 30). Oikeuslaitoksen edustajat olivat myös korruptoituneita, ja kykenemättömiä pitämään yllä lain henkeä, syyttäjän ja tuomarin virat olivat myös myytävänä. Armeija ei ollut paikallisesti pysyvä, juuri tästä syystä sen suorituskyky olikin parempi, se ei ollut yhtä altis korruptiolle kuin poliisi ja oikeuslaitos. Huomioitavaa kuitenkin on, että sekin oli korruptoitunut, komentajat saattoivat päättää kesken operaation vetäytyvänsä siitä ilman mitään syytä. Ledwidge haastaa teoksessaan väitteen: GiRoA oli epäpätevä ja heikko. Ledwidgen mukaan hallinto suoritti ydintoimintojaan erittäin tehokkaasti, tuottaen voimaa tarpeen mukaan. Ledwidgen mukaan hallinnon verkosto suojeli omia intressejään erittäin tehokkaasti, ja hallinto identiteetin olevan pelkkä sumuverho, jonka avulla pyrittiin saamaan taloudellista hyötyä ja valtaa (Ledwidge 2017: 32). Eliitti on tarkoituksenmukaisesti luonut järjestelmän, jossa poliittinen kenttä on hajanainen, koska perustuslaki kieltää poliittiset puolueet. Perustuslaki esti poliittisen opposition synnyn ja vartenotettavan kampanjoinnin eduskunta ja presidentin vaaleissa. Poliisi on suunnitellusti jaoteltu hajanaiseksi rahoituksen ja komentorakenteen osalta, jotta se ei kasvaisi liian vahvaksi ja yhtenäiseksi. Länsimaiden oletus, että hallinto automaattisesti hyväksyy ja on yhteistyössä länsimaiden toimien kanssa, on osoittautunut harhaanjohtavaksi. (Ledwidge 2017: 150.) Lähteistä voidaan vetää johtopäätös, että toimet turvallisuusviranomaisten suorituskykyjen kehittämiseksi eivät tuoneet ratkaisua hallinnan perimmäiseen ongelmaan, jossa valtio oli eniten häviöllä. Hallinto ei pystynyt vastaamaan muiden toimijoiden narratiiviin ja sosiaaliseen järjestykseen

Taliban verkosto toimi kuten Cockaynen järjestäytyneen rikollisuuden strateginen logiikka ja Jonesin kapinallisten logiikka määrittävät. Se pyrki luomaan vaihtoehtoisen hallinnan alueille ja näin saamaan väestön tukemaan sitä. Tarkoituksena oli muokata ympäristö sallivaksi sen toiminnalle. Sosiaalinen järjestys on sen ideologian keskiössä; järjestys perustui islamiin ja sen lakijärjestelmään shariaan. Väestön tuki tarkoittaa toiminnanvapautta ja tukeutumisen

mahdollisuutta väestöön. Taliban pyrki saavuttamaan maa-alueiden hallinnan, koska niiden kautta pääsee käsiksi huumeteollisuuden tuotoille. Taliban on ollut syntymästään asti liitoksissa huumeteollisuuteen ja kansainväliseen järjestäytyneeseen rikollisuuteen; sillä on vahvat kytkökset Pakistanin Quettaan, joka toimii heroinin ja oopiumin kuljetuksen keskuksena (Martin 2014: 96; Rashid 2008: 459). Taliban käytti toiminnassaan Jonesin määrittämiä kapinaliikkeiden strategisista toimintamalleista pääsääntöisesti sissisodankäyntiä. Perinteistä sodankäyntiä Afganistanin armeijaa vastaan se pystyy toteuttamaan rajatulla alueella ja vain hetkellisesti. Länsiliittouman saavuttua paikalle Talibanit joutuvat perääntymään ylivoimaisen tulivoiman edessä. Jonesin nimeämästä rankaisu strategiasta Taliban on pyrkinyt pääsemään eroon, koska sen taistelu valtiota vastaan perustuu tavoitteelle hallinnoida alueita oikeudenmukaisemmin. Tavoitteisiin se pyrki käyttämällä järjestäytyneen rikollisuuden toimintamalleja, pakottamista, korruptiota ja viestintää. Taliban käyttää Seth Jonesin kuvaamia kapinallisten toimintamalleja sekä James Cockaynen kuvaamia järjestäytyneen rikollisuuden strategisen logiikan mukaisia toimintoja.

Osapuolet Afganistanin sodassa ovat verkostoja, jotka toimivat virallisen ja rikollisen ”alamaailman” piirissä. Nämä kaksi ulottuvuutta mielletään eri toimintaympäristöiksi, mutta Afganistanissa ne ovat yhtä. Analyysissä nostettiin esimerkki tapaukseksi Gul aga Sherzai, joka toimi kuvernöörinä, länsiliittouman tiedustelulähteenä, yksityisen aseellisen ryhmittymän johtajana, huumekauppiaana ja Taliban mahaz komentajana, myöhemmin hänestä tuli kansanedustaja. Merkittävää asiassa on se, että kaikki paikalliset osapuolet olivat tietoisia ja hyväksyivät tämän järjestelyn. Toimijoita ei voida erottaa niiden verkostoista ja leimata yhteen identiteettiin riippuen heidän yhdestä virallisesta toiminnostaan. Virallisen narratiivin mukaan hän oli kuvernööri ja häntä kohdeltiin sen mukaisesti, ennen kuin hänen kaikki roolinsa selventyivät länsiliittoumalle. Toimijoiden kuten GaS ja Sher Mohammad Akhundzada, toiminta oli häikäilemätöntä ja heidän rikollinen autonomiansa ja liittoutuminen Yhdysvaltojen erikoisjoukkojen kanssa takasi heille täyden toiminnan vapauden. Heidän mielivaltainen toimintansa yhdistyi GiRoA:n harjoittamaan huumeiden vastaiseen taisteluun, joka ilmeni huumepeltojen hävittämisenä. Makrotasolla asia vaikuttaa selkeältä, mutta mikrotasolta tarkasteltuna se on ongelmallinen. Hallitukseen liitettävät verkostot, maalittivat kilpailijoiden peltoja. Tämä johti resurssien epätasapainoon ja siihen, että maanviljelijät joutuivat puolustamaan peltojaan, koska heidän elantonsa oli sen varassa. Shalaam järjestelmä ja oopiumin kasvatuksen leviäminen perinteisten viljelykasvien tilalle on luonut toimeentulollisen riippuvuuden siihen. Taliban käyttää tätä hyväkseen ja pyrkii näyttäytymään oopiumin viljelyn suojelijana. Ongelmalliseksi kokonaisuutta muokkaa se, että länsiliittouma yhdistetään korruptoituneisiin hallinnon edustajiin ja heidän muihin identiteetteihinsä. Helmandissa ja Kandaharissa, Zabulissa ja Uruzganissa väestö pitää heitä Talibanin liittolaisina (Martin 2014:

173; Gopal 2015: 112; Biljert 2010: 17). Länsiliittouma on konfliktin osapuoli: se ei pystynyt suojelemaan väestöä, vaan monessa suhteessa pahensi tilannetta. Ulkopuolisten toimijoiden resurssit ovat mahdollistaneet paikallisten verkostojen väliset taistelut ja virallinen narratiivi on antanut uuden ideologisen kehyksen vanhoille kaunoille paikallistasolla. Vanhoissa kaunoissa samat solidaarisuusverkostot gawnit taistelevat toisiaan vastaan. Kansainvälisen toimijan valitseminen liittolaiseksi, on monien tekijöiden summa. Onko isompi heimo, joka on kauempana gawnista liittoutunut. Afganistanin tilanteessa on kuitenkin huomioitavaa, että etnisyys ja heimotausta eivät näyttele yhtä merkittävää roolia, kuin muissa heimoyhteiskunnissa. Esimerkiksi Somaliassa etninen heimo on osatekijä määritettäessä puolta konfliktissa. Lähteiden perusteella ero muodostuu gawn rakenteesta, ja valtion alueen jakautumisesta laaksoihin, joiden välillä ei syntynyt yhtenäistä identiteettiä. Seuraava syy on, että onko viholliseksi koettu paikallinen heimo liittoutunut, ja saako se resursseja kansainväliseltä tukijalta. Edellä mainitussa tilanteessa heimo liittoutuu toisen kansainvälisen toimijan kanssa saadakseen resursseja taisteluun paikallista vihollista vastaan. Poliittiset- ja vastapalvelusverkostot näyttelevät roolia valinnassa, koska ne takaavat pääsyn valtion tai kapinaliikkeen resursseihin. Yksi vaikuttava tekijä on taloudelliset intressit, hyötykö gawn taloudellisesti liittoumasta. Viimeisenä nostan esille nationalismin ja uskonnon, talibanien joukossa on Aslee talibaneja. Näitä pidetään aitoina puhtaina talibaneina, jotka ajavat Afganistanin etua ja pyrkivät laajentamaan perustamaansa emiraattia. He taistelivat länsimaisia joukkoja ja hallintoa vastaan ideologisista syistä. (Johnsson 2018: 53; Martin 2014: 202.)

Mary Kaldorin sotatalous käsite ja sen konfliktia ylläpitävä vaikutus ovat keskiössä tarkastellessa Afganistanin tilannetta. Sotatalous ei yksinään tarjoa tarpeeksi selitysvoimaista mallia; siihen tulee liittää konteksti ja mekanismi, jolla se yhdistyy globaaliin talouteen. Afganistanissa huumeteollisuus ja kansainvälinen rahallinen tuki ovat perustana sotataloudelle, mekanismi, jolla ne liitetään globaaliin talouteen, on epävirallinen hawala-järjestelmä sekä globaalin talouden ominaisuudet, joilla rikollista valuuttaa voi siirtää viralliseen järjestelmään. Afganistanin tapauksessa nämä ovat Dubain vapaakauppa alue ja Pakistanin pörssi. UAE:n ja Afganistanin välillä ei ole valuuttatarkastuksia, joten käteistä pystytään siirtämään sen talouteen, josta se siirtyy globaaliin talouteen. Hawala-järjestelmää ei ole säädelty ja finanssilakiin on jätetty tulkinnanvaraa. Lain hyväksikäyttö rikollisen hyödyn saavuttamiseksi on yksi järjestäytyneen rikollisuuden strategisen logiikan tavoitteista, joka on onnistunut Afganistanissa. Myös valtion vapaakauppasopimukset Pakistanin ja Iranin kanssa mahdollistavat verovapaan tavaran tuonnin rajojen ylitse. Yhdistettynä vapaisiin epävirallisiin rahavirtoihin tämä mahdollistaa myös monenlaista rikollista toimintaa. Huumeiden vaihtamisen hyödykkeisiin, hawalan kautta ja u-

käännös mekanismin. U-käännös mekanismissa järjestäytynyt rikollisuus käyttää hyväkseen Afganistanin ja Pakistanin välistä verovapautta. Hyödykkeet tuodaan Afganistaniin laillisesti. Afganistanin valtion alueella ne katoavat. Hyödykkeet salakuljetetaan takaisin Pakistaniin, tämä mahdollistaa hyödykkeiden myymisen verovapaasti laittomilla markkinoilla (Peters 2009: 37). Hawala ei ole laitonta, mutta se on epävirallista ja toimii länsimaisten järjestelmien ulkopuolella. Pankkitoiminta Afganistanissa on hawala-toimintaa täydentämässä; Afghan United Bank ja Kabul Bank ovat tästä merkittäviä esimerkkejä. Pankin ja hawalan rinnakkaistoiminta mahdollisti kaksi kirjanpitoa ja laajamittaisen rahanpesun.

Afganistanin tilanne on monitasoinen ja saman asian voi tulkita eri tavalla riippuen mistä kontekstista sitä tarkastelee. Analyysiosion keskiöön nousi konfliktin eri tasojen vuorovaikutus. Makrotason narratiivi ja resurssit vaikuttavat meso- ja mikrotasolle, mutta ne eivät määritä toimintaa. Makrotason narratiivi on ideologinen kehys jonka varaan verkostot rakentuvat. Motivaatiot liittoumien takana eivät ole linjassa virallisen narratiivin kanssa. Narratiivi on tapa järjestäytyä ja saada ulkopuolisia resursseja verkostojen ja paikallisten toimijoiden käyttöön. Makrotason resurssit takaavat mikrotasolle työkalut oman aseman säilyttämiseen. Makrotaso vaikuttaa alempiin tasoihin mutta se toimii jakolinjana, johon toimijat voivat liittyä sen sopiessa heidän agendaansa. Mesotasolla toimivat verkostot, jotka yhdistävät muut tasot. Nämä verkostot eivät seuraa virallista narratiivia ”suurta jakolinjaa”, vaan ne kietoutuvat toisiinsa tai ovat ristiriidoissa heimon, intressien ja vanhojen vihamielisyyksien johdosta. Väkivallan monopolin pirstaleisuus aiheutti olosuhteet, joissa pystyttiin muodostamaan rikollinen autonomia. Tämä tapahtui sosiaalisen kontrollin, uhkailun, pakottamisen ja liittoumien kautta. Verkostojen vaikutus näkyi valtasuhteissa paikallisesti. Jos joku verkosto sai ulkopuolisia resursseja mikrotason konflikteihin, nousi verkosto ja sen paikalliset johtajat valta-asemaan. Mikrotason konflikti ei ollut riippuvainen makrotason narratiivista. Makrotaso vaikutti paikallisesti, esimerkiksi hallinnon ollessa vahva jollain alueella. Näillä alueilla hallinto vahvensi sen ympäröiviä verkostoja kasvaneiden resurssien ansiosta. Mikrotaso vuorostaan vaikutti ylemmille tasoille. Paikallisten voimasuhteiden muutos vaikutti alueellisesti liittoumiin, joka merkitsi liikehdintää mesotasolla. Vaikutusta on vaikea arvioida makrotasolla, koska toimijat olivat itsenäisempiä ja kietoutuneet lähes kaikkiin verkostoihin, varmistaakseen henkilökohtaisen hyödyn ja selviytymisen. Konfliktin tasot olivat yhteydessä toisiinsa, mutta toimivat kaikki hieman eri mekanismien ja motivaatioiden ajamana. Edellä mainitut seikat selittävät toimijoiden liukuvuutta identiteetistä ja verkostosta toiseen. Kaiken ollessa neuvoteltavissa ja aina on löydettävissä parempi sopimus, ei identiteettiä kannata ehdottomasti ankkuroida mihinkään tiettyyn ideologiaan tai verkostoon.

6.0 Tulokset ja johtopäätös

6.1 Johtopäätös

Afganistanin konflikti on kestänyt virallisesti 19 vuotta, mutta sen juuret ovat paljon pidemmällä yhteiskunnan jakolinjoissa. Konfliktin käsitteellistäminen kapinaksi, jossa hallinto ja yhtenäinen kapinaliike taistelevat vallasta. Kapinan on tarkoitus voittaa vallassa oleva hallinto ja suorittaa vallankumous. Tämä mustavalkoinen kuvaus ei ota huomioon toimijoiden moninaisuutta ja hajautuneisuutta. Hallinto on hajautunut poliittisesti ja rakenteellisesti, hajanaisuus on tarkoituksen mukaista myös turvallisuuskoneistossa. Taliban kapinaliike ei myöskään ole yhtenäinen, se on löyhä verkosto, jossa toimijat ottavat Taliban nimen. Motiivina heillä voi olla hallinnon vastaisuus tai halu saada Quetta shuralta resursseja henkilökohtaisten kaunojen selvittämiseen. Olemassa on myös ”aitoja” talibaneja, jotka sotivat ideologisista syistä karkottaakseen ulkomaalaiset valloittajat. Islamiin perustuvassa yhteiskunnassa osallistuminen pyhään sotaan; jihadiin nostaa yksilön sosiaalista statusta. Sosiaalinen arvostus jihadista saavutetaan riippumatta todellisista motivaatioista toiminnan taustalla (Semple 2009). Sosiaalinen arvostus on asia, jota vastaan Afganistanin valtion on vaikea taistella. Afganistanin hallinnon tulisi pyrkiä luomaan narratiivia, jossa se on erillään kansainvälisistä toimijoista. Tämä voisi johtaa tilanteeseen, jossa konflikti ymmärrettäisiin afgaanien toimesta maan sisäisenä, ja perustelu jihadista vääräuskoisia vastaan menettäisi merkityksensä. Samaan dynamiikkaan liittyvät Talibanin hallinnon tekemät muutokset maanomistuksissa ja dynamiikoissa. Afganistanin hallinto pyrki säilyttämään mielikuvan itsenäisenä toimijana Hamid Karzain johdolla, kuitenkin epäonnistuen tavoitteessa (Parlow 2016: 116). Talibanin hallinnon kukistumisesta on kulunut 19 vuotta, mutta maanomistuksen uudelleen jakaminen on edelleen ongelma. Maanomistusta tulisi selkeyttää ja ristiriitoja siihen liittyen ratkaista. Edellä mainittu toiminta voisi toimia alkuna paikallisten konfliktien sovittelussa. Tämän hetkisessä tilanteessa Afganistanissa nähdään toivoa rauhasta, koska Talibanin virallinen edustus osallistuu rauhanneuvotteluihin, tämä ei kuitenkaan ratkaise paikallisia vihamielisyyksiä. Sovittelu afgaanien kesken tulisi tapahtua myös paikallisella tasolla. Vuonna 2001 sovittelu jätettiin tekemättä ja Talibanin hallinnolliset järjestelyt ja raakuudet jäivät käsittelemättä. Tämä on johtanut vanhojen kaunojen säilymiseen taistelujen syynä. Dynamiikka on myös luonut uusia kaunoja, koska Taliban antoi perinteisten maanomistajien maita köyhille heimoille. Afganistanin hallinnolle tulisi rakentaa legitimizeetti, tämä vaatisi mittavia korruption vastaisia toimia, vastapalveluverkostojen

purkamista ja paikallisten kaunojen selvittämistä. Prosessi on erittäin vaikea ja pitkäaikainen. Esimerkkinä tästä on 2018 vuonna voimaantullut korruption vastainen laki, jonka tavoitteina ovat: poliittisen johdon ja hallinnon puhdistaminen, korruption lopettaminen turvallisuus sektorilla, vastavuoroisuuden korvaaminen ammattitaidolla nimityksissä, korruptoituneiden syytteeseen saattaminen, tehokkaampi rahavirtojen seuraaminen ja taloudellisten instituutioiden kehittäminen (Unama 2019: 14). Lakia on pyritty panemaan täytäntöön vuosina 2018-2019, mutta tulokset ovat olleet heikkoja. Afgaanit ovat olleet haluttomia täytäntöönpanossa (Unama 2019: 78). Tutkielman lähteiden mukaan heimojärjestelmän ollessa vääristynyt vuosien sotimisen takia, pitäisi hallinta saavuttaa oikeudenmukaisen oikeusjärjestelmän ja poliisin kautta. Oikeusjärjestelmä ei voi olla kuten länsimainen, koska se ei toimi Afganistanin yhteiskunnassa. Oikeusjärjestelmä voisi sisältää tapakulttuuria, uskontoa ja valtion oikeutta, toimiva legitiimi oikeusjärjestelmä on hallinnan kriittinen osa. Korruption vastainen laki on pyrkinyt vastaamaan tähän antamalla heimo-jirgalle laillisen aseman erimielisyyksien ratkaisumekanismina, mutta tämä ei ole tuottanut haluttua tulosta (Unama 2019: 34). Talibanin valtaannousussa merkittävä tekijä oli sen kyky tuoda järjestystä. Järjestys saattoi vaikuttaa mielivaltaiselta, mutta se perustui islamin periaatteille ja sharian oikeudelle. Järjestyksen ja oikeudenmukaisuuden tuominen paikallistasolle ovat keskeisessä roolissa valtion hallinnan rakentamisessa.

Hawala-rahoitusjärjestelmä on keskeinen osa ongelmaa Afganistanissa, se on yksi tekijöistä, joka mahdollistaa laajamittaisen rahanpesun globaaliin talousjärjestelmään. Hawalan ollessa de facto rahoitusjärjestelmä Afganistanissa, se koetaan kuitenkin länsimaisten toimijoiden mielestä epävirallisena. Esimerkiksi voidaan nostaa viidentuhannen dollarin lähettäminen Suomesta Afganistaniin virallisen länsimaisen pankkijärjestelmän kautta, kuten Forex tai Western Union. Palveluun on tunnistauduttava ja selvitettävä rahan alkuperä ja määränpää. Hawala on täysin anonyymi. Hawalan asema epävirallisena rahoitusjärjestelmänä on johtanut siihen, että sitä ei ole säädelty rahoituslain alaisuudessa. Hawala tulisi asettaa samaan asemaan kuin pankkijärjestelmä ja alistaa samanlaiselle säätelylle. Toimenpide vaikuttaisi huumekaupan kannattavuuteen. Rahaliikenteen ollessa säädeltyä olisi vaikeampaa siirtää suuria summia maahan ja sieltä ulos. Hawalaa tulisi käyttää hyväksi Afganistanin valtion kehityksessä, eikä jättää huomioimatta. Länsimaisen yhteisön tulisi pyrkiä vaikuttamaan Afganistanin hallintoon, jotta se asettaisi Hawalalle valvontamekanismeja, sekä asettaisi rajoituksia valuutan viennille maasta ulos. Valuutan viennin hallinnalla viitataan Dubaihin vietävään käteiseen, joka mahdollistaa huumekauppaa. Rahoitus on keskeisessä asemassa tilanteen parantamisessa, koska niin kauan kuin sotatila on huumeteollisuudelle kannattavampaa kuin rauha, ei taisteluiden lopettamiseen ole intressejä.

Käsittämällä konflikti kokonaisuutena makrotasolta mikrotasolle löydetään yhteydet valtion eliitistä paikallistasolle. Paikallistasolla käydään paikallista sisällissotaa eri verkostojen välillä, nämä taistelut saattavat juontaa juurensa kymmenien vuosien taakse. Väkivallan monopolin puuttuminen valtiolta johtaa siihen, että valta ja hallinta koetaan paikallisena. Tästä seurauksena paikallisilla valtataisteluilla on merkitystä, koska niistä saa paikallista hallintaa. Jos maassa olisi toimija, joka omaisi väkivallan monopolin, pitäisi kapinan yhdistyä taistelemaan sitä vastaan. Kyseisessä tilanteessa paikalliset konfliktit saattaisivat vähentyä, koska valta-aseman parantaminen paikallisesti ei onnistuisi taistelemalla. Voimasuhteiden ollessa epätasapainossa väkivallan monopolin omaavan suuren toimijan hyödyksi. Nykyisessä tilanteessa paikalliselta tasolta pääsee nousemaan mesotason verkostoihin ja paikalliseen eliittiin. Mitä vahvempi paikallinen perusta toimijalla on vallalle, sitä vahvempi asema paikallisessa eliitissä ja verkostoissa. Mesotaso toimii linkkinä makrotasolle, jossa valtakunnallinen eliitti pyrkii hyötymään tilanteesta, muokaten toimintaympäristöä toimilleen sallivaksi. Tässä valtakunnallinen eliitti käyttää hyväksi asemaansa kulttuurin monopolina ja narratiivin muokkaajina kansainvälisille toimijoille, sekä asemaansa lain muokkaamisessa ja olemalla sen yläpuolella. Edellä esitetty dynamiikka tulisi pyrkiä hajottamaan. Oikeusjärjestelmää ja poliittisia nimityksiä pitäisi muokata, jotta vastavuoroverkostot eivät pysty säilyttämään asemaansa. Tehtävää olisi mahdollista lähestyä mikrotasolta, ja tunnistamalla yhteydet eri toimijoiden välillä, kuten Martin, Malkasian ja Biljert ovat tutkimuksissaan tehneet. Nämä yhteydet pitäisi pystyä yhdistämään mesotason ja makrotason toimijoihin. Kokonaiskuvan muodostuttua dynamiikkoihin olisi mahdollista vaikuttaa. Toimijoiden motiivien ja lojaalisuuksien vaikeus on tullut esille Washington Postin julkaisemassa artikkeli sarjassa ”The Afghan papers”. Tulee ilmi ongelma, että yhdysvaltalaiset toimijat eivät erottaneet kuka on vihollinen. Artikkeleiden pohjamateriaalina on käytetty yhdysvaltojen SIGARS raporttien julkaisemattomia haastatteluita, ja löydökset vahventavat tekemiäni johtopäätöksiä. ”Afghan Papers” julkaisujen merkittävimmät löydökset Yhdysvaltojen vajavaisuuksiin olivat: yhdenmukaisen ja pitkäikäisen strategian puute, ymmärryksen puute tilanteesta ja siitä kuka on vihollinen, liittoutuminen väärin henkilöiden kanssa ja laajamittainen korruptio (Washington Post 2019).

Afganistanin konflikti on moniulotteinen ja monimuotoinen ilmiö. Konfliktissa yhdistyy vuosisatoja vanhat kulttuurilliset perinteet ja paikalliset sosiaaliset rakenteet, jotka yhdistyvät nykyaikaiseen teknologiaan ja länsimaiseen valtion kehitykseen. Tutkielmassa olen pyrkinyt tuomaan paikallisia sosiaalisia näkökulmia esille ja lisäämään ymmärrystä eri ulottuvuuksista, joita konfliktissa ilmenee. Tutkielmassa merkittäviksi asioiksi on noussut gawn-käsite, se kuvastaa Afganistanin yhteiskunnan hajanaisuutta, sekä luottamuksen ydintä niihin, jotka ovat sen piirissä. Tämä tekee Afganistanista erilaisen toiminta-alueen kuin moni muu paikka,

pashtu ei ole yhtenäinen identiteetti. Mentäessä vielä tarkemmin heimon sisälle eri sukuihin nekään ei ole yhtenäisiä. Karzai ei ole yhtenäinen identiteetti, se jakautuu eri sukuhaaroiksi, jotka kilpailevat keskenään. Tarboonwali perinteen tarkoituksena on jakaa suvut riitoihin keskenään. Afganistan on siis erittäin altis vastapalveluverkostojen syntymiselle ja niiden olemassa ololle. Tämä yhdistettynä selviytymisen varmistamiseen selittää paikallisella tasolla käytävän sisällissodan, jossa puolen valintaan vaikuttaa: paikalliset kaunat, oman laajemman heimon ja suvun liittoumat, valtasuhteet ja taloudelliset intressit. Huumeteollisuus ja hawala-järjestelmä ovat mahdollistajia toiminnan ylläpitämiseen. Huumeteollisuuden ollessa toinen iso tulonlähde kansainvälisten avustusten rinnalla ja hawalan ollessa mekanismi, jolla rahaa pystytään siirtämään valtioiden rajojen yli ja pesemään ”lailliseksi” länsimaisen oikeusjärjestelmän silmissä. Konfliktista voidaan näin muodostaa monimuotoisempi narratiivi kuin virallinen käytössä oleva. Virallinen narratiivi on alkanut rakoilla, kuten esimerkiksi Washington Post:in julkaisut ”Afghan papers” osoittaa.

Tutkielman tavoite oli syventää virallista narratiivia ja luoda monimuotoisempi kuvaus konfliktista epävirallinen narratiivi. Tämän tavoitteen keskeinen osa oli selvittää toimijoiden identiteettien liukuvuus ja rajapintojen hämärtyminen. Tavoite saavutettiin ja nämä asiat tuotiin esille. Mikrotason tutkimuksen vahvuutena on herättää ajatus siitä, että konflikteja ei voida käsittää mustavalkoisina kahden osapuolen vastakkainasetteluina. Paikallistason dynamiikat eivät usein ole riippuvaisia makrotason virallisesta narratiivista. Mikrotasoa on tärkeä ymmärtää koska sotaa käydään paikallisesti. Tutkielman löydökset ovat sidoksissa Afganistaniin ja eivät ole yleistettävissä muihin konflikteihin, on kuitenkin samansuuntaisia dynamiikkoja nähtävissä ylisemmällä tasolla Irakissa ja Somaliassa. Mikrotason huomioiminen mahdollistaa nähdä motivaatiot intressien takana.

Lähteet

- ”2019 - Afghanistan’s Fight against Corruption Groundwork.pdf”. Viitattu 30. toukokuuta 2020.
https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_fight_against_corruption_groundwork_for_peace_and_prosperity-20_may_2019-english.pdf.
- Global Research. ”Afghanistan: Heroin-Ravaged State”, 8. toukokuuta 2009.
<https://www.globalresearch.ca/afghanistan-heroin-ravaged-state/13524>.
- Allansson, Marie. ”Definitions - Department of Peace and Conflict Research - Uppsala University, Sweden”. Uppsala University, Sweden. Viitattu 30. toukokuuta 2020.
<https://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/>.
- Anderson, Benedict. *Kuvitellut yhteisöt : nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Sivilisaatiohistoria-sarja. Vastapaino, 2007.
- Barfield, Thomas. *Afghanistan: A Cultural and Political History*. Princeton University Press, 2012.
- BBC. ”Profile: Mawlawi Hibatullah Akhundzada”. *BBC News*, 26. toukokuuta 2016, osa Asia.
<https://www.bbc.com/news/world-asia-36377008>.
- Bijlert, Martine van. ”The Battle for Afghanistan: Militancy and Conflict in Zabul and Uruzgan”. *Counterterrorism Strategy Initiative Policy Paper*, New America Foundation, 2010, 23.
- Biswas, Soutik. ”US and Taliban Sign Deal to End 18-Year Afghan War”. *BBC News*, 29. helmikuuta 2020, osa Asia. <https://www.bbc.com/news/world-asia-51689443>.
- Brick, Jennifer. ”The Political Economy of Customary Village Organizations in Rural Afghanistan”, ei pvm., 49.
- Christia, Fotini. *Alliance Formation in Civil Wars*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2012.
- Cockayne, James. *Hidden Power: The Strategic Logic of Organized Crime*. Oxford University Press, 2016.
- Cockburn, Andrew. ”Mobbed Up”. *Harper’s Magazine*, huhtikuuta 2018.
<https://harpers.org/archive/2018/04/mobbed-up/2/>.
- Washington Post. ”Confidential Documents Reveal U.S. Officials Failed to Tell the Truth about the War in Afghanistan”. Viitattu 24. joulukuuta 2019.
<https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/afghanistan-war-confidential-documents/>.
- Daro, Ismael. ”16-Year-Old Boy in Afghanistan Allegedly Gang-Raped by Taliban before Being Sent on Suicide Bomb Mission | National Post”. *National Post* 2015 (30. huhtikuuta 2015).

<https://nationalpost.com/news/world/afghanistan-suicide-bomb-attempt-taliban-sexual-abuse-757272>.

Davidson, Janine. "Principles of Modern American Counterinsurgency: Evolution and Debate".

Counterinsurgency and Pakistan Paper Series, Counterinsurgency and Pakistan Paper Series, 2016, 9.

Demmers, Jolle. *Theories of Violent Conflict*. 2 edition. London ; New York: Routledge, 2016.

Drury, Ian. "MoD tries to block its OWN book on Afghanistan War". Mail Online, 9. huhtikuuta 2014.

<https://www.dailymail.co.uk/news/article-2600411/Ministry-Defence-tries-block-book-Helmand-commissioned-claims-contains-secrets-published-Wikileaks.html>.

Dwyer, Johnny. "The U.S. Quietly Released Afghanistan's "Biggest Drug Kingpin" From Prison. Did

He Cut a Deal?" *The Intercept* (blog), 1. toukokuuta 2018. <https://theintercept.com/2018/05/01/haji-juma-khan-afghanistan-drug-trafficking-cia-dea/>.

Eronen, Oskari. "PRT Models in Afghanistan". *CMC Finland Civilian Crisis Management Studies* 20008, nro 1 (2008): 58.

Evans, Duane. *Foxtrot in Kandahar: A Memoir of a CIA Officer in Afghanistan at the Inception of America's Longest War*. Reprint edition. Savas Beatie, 2017.

Everstine, Brian. "Afghan Stalemate Remains as Pentagon Defends Mission - Air Force Magazine", 20. joulukuuta 2019. <https://www.airforcemag.com/afghan-stalemate-remains-as-pentagon-defends-mission/>.

Felbab-Brown, Vanda. *Shooting Up: Counterinsurgency and the War on Drugs*. Washington DC, UNITED STATES: Brookings Institution Press, 2009.

<http://ebookcentral.proquest.com/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=472718>.

Fleming, Colin M. "New or Old Wars? Debating a Clausewitzian Future". *Journal of Strategic Studies* 32, nro 2 (huhtikuuta 2009): 213–41. <https://doi.org/10.1080/01402390902743175>.

Follis, Edward, ja Douglas Century. *The Dark Art: My Undercover Life in Global Narco-Terrorism*. Avery, 2014.

Forsberg, Carl. "Politics_and_Power_in_Kandahar". Afghanistan Report. Washinton: Institute for the study of war, 2010.

http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Politics_and_Power_in_Kandahar.pdf.

Gall, Sandy. *War Against the Taliban*. Reprint edition. London: Bloomsbury Paperbacks, 2013.

Galtung, Johan, ja Dietrich Fischer. *Johan Galtung: Pioneer of Peace Research*. Berlin, Heidelberg, GERMANY: Springer, 2013. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=1317183>.

Giustozzi, Antonio. *The Taliban at War: 2001 - 2018*. Oxford University Press, 2019.

- Giustozzi, Antonio, ja Noor Ullah. "“TRIBES” AND WARLORDS IN SOUTHERN AFGHANISTAN, 1980-2005". Crisis States Research Centre. London, UNITED KINGDOM: LSE, 2006.
- Goodhand, Jonathan. "Frontiers and Wars: The Opium Economy in Afghanistan". *Journal of Agrarian Change* 5, nro 2 (2005): 191–216. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2005.00099.x>.
- Gopal, Anand. *No Good Men Among the Living*. New York: Henry Holt and Co., 2014.
- . "The Battle for Afghanistan: Militancy and Conflict in Kandahar". Counterterrorism Strategy Initiative Policy Paper. New American foundation, 2010.
- HEADQUARTERS DEPARTMENT OF THE ARMY. *Field Manual No. 3-24: COUNTERINSURGENCY*. Marine Corps Warfighting Publication, 2006. <https://www.hsdl.org/?view&did=468442>.
- Jackson, Ashley. "Politics and Governance in Afghanistan: Nangarhar Province". London, UNITED KINGDOM: The Secure Livelihoods Research Consortium (SLRC), 2015. <https://securelivelihoods.org/wp-content/uploads/Politics-and-Governance-in-Afghanistan-the-Case-of-Nangarhar-Province.pdf>.
- Jasiukėnaitė, Berta. "The Conception of the “New Wars”: a Question of Validity". *Lithuanian Annual Strategic Review*, 2001, 9, nro 2 (2011): 25–41.
- Johnson, Thomas H. *Taliban Narratives: The Use and Power of Stories in the Afghanistan Conflict*. 1 edition. New York, NY: Oxford University Press, 2018.
- Kaldor, Mary. "In Defence of New Wars". *Stability: International Journal of Security and Development* 2, nro 1 (7. maaliskuuta 2013). <https://doi.org/10.5334/sta.at>.
- . *New and old wars : organized violence in a global era*. 3rd ed. Polity, 2012.
- Kalyvas, Stathis N. *The Logic of Violence in Civil War*. Cambridge University Press, 2006.
- Kilcullen, David. *Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla*. Cary, UNKNOWN: Oxford University Press, USA, 2013. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=1364033>.
- . *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford University Press, 2009.
- Klabbers, Jan. *International Law 2nd Edition*. 2 edition. Cambridge UK ; New York: Cambridge University Press, 2017.
- Ledwidge, Frank. *Rebel Law: Insurgents, Courts and Justice in Modern Conflict*. London: Hurst & Co Ltd, 2017.
- Maimbo, Samuel Munzele. *The Money Exchange Dealers of Kabul A Study of the Hawala System in Afghanistan*, 2002.

- Malkasian, Carter. *War Comes to Garmser: Thirty Years of Conflict on the Afghan Frontier*. 1 edition. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Mann, Scott, ja Steven Pressfield. *Game Changers: Going Local to Defeat Violent Extremists*. Toimittanut Mark Tompkins. Tribal Analysis Publishing, 2015.
- Mansfield, David. *A State Built on Sand: How Opium Undermined Afghanistan*. London: C Hurst & Co, 2016.
- ”Mapping Taliban Control in Afghanistan | FDD’s Long War Journal”. Viitattu 17. joulukuuta 2019. <https://www.longwarjournal.org/mapping-taliban-control-in-afghanistan>.
- Martin, Mike. *An Intimate War: An Oral History of the Helmand Conflict, 1978/2012*. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- McElroy, Damien. ”Afghan Governor Turned 3,000 Men over to Taliban”, 20. marraskuuta 2009, osa World. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/6615329/Afghan-governor-turned-3000-men-over-to-Taliban.html>.
- Melander, Erik, Magnus Öberg, ja Jonathan Hall. ”Are ‘new wars’ more atrocious? Battle severity, civilians killed and forced migration before and after the end of the Cold War”. *European Journal of International Relations* 15, nro 3 (2009): 505–536.
- Melzer, Nils, ja Etienne Kuster. *INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW A COMPREHENSIVE INTRODUCTION*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2016.
- Nagamine, Yoshinobu. *The Legitimization Strategy of the Taliban’s Code of Conduct: Through the One-Way Mirror*. 1st ed. 2015 edition. Palgrave Macmillan, 2016.
- Newman, Edward. ”The ‘New Wars’ Debate: A Historical Perspective Is Needed”. *Security Dialogue* 35, nro 2 (kesäkuuta 2004): 173–89. <https://doi.org/10.1177/0967010604044975>.
- Obaid, Ali. ”The Fall and Recapture of Kunduz | Afghanistan Analysts Network”, 16. lokakuuta 2015. <https://www.afghanistan-analysts.org/the-2015-insurgency-in-the-north-3-the-fall-and-recapture-of-kunduz/>.
- Partlow, Joshua. *A Kingdom of Their Own: The Family Karzai and the Afghan Disaster*. Knopf Doubleday Publishing Group, 2017.
- Peters, Gretchen. *Seeds of Terror: How Heroin Is Bankrolling the Taliban and al Qaeda*. First Edition edition. St. Martin’s Press: Thomas Dunne Books, 2009.
- Rashid, Ahmed. *Descent into Chaos: The United States and the Failure of Nation Building in Pakistan, Afghanistan, and Central Asia*. First Edition edition. New York: Viking, 2008.
- . *Taliban : militant Islam, oil and fundamentalism in Central Asia*. 2nd ed. Yale University Press, 2010.

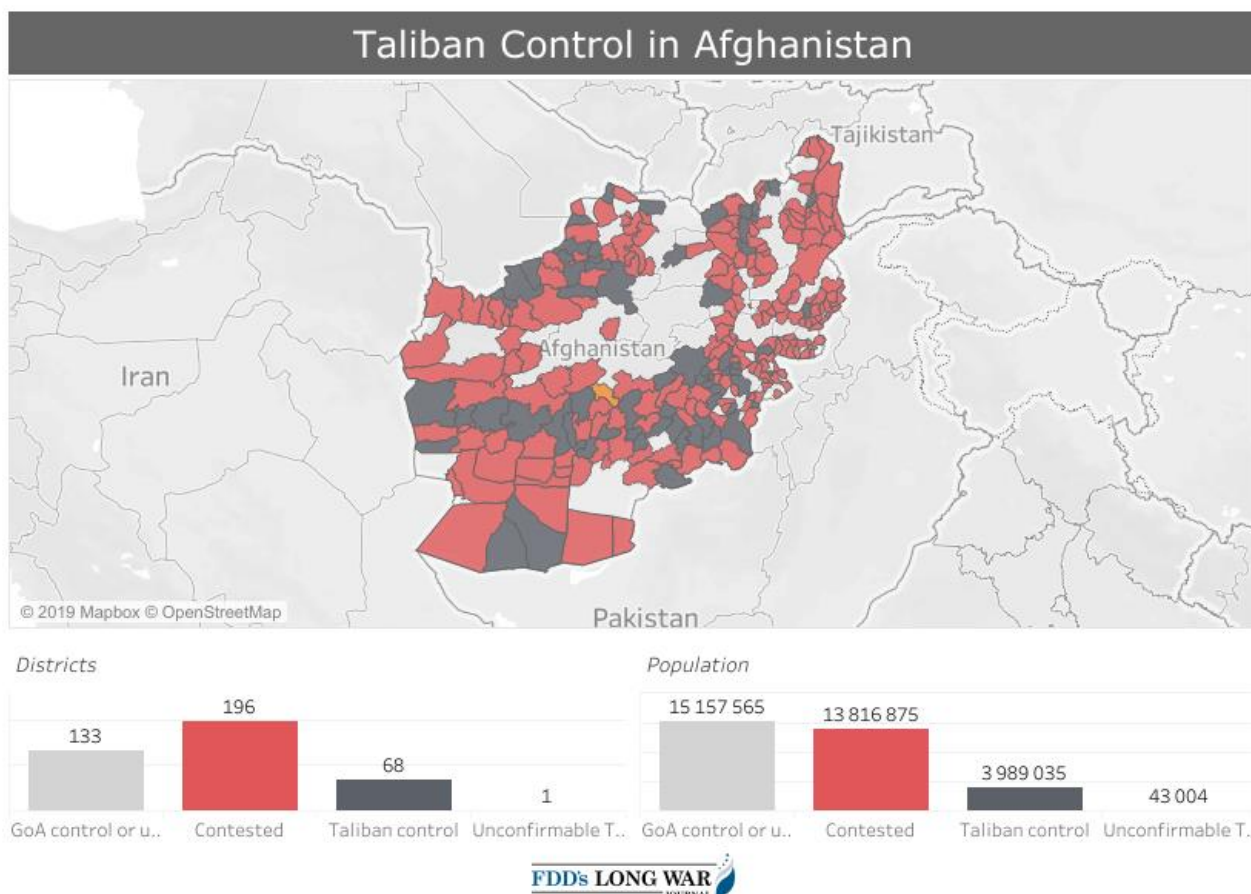
- Rubin, Barnett R. *The Fragmentation of Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System, Second Edition 2 Sub edition by SIR FARAMARZ FRED ABOLFATHI, Barnett R. Rubin (2002) Paperback.* 2 Sub edition edition. Yale University Press, 2002.
- Scott, Peter. "Afghanistan: Heroin-Ravaged State". *Global Research* 2009 (2009): 7.
- Seiple, Michael. *Reconciliation in Afghanistan*. Washington, DC: United States Institute of Peace, 2009.
- Canadian Centre for Policy Alternatives. "September 2004: Drug Trafficking In Afghanistan". Viitattu 28. joulukuuta 2019. <https://www.policyalternatives.ca/publications/monitor/september-2004-drug-trafficking-afghanistan>.
- SIGAR | Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction. "SIGAR | Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction", 2018. <https://www.sigar.mil/>.
- Strachan, Hew. "The Changing Character of War". Teoksessa *The Changing Character of War*, 44. Geneva: THE GRADUATE INSTITUTE OF INTERNATIONAL RELATIONS, 2006.
- . "The Changing Character of War in a Multi-Polar World". *New Zealand International Review* 35, nro 1 (1. helmikuuta 2010): 2–7.
- Sungur, Zeynep Tuba. "Early Modern State Formation in Afghanistan in Relation to Pashtun Tribalism". *Studies in Ethnicity and Nationalism* 16, nro 3 (2016): 437–55. <https://doi.org/10.1111/sena.12211>.
- Suomen ulkoasiainministeriö. "Humanitääriin tapaoikeus". Suomen ulkoasiainministeriö, 2015.
- Suroush, Qayoom. "Local Drivers of War in Afghanistan's Helmand Province", 2018, 16.
- The Guardian. "Text of George Bush's Speech". *The Guardian*, 21. syyskuuta 2001, osa US news. <https://www.theguardian.com/world/2001/sep/21/september11.usa13>.
- Thomas, Clayton. "Afghanistan: Background and U.S. Policy In Brief" 2020 (31. tammikuuta 2020): 18.
- Thompson, Edwina A. *Trust Is the Coin of the Realm: Lessons from the Money Men in Afghanistan*. OUP Pakistan, 2011.
- UNAMA. "Afghanistan's Fight against Corruption: Groundwork for Peace and Prosperity", 2019, 80.
- "US Admits Taliban Offensive Is Whittling IS's Grip on Afghanistan | Voice of America - English". Viitattu 13. huhtikuuta 2020. <https://www.voanews.com/south-central-asia/us-admits-taliban-offensive-whittling-iss-grip-afghanistan>.
- Helsingin Sanomat. ""Vaarallinen ennakkotapaus" – Meksikolainen kaupunki suistui kaaokseen, kun viranomaiset yrittivät pidättää huumeparoni El Chapon pojan", 18. lokakuuta 2019. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006276875.html?share=53d2dac5dcf8fef7b325fcfa4c983424>.
- Weingrod, Alex. "Patrons, Patronage, and Political Parties". *Comparative Studies in Society and History* 10, nro 4 (1968): 377–400.

Whitlock, Graig. "U.S. tolerated corruption in Afghanistan, officials admit in confidential documents - Washington Post". *Washington Post*, 9. joulukuuta 2019.
<https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/afghanistan-war-corruption-government/>.

Woodward, Bob. *Bush at War*. Reprint edition. Simon & Schuster, 2002.

LIITTEET

Liite1

1

1 <https://www.longwarjournal.org/mapping-taliban-control-in-afghanistan> Viitattu 1.1.2020